KELLGREN



JOH. HENR. KELLGRENS

SAMLADE SKRIFTER.

TREDJE BANDET.

FJERDE UPPLAGAN.

ÖREBRO,
N. M. LINDH, 1860.

Tredje Bandets Innehåll.

Imitationer och Öfversättningar.

(Fortsättning.)

Olympie, Tragedie i fem Akter, af Voltaire . . . . sid. 3.
Menskliga Lifvet. Af Voltaires Précis de l'Ecclésiaste . . . . . „ 89.
Till grefve Creutz Nyårsdagen 1784 . . . . „ 98.
Hvem är den största Man? Efter Lessing . . . . „ 100.
Ode till sällheten. Från Danskan . . . . „ 102.
Fredrics vålnad. En Skottsk Ballad. Af Baggesen . . . . „ 103.
Då jag var liten. Af Baggesen . . . . „ 107.
Lydia. Af Baggesen . . . . „ 109.
Smeden och Bagaren; eller lif för lif. Saga af Wessel . . . . . „ 111.
Jag älskar och jag hatar dig . . . . „ 116.
Kungen, Bonden och Eremiten. Saga . . . . „ 117.
Den obeständige Trogne . . . . „ 119.
Strussen. Fabel . . . . „ 120.
Det egenteliga Ordet . . . . „ 121.

Prosaiska skrifter.

Vid Friherrinnan A. S. Flemings graf . . . . „ 125.
Åminnelse-Tal öfver Rådmannen i Stockholm Hr Johan Wellander, hållet i Sällskapet Utile Dulci . . . . „ 127.
Kungörelse om Sällskapet Pro Sensu Communi . . . . „ 156.
Filosofen på landsvägen; eller fria tankar i litteratur, filosofi och moral, sedan d. 11 Juli 1792, under en resa åt södra Sverige „ 164.
Strödda Reflexioner i litteratur, filosofi och moral, tjenande till svit af Filosofen på Landsvägen . . . . „ 174.
Patriotisk blick åt litteraturen . . . . „ 189.
Tal om Satirens vederstygglighet, hållet i ett Vitterhets-Sällskap för flere år tillbaka . . . . „ 192.
Om förställning och dess slägt . . . . „ 202.

OLYMPIE,

TRAGEDIE

I

FEM AKTER,

AF

VOLTAIRE.

FÖRSTA GÅNGEN UPPFÖRD PÅ KONGL. DRAMATISKA THEATERN 1792.

PERSONERNE:

CASSANDER, Antipaters Son, Konung i Macedonien.
ANTIGONE, Konung öfver en del af Asien.
STATIRA, Alexanders Enka, först känd som Prestinna, under namn af Arzane.
OLYMPIE, Dotter af Alexander och Statira.
Öfverste Presten i Ephesi tempel.
SOSTENE, Cassanders förtrogne. } Höfdingar.
HERMAS, Antigones förtrogne. }
Statiras Prestinna.
En af de ringare Presterne.
Prester.
Invigde.
Prestinnor.
Soldater.
Folket.

Scenen är i Ephesi Tempel.

FÖRSTA AKTEN.

FÖRSTA SCENEN.

Fonden af Theatern föreställer ett tempel, hvars trenne tillslutna portar prydas af breda pilastrer. Båda flyglarne formera en stor peristile. Sostene synes i peristilen. Den stora porten öppnas: Cassander, fördjupad i sorg och smärta, nalkas långsamt Sostene; och porten tillslutes.

CASSANDER. SOSTENE.

CASSANDER.

På dessa andaktsvärf, dem heligt mörker höljer,
I dag ett önskadt slut och Gudars blidkan följer:
Ett mindre smärtsamt lif jag ändtlig hoppas tör —
Jag andas.

SOSTENE.

Gläds, min kung! jag sälla budskap för.
De krigsmän, som förut er faders vapen burit,
En lika trohetsed åt eder fana svurit:
Hos Macedoniens folk jag villig lydnad rönt;
Och Ephesus ert mod med kronan har belönt.
Den del, ni Antigone i eder ära gifver,
Ett lyckligt förebud till stora öden blifver;
Och då i templets skygd er makt sin början tar,
Hon både Gudars nåd och menskors kärlek har,
Ni äfven invigd är: ett namn, som vördnad njuter;

Ett namn, som ökad glans kring eder höghet gjuter:
Gå, visa er.

CASSANDER.

Nej här ditt öga finna skall
Min äras högsta pligt, mitt hjertas första kall.
På denna helga stund, så dyr för mina dagar,
Till Gudars altare man Olympie ledsagar:
Der skall dess rena dygd försona mina brott.
Än känner hon dem ej; ej den, som dem begått.
Må lugnet i mitt bröst på qvalets stormar följa,
Och hemlighetens natt i evigt mörker dölja
Det missdåd, som en fläck uppå min ära var —
Det blod som henne födt, det blod jag gjutit har!

SOSTENE.

Hvad, Herre? — Detta barn, som från Euphratens stränder
Med segren hämtadt blef af eder faders händer,
En slaf till den er hand sin ädla omsorg sträckt,
Uti Cassanders bröst så gruflig oro väckt!

CASSANDER.

Hon slaf, Sostene! — förskräcks, att detta ordet nämna:
En skymf, den allt mitt blod ej fyllest gör att hämna.
Min far, som endast råd af varsamheten sport,
Med omsorg hennes börd för verlden dölja bort:
Hvad säger jag? — o tid! o brott! o mörka dagar! —
Hon bland de offer var, som efter krigets lagar
En grym regeringskonst åt egen trygghet böd.
Jag sjelf, i härnad född och van vid blod och död,
Likväl, till ömkan rörd, vid detta barnets smärta

Tillbakahöll den dolk jag sänkt i modrens hjerta:
Hon aldrig veta fick mitt brott, mitt raseri.
Hvad säll okunnighet! behåll den, Olympie!
Du i Cassanders namn en vän, en fader vördat:
Ack! hade du mig känt, dig ren min åsyn mördat.

SOSTENE.

I dessa dolda djup jag icke forska bör:
Jag endast tala vill om hvad er fördel rör.
Bland dessa kungars mängd, som Asiens länder härja,
Af Alexanders thron att några spillror bärga,
Den tappre Antigone er enda bundsbror är.

CASSANDER.

Jag i ett redligt bröst vår svurna vänskap bär.
Jag hålla skall min tro.

SOSTENE.

Han bör ej sin förglömma.
Likväl, på någon tid, af vissa skäl att dömma,
Mig tycks, en hemlig köld för eder slutit har
Ett hjerta, som förut så rent, så öppet var.

CASSANDER.

Jag älskat Antigone . . . Jag för hans hat ej bäfvar.
Men du, Statiras hamn, som blodig för mig sväfvar!
Du, Alexanders själ, hvars hot jag häpen ser!
Har ej mitt qval, min eld tillfyllest hämnat er?
Ack! måtte, Olympie, du deras stoft beveka
Att ej mitt hjerta mer en saknad frid förneka!
Gå, lätta med din dygd de fasors tyngd jag drar!

Blif, hos en vredgad Gud, min tolk och mitt försvar!
Men hvilken syn! ej väl man templet öppna hinner,
Och ren sig Antigone inom dess borg befinner.

ANDRA SCENEN.

CASSANDER. SOSTENE. ANTIGONE. HERMAS.

ANTIGONE
till Hermas, i fonden af theatern.

Nej, denna hemlighet ej döljs mig utan skäl:
Jag går att läsa den i djupet af hans själ.
Du! vänta mig.

CASSANDER
till Antigone.

Då knappt ännu man dagen skådar,
Hvad är för vigtigt mål, som eder ankomst bådar?

ANTIGONE.

Vår fördel, prins — Det värf sen ni till ända bragt,
Hvarmed ni blidka trott de vreda Gudars makt,
Är tid att ofördröjdt på jordens delning tänka.
Man dessa dagars helgd med mord ej vågat kränka.
För edra andaktsrön, dem folket vördnad gett,
Oenighet och våld man flygtigt vika sett.
Det var en hvilostund för krigarns trötta händer:
Men hvilans tid är kort — snart skola dessa länder
För plundring, svärd och brand ett rof å nyo bli,
Och hatet brista ut med dubbelt raseri.
Antipater är död — Vårt mod, som lika brinner,
För hans begynta värf en lycklig utgång finner.
Han hade aldrig tålt, att i hans lefnadstid

En låg Antiochus, en oförtjent Lagid,
Till Alexanders blygd dess krona vågat bära,
Och trotsa våra svärd och täfla om vår ära.

CASSANDER.

Ack! hvarför äga vi ej Alexander mer?
Han skulle med en blick de djerfva störtat ner.
Hvi lefver han ej än!

ANTIGONE.

Hvad hör jag? ni Cassander,
Son af Antipater . . . ni gråter Alexander!
Hvad är då, som så djupt er ånger fästat har,
Då äfven till hans död ni sjelf ej brottslig var.

CASSANDER.

Min hand har vållat den!

ANTIGONE.

Er hand man blott förvillat.
Men ni ett offer fällt, som hela Grekland gillat.
Ren verlden tröttnade att vara gäck och slaf
Utaf en vild despot — Athen med nöje gaf
Det gift, som till hans straff af sjelfva himlen ämnadt,
Blef hemligt af er far i edra händer lemnadt.
Dess bruk var allom doldt, och eder aldramest.
Ni var ännu ett barn; ni tjente vid den fest,
Vid denna sista fest, som slöt tyrannens dagar.

CASSANDER.

Ni fåfängt, Antigone, ett nidingsbrott försvagar . . .

ANTIGONE.

Ett nidingsbrott! . . . Jag ej er svaghet gilla kan.
Upphöjer ni till Gud en Cliti baneman?
En dåre, stolt och låg, som, skymfande sin moder,
Tog namn af Gudars son och kräfde deras stoder;
Som för en kufvad jord, ett dyrkadt föremål,
Af lyckan fått en thron — af oss förtjent ett bål.
Han sjelf en niding var. Oss lända skall till heder,
Att vi tyrannens thron och altar störtat neder;
Och då en giftig dryck gjort ända på hans dar,
Man mensklighetens rätt och Gudars hämnat har.

CASSANDER.

Jag nekar ej hans fel, jag heldre dem förlåter —
Men han en hjelte var; men jag min kung begråter.

ANTIGONE.

Han, hjelte?

CASSANDER.

Tviflar ni?

ANTIGONE.

Var det då ej vår makt,
Vårt mod, vår arm, som grund till all hans höghet lagt?
Han var en otacksam.

CASSANDER.

Jag ej hans minne häder.
Hvem mera otack röjt än våra egna fäder?
De alla sträfvat upp till samma äras mål:

Men hvilken neslighet att mörda hans gemål!
Ack! hans gemål, hans barn! må ej mitt hjerta bäfva?

ANTIGONE.

En tid af sjutton år så fåfängt agg bort qväfva.
Vet, en Darii måg, en stolt Persanisk drott,
Var ej vår konung mer, men vi hans slafvar blott.
Var då er önskan den, om ni hans maka skonat,
Att se dess grymma hat uti vårt blod försonadt;
Att se dess bödlars flock oss släpa om hvarann
Till offer åt dess slägt, till offer åt dess man?
Ren väpnar hon sitt folk — Antipater med fara,
På denna härjnings dag, slapp undan hennes snara.
Ni frälsade er far.

CASSANDER.

Men hvarför med ett brott?
Men hvarför har min hand Statiras mord begått?

ANTIGONE.

Det krigets öde är — Men under vapnens ära
Bör intet vekligt qval en hjeltes hjerta tära.

CASSANDER.

Jag tillstår detta qval har all min sällhet kränkt.
Af hennes skugga följd, af hennes blod bestänkt,
Förfärad för mig sjelf och höljd af blygd och fasa
Att mot en qvinnas bröst mitt svärd har kunnat rasa,
Jag länge suckat har.

ANTIGONE.

Men säg i dag, hvad skäl

Till mera häftigt qval har upprört eder själ?
Som vän jag trodde väg till edert hjerta äga:
Men ni förställer er.

CASSANDER.

Min vän, hvad skall jag säga?
Tro mig, det gifs en tid, då dygden i vårt bröst
Med häpnad vaknar upp, vid ångrens klagoröst;
Då våra fordna brott — hvars agg vi fåfängt qväfva! —
I fasans mörka drägt för våra ögon sväfva.

ANTIGONE.

Glöm dessa skuggors hot, som spöka i er själ!
Men glöm ej, prins! er pligt, vår heder och vårt väl.
Om ångren något styng till edert hjerta sänder,
Så ångra framför allt, att våra vundna länder
En låg Antiochus till rof och sköfling ge —
Må Asien än en gång de Grekers styrka se!
Må än en gång Euphrat för våra vapen bäfva!
Bland dessa kungars hop, som sig ur stoftet häfva,
Ej en är kronan värd, ej en från barnaår,
Som vi, till äran gått i Alexanders spår:
De andre lefva ej.

CASSANDER.

Ja, åt hans stoft törhända
Dem ren en hämdemakt till offer velat sända.

ANTIGONE.

Vi lefva — det är nog. Det lemnas åt vårt hopp
Att denna fallna thron ur gruset resa opp.

Han blef, vid segrarns död, den mest förtjente lemnad.
Om jag den taga djerfs, den blott åt mig var ämnad —
Den äger högsta rätt, som högsta styrkan har.
Förenom då vår makt, förenom vårt försvar,
Förnyom segrens lopp och Greklands skymda ära;
Och då vi blott en själ i tvenne hjertan bära,
Det stärka skall vår arm mot deras tyranni,
Som börd och dygd förnekt att våra likar bli:
Säg, lofvar ni mig det?

CASSANDER.

Min ed, min hand jag gifver.
Vår sak gemensam är; er hämd min egen blifver.
En svag, ovärdig hand Egyptens spira bär,
Och Asien dagligt rof för nya herrar är:
Jag strida skall för min, för er, för Greklands heder.

ANTIGONE.

Er fördel är en pant af edra gifna eder:
Men mer, än eders helgd och egen fördels vigt,
Mitt hjerta anse bör er ädla vänskaps pligt —
Men denna vänskap sjelf en fordran åt mig länar:
Säg, vägrar ni mig den?

CASSANDER.

Er tvekan det förtjenar,
Den förolämpar mig. — Allt är till ert behag,
Som fins uti min makt. Begär, det blir min lag.

ANTIGONE.

Kanhända, och med skäl, det er förundran väcker,
Att till så ringa mål sig all min önskan sträcker:
Jag blott en slaf begär —

CASSANDER.

Förnöjd att tjena er,
Jag till ert fria val dem alla öfverger.

ANTIGONE,
som med en skarpsynt blick betraktar Cassander.

En ung slafvinna blott mitt hjertas val behagar,
Som förd från Babylon i sina barndomsdagar
Er faders byte blef — Jag hoppas denna lön
För all min gjorda tjenst och mina trohetsrön.
Med misshag för det våld er far mot henne öfvat,
Min ömhet hägna vill den oskuld, han bedröfvat.
Dess namn är . . . Olympie.

CASSANDER,
afsides.

O Gud! hvad har jag hört?
I hvad bedrägligt nät har han min vänskap fört!
Jag! lemna Olympie?

ANTIGONE.

Cassander! bör jag dömma,
Att ni så hastigt ren ert löfte kunnat glömma?
Ni vet, i minsta sak ett afslag stöta plär:
Jag tror att såra mig ej eder afsigt är?

CASSANDER.

Nej, om jag tvungen är mitt löfte återtaga,
Ger det åt vänskapen ej något skäl att klaga;
Jag endast lofvat har, hvad jag mig möjligt tänkt.
I dessa djupa hvalf, dem helig vördnad stängt,
Der hemlighetens natt en okänd dyrkan höljer,

Ibland prestinnors krets sig Olympie fördöljer.
Men snart man öppna skall det slutna templets port,
Och dagen visa er den skatt, er vägras bort . . .
Då döm mig, men ej förr. Jag går, men skall ej dröja —
Bland nya undrans mål ni innan kort skall röja,
Om jorden segrare, om thronen kungar har,
Åt hvilka Olympie sin frihet skyldig var.

(Han går åter in i templet, och Sostene från theatern.)

TREDJE SCENEN.

ANTIGONE. HERMAS, i Peristilen.

HERMAS.

Hvad? I en hjeltes bröst så veklig låga brinner!
Då Asiens vida fält man åter härjadt finner;
Då i sin högsta nöd det er om räddning ber;
Då Alexanders thron man nesligt trampad ser;
Då ni er tappra arm till envåldsspiran sträcker:
En slaf det ämne är, som eder omsorg väcker!

ANTIGONE.

Jag tillstår, detta allt din undran billig gör:
Men Hermas! jag har skäl, dem jag ej yppa tör.
Kanske den låga börd, man denna slafven gifver,
Ett vigtigt forskningsmål för Asiens kungar blifver,
För hvarje prins, hvars blick åt stora bragder kär,
Till Alexanders thron djerfs lyfta sitt begär.
Mig tycks, att man med flit dess härkomst dölja söker:
Hvar dag med nya skäl min vakna misstro öker. —
I dessa murars krets, som fängslat hennes dar,
Jag någon gång min blick på henne fästat har.

Dess anletsdrag, den tid, de rum, hvarpå hon föddes;
De rykten om dess död, som ibland folket ströddes;
Cassanders vördnadsprof; hans grymma samvetsqval;
Det mörker och den konst som sveper in hans tal:
Af allt jag sluta bör, att ej min gissning felat.

HERMAS.

Man tror, han som en far sin vård åt henne delat.

ANTIGONE.

Det röjas skall — Men ren, se templet öppnas oss;
Dess altar blomsterkrönt i sken af hundra bloss!
Man någon glädjefest på denna dag bereder —
Men hvad? Cassander sjelf till altarfoten leder
Den unga Olympie, beprydd i bröllopsskrud!

FJERDE SCENEN.

Templets portar öppna sig alla tre: och inom dess sköte ses presterne på en sida och prestinnorna på den andra med långsamma steg nalkas. De äro alla klädde i hvitt, med gördlar som hänga till marken. Cassander och Olympie lägga handen på altaret. Antigone och Hermas stadna qvar i peristilen, med en del af folket, som intränger från alla sidor.

CASSANDER.

Du, alla kungars kung! du, alla gudars Gud!
Som upptäckt för min själ den dyrkan som dig egnar,
Som krossar ondskans makt men dygd och oskuld hägnar,
Som till ett ångradt brott med blidkadt öga ser!
Bekräfta, himlars Gud! de löften jag dig ger! —
Kom, ömma Olympie, att ge mitt hjerta lagar!
Dig offrar jag min thron; dig offras mina dagar;
Åt dig jag en så ren, så helig kärlek svär,

Som denna Vestas eld, hvars låga evig är.
Och er, J himlabarn, prestinnor! er jag beder,
Gån, bären J min bön. mitt löfte, mina eder,
Upp till de Gudars thron, som skåda i min själ,
Och vänden af den storm, som hota kan mitt väl!

OLYMPIE.

Må du, all godhets Gud! den ädla hand belöna,
Hvars faderliga vård jag all min tid fått röna!
Förläng min älsklings lif, min ömma makes dar:
Låt honom värdig bli din nåd och ditt försvar!
Du läser i min själ — den krona han mig gifver,
En svag, en ringa skänk emot hans hjerta blifver:
Tag du med nåd emot min bön, min ömhets röst,
Och helga sjelf den eld, du tändt i detta bröst! —
Men samla kring mitt lif de grufligaste plågor,
Slå mig med hämdens blixt, stört mig i djupets lågor,
Om jag ett ögonblick kan glömma ur min håg
Den sällhet han mig gaf, det mörker der jag låg!

ANTIGONE.

Hvad hör jag?

CASSANDER.

Vändom om till helgedomens sköte,
Der sällheten i dag går kärleken till möte —
Nu, helgen denna fest, prestinnors väna tropp!
Den fest, som börja skall min lefnads glada lopp
I dessa Gudars skygd, hvars godhet J mig bådat,
Hvars bild, jag, Olympie! i dina blickar skådat —
Döm, Antigone! nu döm, af hvad ert öga sett,

Om jag tillräckligt svar på eder fordran gett.
Jag lemnar åt er sjelf, ert samvete att säga,
Om eder hand haft rätt att denna slafven äga;
Om kärlek någon tid ett dylikt offer gjort,
Om vänskap någon tid det offret kräfva bort?
I annat allt beredd att eder önskan främja,
Jag detta afslag, prins! ej störa trott vår sämja.

(De gå åter in i templet. Portarne tillslutas, och folket lemnar peristilen.)

FEMTE SCENEN.

ANTIGONE och HERMAS, i peristilen.

ANTIGONE.

All tvekan skingrad är, hans afsigt yppas mig:
Han trotsa djerfs — men vet, han går att störta sig —
Jag känner här den man, som, kastad fram och åter,
Än retar Gudars hämd, än minsta fel begråter;
Hvars ärelystna håg med fördel lånar vigt
Af politikens svek och religionens dikt;
Öm, häftig, svag, ett rof för alla lustars låga,
Och snar att ångra allt, som snar att allting våga —
Han! giftas med en slaf? Nej, man ej tänka bör
Att han af kärlek blott sig så förnedrad gör —
Hvem vet, om denna slaf ej i sin härkomst äger
Ett värde, ett behag som skönhet öfverväger,
Om han ej hoppas tör, förmäld med Olympie,
Ett anspråk någon dag att kungars konung bli.
Som vanlig älskare utaf en vanlig qvinna,
Han mitt förtroende bort mindre vådligt finna.

Kanske du innan kort, och än i dag, skall se
Den svaga vänskapen sitt rum åt hatet ge.

HERMAS.

Men denna konst, den list, ni trott hans anslag styra,
Kanhända är det blott ett villadt hjertas yra.
Hur ofta drifver ej begärens tyranni
Till dessa höga värf, som hopens undran bli?
Hur mången dåres nyck man som en gåta tyder;
Och svagheten med namn af politik bepryder!
Cassander är ej den, som första profvet gaf
Af en monark, som sänkt sin spira till en slaf.
Man hjeltar funnit har, och alla dar skall finna,
Som trotsat konungar — och knäböjt för en qvinna.

ANTIGONE.

Ja, Hermas, hvad du sagt, all sanning har — Likväl
Bestyrks, af hvad jag sett, misstankan i min själ.
Hvad vet jag? — Olympie . . . den blick, den hand hon sträckte,
Kanske i detta bröst en svartsjuk låga väckte;
Kanske gaf kärleken ny styrka åt min harm:
Jag känt, vid denna syn, en dolk uti min barm.
Cassander har ej rätt att ensam svaghet röja,
Att ensam sitt begär — och mig till trots! — förnöja.

HERMAS.

Men eder trohetsed, de heligaste band,
Säg, ha de då ej mer en makt på kungars hand?
Så många löftens vigt, som Gudars borgen bära,
Förenta farors lott och delta bragders ära,
Och vunna segrars pris, och de som förestå:

Allt skall då på en dag och som en dröm förgå! —
Fins då på jorden ej af vänskap ett exempel?

ANTIGONE.

Hans lof är allmänt spordt, han har i Grekland tempel —
Men hemligt lyds en Gud som intet lof begär,
Som inga tempel har . . . Det — egennyttan är. —
Cassander döljer sig; men sveket genomlyser.
Cassander till min blick en hemlig misstro hyser . . .
Han äger skäl dertill — Förr'n denna sol gått ner,
Kanske han Olympie i mina armar ser.

HERMAS.

Hvad? har han ej dess hand? — Och denna fridens boning,
Som evigt helgad är åt dyrkan och försoning,
Begär den ej ert skydd? —

(Emedlertid ser man prester, prestinnor och invigde mot fonden gå tvärs öfver theatern, med palmqvistar och blommor i händerna. En bröllopsmarsch höres bakom theatern.)

Ren under glädjens ljud,
Den sälla skaran går att offra hymens Gud;
Och kärlek tyckes sjelf sin segerhögtid smycka.

ANTIGONE.

Nej, Hermas! än är tid att rofvet undanrycka:
Kom, till ditt kända nit jag full förtröstan bär —
Folk, Gudar, lagar . . . allt, uppå min sida är,
Jag undfly vill ett rum, hvars prakt mig förolämpar.
Min bana vidgar sig — Gå, kalla mina kämpar —
Snart denna helgedom, der man mig gäcka tänkt,
Skall ses med annat blod, än offrens blod, bestänkt.

ANDRA AKTEN.

FÖRSTA SCENEN.

ÖFVERSTE PRESTEN. PRESTER. PRESTINNOR.

(De trenne öppnade templets portar bemärka, att denna och flera scener som, för att väl höras, måste föreställas i peristilen, likväl tilldraga sig i det inre af templet.)

ÖFVERSTE PRESTEN.

Hvad! — På de helga rum, der dygden fristad finner,
På denna stora dag, då brottet tillgift vinner,
Man en prestinna ser, som djerft sig vägra tör
Till det försoningsverk dess hand fullkomna bör? —
Kan väl Arzane så långt sin svurna pligt förglömma?

EN LÄGRE PRESTINNA,
som tillhör Statira.

Från verldens åsyn skild, Arzane i tystnans gömma,
Af sina tårar höljd, åt himlen offer bär.
Att evigt dölja sig, dess enda önskan är;
Dess enda tröst, att här en hemlig klagan gjuta;
Och sucka till den dag, som skall dess plågor sluta.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Dess öde ömmar oss — men sjelfva himlens skick
Har äskat hennes tjenst på dessa ögonblick.
Hon vet, på all den tid, hon här i templet dväljes,
I dag af ödets röst hon första gången väljes.

Gån, fören henne hit — Hvad Gudar förelagt,
Ej, brottsligt, rubbas kan af någon dödlig makt.
Arzane åt Olympie dess prydning skall bereda,
Och henne i triumph till Gudars altar leda;
Cassander, medlem ren af våra dolda råd,
Skall, renad af dess hand, bli värdig Gudars nåd.
Allt måste uppfyldt bli, hvad himlen föreskrifvit:
De bud, som Herren sjelf åt våra fäder gifvit,
De äga mera vigt, än kungars lösa lag,
Som vacklar, bytes om och rifves hvarje dag.

ANDRA SCENEN.

ÖFVERSTE PRESTEN. PRESTER. PRESTINNOR.
STATIRA.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Arzane! vi våga ej de domar återkalla,
Som eder lydnads pligt på dessa rum befalla.
Ifrån den första stund ni ländt till denna ort,
Och der, till Gudars tjenst, er lefnad helgad gjort,
Är nu den enda gång er himlen täckts förklara,
Att sina lagars tolk för Asiens herrar vara —
Gå, visa eder värd att tala i hans namn.

STATIRA,
betäckt med ett dok som åtföljer hennes ansigte, utan att dölja det;
och för öfrigt klädd som de andra prestinnorna.

O Gud! — sen sjutton år, i glömskans tysta famn,
Mig dessa murars hvalf ur verldens åsyn slutit,
Jag här min enda tröst i enslig klagan njutit:
Jag ren i grafven låg —

(Till Öfverste presten.)

och du dess hvila stör!

Och du, till nya qval, mig upp i dagen för! —
Jag hade allt förglömt, jag velat allt förlåta,
Blott att jag okänd här fått utan vittne gråta,
Och dö!

ÖFVERSTE PRESTEN.

Men himlen sjelf er andra lagar ger —
Och nu, den första gång, ni eder kallad ser
Att i vår helgedom en främling införlifva,
Kan ej ert namn, er börd, oss längre okänd blifva.

STATIRA.

Namn! börd! — fåfänga ljud! — hvad gäller hvem jag är?
Månn', bättre än jag sjelf, ej Gud mig känna lär? —
Monarkers blod, det blod i slafvens ådror rinner,
För alla Gudars Gud ett lika värde finner.
På tomma titlars klang om förr jag aktning gaf,
Allt nu mig följa bör i natten af min graf:
All hugkomst härutaf låt mig för evigt glömma!

ÖFVERSTE PRESTEN.

Vi långt utur vårt stånd allt sken af högmod dömma:
Men af er lydnad nu den Högste blott begär
Ett enda sannings ord: ert namn, och hvem ni är —
Ni bäfvar — af hvad skäl kan eder häpnad väckas?

STATIRA.

Ni sjelf skall finna skäl att häpna och förskräckas —

(Till presterna.)

J, som till himlens tjenst här offren edra dar,
Må mellan Gud och er mitt tal bli i förvar!

ÖFVERSTE PRESTEN.

Vi alla svärja det.

STATIRA.

Men värdes först mig svara:
Säg, äger det väl grund, att bland vår helga skara
Cassander invigd är? — Har han försoning fått?

ÖFVERSTE PRESTEN.

Ja, denna dag —

STATIRA.

Hvem han, hvars grufveliga brott . . .

ÖFVERSTE PRESTEN.

Allt brottsligt är för Gud, om han sig ej förbarmar.
Och skulle oskuld blott få fly uti hans armar,
Hvem kom att offra mer i detta templets skygd? —
Nej ångren, ångren är de dödeligas dygd.
Så är det hjertats tröst, som sina fel begråter,
Att menniskan är svag, och himmelen förlåter.

STATIRA.

Välan — om ni då vet, för hvilket öfverdåd
Han fruktar Gudars hämd och söker deras nåd;
Om eder är bekant, att han sin konung mördat —
En konung, hvilkens namn man likt med Gudars vördat —
Om ni det möjligt tror, att han sig vågat har
För Alexanders syn, som än ej slocknad var,
Att i dess makas bröst det grymma stålet sänka
Och med sin drottnings blod sin herres lik bestänka:
Er häpnad ökas skall, då jag er känna lär

En hemlighet som än för verlden bortgömd är —
Vet, denna drottning sjelf, hvars lof kring jorden hunnit,
Hon, som bland Asiens folk ett dyrkadt minne vunnit,
Hon, sista lemningen af Persiens kungahus . . .
Hon talar här med er.

(Presterne och prestinnorna upplyfta sina händer och nedböja sig mot jorden.)

ÖFVERSTE PRESTEN.

Hvad ord! hvad grufligt ljus! —
O Gudar, som er nåd mot stoftets ringhet öfven,
Med hvilka tunga slag J edra likar pröfven!
Statira här! bland oss! bland templets tjenstetropp!
Tillåt, för edra knän, min vördnads pligt....

STATIRA.

Stig opp!
Jag är ej drottning mer — Om jag er vördnad kräfver,
Så är det åt den sorg, den smärta mig förqväfver.
Så full af vansklighet är då all höghets lott!
De qval, min fader rönt, jag sjelf erfara fått
De dar, då Babylon var sänkt i blod och lågor.
Darius, kungars kung, när han i brist och plågor
Och flyktig från sin thron i öknar vilse dref,
Af egna vänners hand förrädiskt mördad blef.
En usel främling blott, på den han aldrig tänkte,
Sin omsorg åt hans lif i sista timman skänkte.

(Visar den ringare Prestinnan.)

Ni här en qvinna ser, som förr mig okänd var:
Dess hand, dess enda hand har frälsat mina dar.
Af alla vänner glömd, i dödens öppna fara,

Hon ensam ryckte mig ur mina bödlars skara.
Hon dock en flykting var — Jag leddes af dess hand
Till denna fridens ort, vid gränsen af mitt land.
Jag tusen ulfvar såg utaf mitt rof sig föda,
Och fältet öfverhöljdt af döende och döda,
Ur Alexanders här soldater kungar bli,
Och namn af segrar ges åt våld och barbari —
Med fasa för en verld, som endast plågor skänkte,
Jag ren i grafvens natt mig lefvande försänkte.
Jag gråter än ett barn, som af en mordisk arm
Slets, färgadt med mitt blod, ifrån min stela barm.
För allt mitt hof, min slägt, jag denna främling funnit —
Far, dotter och gemål; allt, allt för mig försvunnit . . .
Blott Gud mig öfrig är.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Han blifve då er tröst! —
Från thronen i hans sköt ni kallas af hans röst.
Hans tempel är ett hof — må der er sällhet vakna
Uti det trygga lugn, som jordens herrar sakna!
Glöm en förskräcklig thron, som från sin fordna prakt
Snart blifvit har ett mål för ömkan och förakt.

STATIRA.

Till tröst jag någon gång i detta tempel väcktes —
Men sjelf ni finna bör, hur grufligt jag förskräcktes,
När jag Cassander här de Gudar blidka fann,
Hvars hämd jag hvarje dag mot honom ropat an.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Visst är ert offer stort, visst må ert hjerta svida . . .

Men lagen talat har; ert hjerta får ej strida:
Ni erkänt denna lag.

STATIRA.

Månn' jag förutsett har
Den faseliga pligt, hvartill jag ämnad var? —
Mitt lif i sorgers natt, likt grafvens lampa, brinner,
Snart mattas mer och mer och bleknar och försvinner.
De korta ögonblick, som unnas än kanske,
Hvad tjena de väl till? . . .

ÖFVERSTE PRESTEN.

Att ge förlåtelse —
Ni sjelf har stakat ut er lefnads helga bana:
Se ej tillbaka — följ, dit edra pligter mana —
De sälla andars flock i evig stillhet bo,
Passioners vilda storm ej rubbar deras ro:
Der skåda de en dag, som inga moln befläcka;
Der lefva de för Gud — Vi lika sällhet räcka.
En lycklig enslighet oss lär, på lika sätt,
Att glömma lifvets qval och menskors oförrätt.

STATIRA.

Från drottning, det är sant, jag fallit till prestinna —
Låt i min grymma pligt mig edert bistånd finna:
Hvad bör jag göra? säg!

ÖFVERSTE PRESTEN.

Här, först, skall Olympie,
Till edra fötter förd, af Er välsignad bli,
Och sen, i bröllopsdrägt, till Gudars altar ledas.

STATIRA.

Ack, till ett plågsamt lif hon skall af mig beredas —
Det menskors öde är.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Sen fordrar edert kall,
Att offer, reningsbad och rökverk skötas skall
Af eder helga hand — Så bjuda våra lagar.

STATIRA.

Men, till Cassanders tjenst! — O mina usla dagar!
Skall fasan hölja än ert sista ögonblick? —
Att undfly plågans makt, jag hit till mörkret gick . . .
Hon bor i alla rum — allt hopp förloradt blifvit.
Gå, följom då den lag, jag sjelf mig undergifvit.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Er smärta och er dygd min ömhet lika rör.
Farväl, hon kommer.

(Han går.)

TREDJE SCENEN.

(Åska, Jordbäfning.)

STATIRA. OLYMPIE.

STATIRA.

Gud! hvad hiskligt gny jag hör!
Jag blixten ljunga ser och templets grundval skakas.
Hvad? hos naturen sjelf en häpnad förorsakas
Vid hennes syn? — Och jag! hvad oro hos mig väcks?
All styrka lemnar mig . . . Jag darrar och förskräcks.

OLYMPIE,
(förskräckt).

Ack, himmel!

STATIRA.

Säg, mitt barn, hvad kan allt detta båda?
Så grymma bilders hot tycks brott och last förråda . . .
Din ungdom, ditt behag för dygden tala tycks.

OLYMPIE.

O Gudar, styrken mig! mitt hjerta undertrycks —
Och ni, som äger här att deras tjenst bestrida . . .
Ack! låt af eder mun min oskuld tröst förbida!
Fördrif min rädsla då, jag ber i Gudars namn!

STATIRA.

Min fasa större är, mitt barn! — kom i min famn!
Ni känner er gemål? hvad öden han förfarit?
Hvar eder fosterbygd, och hvem er fader varit?

OLYMPIE.

Född i ett ringa stånd, jag aldrig vänta bort
Den ära, hvarutaf jag mig ej värdig gjort.
Cassander konung är — Jag ren hans ömhet njutit,
Då i hans faders hof min barndomstid förflutit.
Ifrån den första dag, då jag hans omsorg vann,
Med skäl jag honom störst bland alla menskor fann.
Jag vördnad åt en far, en älskling kärlek gifver . . .
Ni der min hela själ, mitt väsen varse blifver.

STATIRA.

Ack ungdom, menlöshet! hur lätt man er bedrar! —
Hvad nöje jag, mitt barn, utaf din oskuld har! —

Så har då om ditt lif Cassander omsorg dragit?
Hvad? af en prins, en kung, ni ej ert ursprung tagit?

OLYMPIE.

Att älska dygdens bud, att följa dygdens fjät,
Bör man då vara född till kungars majestät?

STATIRA.

Nej, brottet på en thron man sett de flesta tider!

OLYMPIE.

Jag var en ringa slaf.

STATIRA.

Allt edra ord bestrider,
Då himlen i er blick, i edra anletsdrag
Så mycket högt förent med skönhet och behag —
Ni slaf?

OLYMPIE.

Antipater, i mina barndoms dagar,
Mig ägde i sitt våld igenom krigets lagar —
Allt har jag af hans son.

STATIRA.

Så med ert lefnadslopp
Ni plågan börja sett, och åter höra opp;
Och min ej slutas skall, o Gudar! — förr'n i döden!
Säg, på hvad tid, hvad ort, som edra grymma öden
Ert späda lif förföljt och er i bojor bragt?

OLYMPIE.

En stor och mäktig kung sig verlden underlagt.

Man ändade hans lif, man härjade hans länder,
Man stridde om hans thron; när af Cassanders händer,
Ur mina bödlars våld jag räddning vunnit har,
Den stund, när dödens dolk emot mig upplyft var.

STATIRA.

Hvad? ni uti hans våld er samma tid befunnit
Då Alexanders lif i Babylon försvunnit?

OLYMPIE.

Se der allt hvad jag vet — men plågans tid är slut:
Och minnet derutaf skall evigt plånas ut!

STATIRA.

Gud! miskundslöse Gud! månn' du mitt hjerta dårar?
Ack! gör du dig en ro utaf en dödligs tårar?
Rum, ålder, öden, allt, allt ömsom väcker opp
Min ömhet och mitt qval, förskräckelse och hopp —
Hvad likhet irrar mig? . . Jag min gemål tycks skåda . . .
Hvart enda anletsdrag hans afbild tycks förråda? . .

OLYMPIE.

Hvad säger ni? . .

STATIRA.

Ack ja — så var hans ömma blick,
När han med lagrar krönt ur strid och härnad gick;
När han min fallna slägt med mildhet återställde
Till all sin fordna glans, sin ära och sitt välde,
Och när jag darrande min hand åt honom gaf —
O hvilket ljufligt hopp på brädden af min graf! —
Månn' det väl möjligt är? . . Prinsessa, låt min plåga

Bli eder ömkan värd! — låt mig ännu er fråga:
Säg, har ni af en mor ej någon hugkomst qvar?

OLYMPIE.

Allt, hvad man yppat mig om mina första dar,
Är att med landsmäns blod man sett min linda stänkas,
Att jag ur vaggan gick för att i bojor sänkas.
En moders ömma famn sig aldrig mot mig sträckt —
Jag vet ej hvem jag är, ej ödet af min slägt —
Men hvarför suckar ni? hvi flyta edra tårar?
Jag vet ej . . . men er sorg så djupt, så ömt mig sårar . . .
Och eder qväfda röst och eder matta arm,
Som, darrande och svag, mig trycker till er barm . . .
Hvad mena de? ack säg! . .

STATIRA.

Jag kan ej . . mörka öden! —
Mitt barn... dölj denna blick! dölj den — han ger mig döden.

FJERDE SCENEN.

STATIRA. OLYMPIE. ÖFVERSTE PRESTEN.

ÖFVERSTE PRESTEN.

O drottning . . . utan thron! — Prestinna . . utan tröst!
Hvad nya känslor gå att slitas i ert bröst!
Hvad tidning hastar jag att hämta till ert öra! . .

STATIRA.

Ett olycksbud? — välan! jag färdig är att höra.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Det högsta sällhet är, men blandad utaf sorg —

En annan finnes ej. — Kring templets stängda borg
En skockad menighet, med rop af fröjd och häpnad,
Och Antigone, till strids emot Cassander väpnad —
Allt vittnar med en röst, att denna fordna slaf,
Som kärleken i dag en kunglig krona gaf . . .
Den brud, hvars bröllopsdrägt ni sjelf har gått att sira . .
Att Olympie . . .

STATIRA.

Far fort! . .

ÖFVERSTE PRESTEN.

Är dotter af Statira.

STATIRA,
som kastar sig i Olympies armar.

Naturen, förrän ni, har sagt det i min famn! —
Min dotter! o mitt blod! o sorgligt ljufva namn! —
Och denna sälla skänk, den högsta för min lycka,
Var då den sista dolk att i mitt hjerta trycka!

OLYMPIE.

Om jag er dotter är, hvi suckar då ert bröst?

STATIRA.

Gud all min glädje ser: han ser, om denna tröst
Var mera lifligt känd af någon moders hjerta! —
Men hvarför, samma stund, fördubblar han min smärta —
Cassander har din hand!

OLYMPIE.

Ack! om ni är min mor!
Om jag ert tal, mig sjelf, min kärlek deri tror,

Om i ert ömma sköt jag lifvets upphof länat:
Hur kan min älskling då så grymt ert hat förtjenat?

STATIRA.

Han? — Gudar!

ÖFVERSTE PRESTEN.

Tvifla ej, att ni en moder ser —
Cassander derom sjelf åt folket tidning ger —
Må gåfvan af er hand, förvexlad mot hans krona,
Två slägters grymma hat på denna dag försona!

OLYMPIE.

Hvad hör jag? min gemål, er fiende? — Hvem, han . . .

STATIRA.

Är Alexanders . . är din faders . . . baneman —
Än mer: till denna barm, der du ditt ursprung njutit,
Som i sin ömma vård din späda barndom slutit,
Som du den första gång i dag omfamnat har . . .
Se här . . till denna barm . . . han bödelstålet bar:
Och när, att än mitt lugn i detta tempel störa,
Han lånar ångrens röst att gäcka Gudars öra,
Den dag, han ur min famn på nytt dig rycka tör . . .
Du frågar om ännu jag honom hata bör?

OLYMPIE.

Hvad åskor på en gång sig kring min hjessa skaka! —
Jag, Alexanders barn . .! och ni, hans fordna maka . .!
Och eder mördare, min mor . . han — min gemål!
Jag är då i er famn ett fasans föremål! —
Hvad? ett föreningsband så kärt för detta hjerta,
Var då ett grufligt brott!

ÖFVERSTE PRESTEN.

Ack! hoppas i er smärta
Af himlen tröst . . .

OLYMPIE.

Nej flyn! — tröst! hopp! — för evigt flyn! —
En afgrund öppnat sig med ljuset för min syn.
Jag ser allt hvad jag är — och ser hvad jag bör vara.
Mitt hjerta känner sig: det ryser för sin fara;
Och vid det altare som vår förening sport,
Jag redan för er fot ett offer falla bort.

FEMTE SCENEN.

STATIRA. OLYMPIE. ÖFVERSTE PRESTEN. EN AF DE RINGARE PRESTERNE.

DEN RINGARE PRESTEN.

Vårt tempel hotadt är; och snart dess brutna bommar
Åt våldet lemna väg till våra helgedomar.
Ren kung mot kung, och här mot här, man täfla ser
Om väldet, på de rum der himlen lagar ger —
Se der, hvad dessa hvalf, hvars skakningar vi skådat,
Och jordens brustna sköt och molnets eldar bådat,
Då genom undrens kraft oss himlen lät förstå
De brott han föresett, de straff som förestå. —
En upprörd menighet, hvars rop kring fältet skallar,
Lik hafvets vreda våg mot våra murar svallar.
Ren tänds i Ephesus tvedrägtens härjnings-bloss,
Och folkens träldomsok skall hinna — äfven oss.
Frid, lagar, seder, allt hvad heligt, skall försvinna,
Och friheten förgås och konungarne vinna.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Är jorden då för trång att rymma deras brott? . . .
De lemne dock en vrå deraf åt dygden blott! —
Olyckeliga mor! beklagansvärda maka!
Nej, himlen skall ännu för eder räddning vaka:
Flyn, att vid altaret anropa Gudars nåd —
Jag sjelf skall möta här de djerfvas öfverdåd.
Jag vet, hvad vördnaden för deras kronor bjuder . . .
Men Han, som kronor ger, hans bud än högre ljuder.
De trotse ej den hand, som skänkt dem deras makt. —
Vår boning skyddas ej af starka härars vakt:
Vi äga blott vår lag — den all vår rätt bevarar.
Gud ensam är mitt stöd; hans tempel mig försvarar;
Och om våldsverkaren djerfs att anfalla det . . .
Så är det i mitt blod han trampa skall sitt fjät.

(Går bort jemte den ringare presten.)

SJETTE SCENEN.

STATIRA. OLYMPIE.

STATIRA.

O Gudar, hvilkas bud befalla stridens lycka,
Må Antigone i dag sin täflare förtrycka! —
Du skall då se, mitt barn! din mor, i åldrens dar,
Hos egna fiender sig tigga ett försvar;
Se mig i nödens djup en hämnare begära
Bland dessa nidingar som kränkt din faders ära;
Bland dessa bofvars flock, som slitas mellan sig
Om hundra länders rof . . . som alla tillhört mig! —
Den slaf, i stoftet kröp, nu på mitt hufvud träder . . .

O glans af Cyri thron! o blod af mina fäder!
Till hvad förnedrings djup er ära stigit ner! —
Makt, höghet, skuggor flyn! — jag känner er ej mer.

OLYMPIE.

Min mor! — ack, låt er dygd på denna dag mig lära
Att värdigt er mitt namn . . namn af er dotter bära! —
Att följa denna pligt, skall bli min enda tröst.

STATIRA.

Ja, kungars dotter! gå — följ den — följ ärans röst!

TREDJE AKTEN.

FÖRSTA SCENEN.

(Templet är tillslutet.)

CASSANDER. SOSTENE, i peristilen.

CASSANDER.

Ja, sanning segrat har — att hennes bud förnöja,
Jag denna hemlighet för verlden gått att röja.
För allmänhetens röst all fara glömmas bort:
Jag rätt åt Olympie och åt mitt hjerta gjort —
Hvad? skulle jag ännu den fega grymhet bära,
Att dölja hennes börd, att skymfa hennes ära?
Jag ren var brottslig nog!

SOSTENE.

Men om en lömsk rival
Missbrukar himlens namn att störta edert val?
Om han i folkets bröst — hvars håg sig flyktigt vänder —
Den helga fanatism, det religionsnit tänder,
Som han förakta lärt, men skickligt nyttja vet . . .
Räds, man er räkna skall till brott, till gudlöshet
Att, stänkt med moderns blod, dess dotters hand begära.

CASSANDER.

Det är ej folkets rop, hvars hotelser förfära.
Hur svagt — J veten det, o Gudar! — höras de

Mot dem, som resa sig utur mitt samvete!
Jag blidkat himlens hämd och mina landsmäns fasa;
Det är inom mig . . . här! — som plågoandar rasa —
Ack! all min tröst, mitt hopp, det var att Olympie
Sin lyckas höjd en gång mig skulle skyldig bli.
Allt, sade jag, dess namn, dess thron, dess ärfda länder,
Allt återställas skall utaf en makes händer. —
Nöjd, att mig älskad se, och åt den sälla lott
Att med välgerningar utplåna mina brott,
Jag lugnet i min själ för första gången smakat —
Och fins väl något brott, hvartill mitt hjerta jakat! —
Jag spillt Statiras blod . . . men det i striden var;
Det var för räddningen utaf en faders dar;
Det var då dödens rop kring hvilans läger hördes,
Som af en sonlig pligt mitt milda mod förfördes;
Det var i nattens djup, vid mordefacklors fläkt,
Som jag till blinda hugg mitt svärd på fältet sträckt —
Ren bäfvade min själ, förrän hon straffet kände
Af denna plågoeld som kärleken der tände —
Min oskuld vittnar mig för Gudars domstol fri,
För hela verldens syn . . . men ej för Olympie,
Ej för min egen blick — O du, i hvars förmåga
Allena gifvet är, att rena med din låga
Din kärleks föremål! — kom, dröj ej, låt mig gå
Att mördas af din hand, om ej din tillgift få.

SOSTENE.

Man tror, att än i dag hon, fri från sina eder,
Har makt att återta den hand, hon gifvit eder.

CASSANDER.

Jag känner det Sostene — Men vet, om hennes hand
Missbrukar denna makt att bryta våra band,
Olycklig min rival! olyckligt detta tempel! —
Af Gudars helga tjenst jag gifvit här exempel;
Jag skulle gifva dem af hämd och raseri —
Men af ett ovisst qval hvi skall jag smärtad bli?
Dess hjerta tillhört mig från hennes första dagar,
Och kärlek vårda skall mitt väl och sina lagar.
Gå, sökom Olympie!

ANDRA SCENEN.

CASSANDER. SOSTENE. ÖFVERSTE PRESTEN,
som kommer ut från templet.

CASSANDER.

Du Gudars helga tolk
Och deras mildhets bud! — om mot ett upprest folk
Ditt tempel denna dag jag i min hägnad tagit;
Om jag mot Antigone ännu ej svärdet dragit;
Om jag för fridens vård gett lydnad åt din röst:
Så gif ock denna frid tillbaka åt mitt bröst.
Jag känner här min rätt och vet den iakttaga;
Jag utom Olympie ej lifvet kan fördraga . . .
Hvi döljs mig min gemål?

ÖFVERSTE PRESTEN.

Hon fyller nu, min prins,
En pligt — den dyraste som för ett hjerta fins.

CASSANDER.

Mitt hjerta delar den — Hvar är då den prestinna,
Utaf hvars hand jag bort mitt val bekräftadt finna?

ÖFVERSTE PRESTEN.

Hon snart lär nalkas er — Må ej i detta val
En vredgad Gudamakt bereda bådas qval! . . .

CASSANDER.

Bereda våra qval! . . Är jag så grymt bedragen? —
Jag trott min plågas mål bestämdt med denna dagen:
Det var den första gång jag i mitt ödes lopp
Omsider blicka sett en stråle utaf hopp.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Kanske är Olympie mer ömkansvärd!

CASSANDER.

Förklara . . .
Hvad har ni sagt? . . Bekänn, hvad fruktar hon? hvad fara —

ÖFVERSTE PRESTEN.

Det straxt lär yppas er.

CASSANDER.

Nej dröj — jag dig förstår . . .
Du sjelf med Antigone i anslag mot mig går.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Bevare Gudarne mitt nit, att öfverskrida
Den lydnadsfulla tjenst de af mitt stånd förbida!
Än ärelystnans svek och hatets raseri,
Och smickrets fala röst och upprorsandans skri

Ej nånsin trängde sig till dessa lugnets stränder.
Ännu mot himlens thron vi lyftom rena händer:
Åt jordens konungar vi lemnom deras lott
Att herrska kring en verld, hvars qval vi ömma blott.
Om deras ryktes ljud fann vägen till vår boning,
Så var det blott den stund de tarfvat vår försoning —
För er, för Olympie, för fleras väl jag går
Att ropa an den Gud, som öfver ödet rår —
Hon kommer.

CASSANDER.

Olympie!

ÖFVERSTE PRESTEN.

Er denna stund skall båda,
Hvad rätt ni äger qvar att om dess dagar råda.
Jag lemnar er.

(Han går tillbaka in i templet.)

TREDJE SCENEN.

CASSANDER. SOSTENE. STATIRA. OLYMPIE.

CASSANDER.

O Gud! — hon darrar vid min syn!

(Till Olympie.)

Hvad? eder sorgsna blick med tårar lyfts mot skyn.
Den flyr mig, denna blick . . och i dess släckta lågor
Jag ser ej mer mitt väl — men hat, och skräck, och plågor.

OLYMPIE,
som kastar sig i sin moders armar.

Ack grymme! ack barbar! . .

CASSANDER.

Gud, ges mig dessa namn?
Ni flyr en älsklings röst! . . och säg, i hvilken famn?
Säg, svara mig, hvem är den qvinnan, som er följer,
Som trycks till edert bröst och er med tårar sköljer?

STATIRA,
som upplyfter doket och vänder sig till Cassander.

Betrakta hvem jag är.

CASSANDER.

Hvad röst har sig förrådt?
Hvad anletsdrag . . . o Gud! hvad ser jag? . .

STATIRA.

Dina brott,
Barbar!

CASSANDER.

Statira här . . . ur grafvens sköt tillbaka! . .

STATIRA.

Ja, känn olycklige, din herres fordna maka;
Känn modren till din brud.

CASSANDER.

Hvi tiger eder röst,
O himlens åskor? — slån, förkrossen detta bröst!

STATIRA.

Hvi sände du ej förr till himlen dessa böner?
Men himlen var ditt skydd: han dina missdåd kröner —
Så gläd dig! — du har nått till dina bragders mål.

Du störtat har min thron, du mördat min gemål,
Och går . . . min dotters hand att till belöning kräfva —
Men, om i stridens stund du bort all känsla qväfva
Af mensklighet och dygd, om ditt försagda mod
Gick ned att söla sig uti en qvinnas blod . . .
Så låt af detta blod, hvad öfrigt är, förskonas:
Gif mig igen mitt barn . . . och allt, allt skall försonas.
Ryck ej utur min famn ännu en gång, barbar!
Hvad himmel och natur mig återgifvit har.
I dessa helga hvalf, hvars skuggor mig fördölja,
Kom ej, omensklige! de döda att förfölja;
Njut rofvet af min thron, den thron dig våldet gaf . . .
Men lemna åt en mor sin dotter — och en graf!

CASSANDER.

Er röst har slagit mig mer grymt, än åskans låga.
Till stoftet för er fot min hjessa bör ej våga
Att brottsligt sänka sig — Jag ej förtjenar det:
Och om en ursäkt gafs för stridens villofjät,
Om eder yppadt blef, att man den hand förledde
Som, blindt af lydnad förd, sin konungs död beredde;
Att till en fars beskydd jag väpnad mot er gått . . .
Kanske förmildrade det fasan af mitt brott,
Ej tyngden af ert hat — Jag till försvar ej leder,
Att jag har frälst ert barn och rättat upp dess heder;
Att för dess fot i dag min krona lägges ner . . .
Allt detta väcker blott er afsky dubbelt mer. —
Med samvetet förtärdt af alla afgrundslågor,
Jag sjelf med glädje gått att ända mina plågor,
Om ej utaf den hand, jag brottsligt dyrkat har,

Jag än vid smärtorna och lifvet fjättrad var. —
Ert barn, från späda år, min ömma omsorg vunnit,
Hon blott i mig sin far och slägt och vänner funnit;
Jag har dess trohets ed: och denna gudamakt,
Hvars hand så underbart oss här tillsamman bragt,
Månn' ej dess vilja var, att genom Hymens lagar
Förena våra bröst, vårt blod och våra dagar?

STATIRA.

Gud, hvad förening! — Gud! min dotter . . . Olympie . . .
I dag . . . inför min syn . . . min bödels maka bli!

OLYMPIE.

Nej, gör er dotter rätt, min mor — hon skall ej vackla
I lydnad af sin pligt — släck evigt denna fackla,
Som äktenskapet tändt vid furiernas bloss,
Slit evigt dessa band, som bort förena oss.
Jag heldre . . . (och mitt val ej eder undran väcker),
Jag heldre välja skall det stoft, som er betäcker,
Än purpurn, med hans hand — Jag i er ömma famn
För alltid glömma skall min kärlek och hans namn.
Jag deltog i hans brott, då jag hans låga delat:
Förlåt hvad edert barn af menlös oskuld felat;
Förlåt den tacksamhet hans falska ömhet fick,
Och fräls mig framför allt ur fasan af hans blick!

STATIRA.

Jag igenkänner här det barn, mitt sköte burit.
Naturen har då ej i dag sig sammansvurit
Med mördarn i förbund — nej, milde gudar! nej,
Så stort var ej ert hat, så grym er vilja ej,

Att med min hand jag sjelf, jag, Alexanders enka!
Hans baneman till lön min dotter skulle skänka. —
Det var då ej den stund er fristad öppnats mig,
Som ni en snara lagt på min förledda stig.
Tyrann! som altaren och throner sönderbrutit,
Mitt blod i Babylon för dina händer flutit:
Det flyte än en gång till jorden, detta blod,
Af samma händer tömdt . . . förrn det mig återstod
Att se den krönta slaf, som störtade mitt rike,
Förenad med min ätt, upphöjas till min like.

CASSANDER.

Mitt hjerta mera strängt fördömmer mig än ni;
Men se min kärlek — se och räds dess raseri —
För eder makes stoft jag vet att aktning bära;
Men jag är kung som han; men jag har nått hans ära,
Hans rättighet, hans namn — Er dotter är min brud,
Och hela jordens makt, och alla himlars gud,
Ert hat, och mina brott, och allt . . . förutom döden,
Ej bryta kan de band som fästa våra öden. —
En gud vid mina qval ej obeveklig var;
Då han förenat oss, han allt förlåtit har.
Men om man fråntar mig den maka som jag dyrkar,
Den hand hon gifvit mig, den trohet himlen yrkar . . .
Man först ur detta bröst det hjerta slita bör,
Som henne helgadt är, och eder fasa gör. —
Må hämden mot min barm fritt sina viggar lossa:
Den arm, som mördat har, kan ock ett altar krossa.
Jag rycka skall min brud ur templet, från ert bröst;
Ur sjelfva himlens famn, om han ej hör min röst.

Jag bördan af mitt lif med glädje skall försaka,
Blott skänk mig, Olympie! den tröst — att dö din maka:
Med denna helga rätt, med detta dyra namn
Jag nöjd skall stiga ned i grafvens mörka famn,
Och utan fruktan ställd inför din faders vålnad,
Se lågan af hans hat, vid detta namn, förkolnad.

(Cassander går bort, jemte Sostene.)

FJERDE SCENEN.

STATIRA. OLYMPIE.

STATIRA.

Gud! i hvad afgrundsdjup har mig ditt hat försänkt!
Hur dyrt har du en mor sin dotter återskänkt!
Mitt barn! du ömkar då din olyckliga moder;
Du känner allt dess qval: ditt ögas strida floder
Som bränna på min barm, din suck, din qväfda röst,
Ditt hjertas tunga slag, som klappar mot mitt bröst . . .
Allt känslan af ditt brott, men af din ånger skildrar:
Din hand mig döden ger, men du dess smärta mildrar.
Jag allt fördraga skall, då jag en dotter ser —
O mina fäders blod! en dotter — värdig er.

OLYMPIE.

Mitt vittne himlen är, om han mitt hjerta danat
Att följa på den väg, som deras dygder banat . . .
Att följa er, min mor — men hvilka snarors garn
Han utsträckt för min fot! — Ännu ett värnlöst barn,
Än okänd för mig sjelf, jag rycks ur edra armar;
Och den, hvars enda hand sig om mitt lif förbarmar,
Som vårdat mina fjät, som fostrat mina dar,

Som med välgerningar sin lefnad tecknat har,
Den jag till make valt, den jag som skyddsgud vördat . . .
O gudar! — det är han . . . som har min fader mördat.

STATIRA.

Hvem kommer? — Antigone! . . han sjelf! — Min fasa mer
Ej ökas kan.

FEMTE SCENEN.

STATIRA. OLYMPIE. ANTIGONE.

ANTIGONE.

Ni här, o drottning! för er ser
En kung, af lyckan höjd till Alexanders ära;
Som vörda vet hans stoft, som hastar att förära
Sitt skydd åt hans gemål. — Det bjudes åt ert hopp,
Att än från altaret till thronen höjas opp,
Att edra fäders arf en dotter återlemna,
Och på en mördare ert blod omsider hämna —
Ren Asien, styckadt, sänkt i hundra herrars band,
Ses tröttna vid ett ok som, ömsadt hand från hand
Och tyngre dag från dag, uppå dess skuldra häfves:
Till denna hvälfning blott ert namn, ert bifall kräfves.
Antager ni mig, säg, till er försvarare?

STATIRA.

I edert anbud, prins! jag vill ej falskhet se,
Ej tro bland menniskor all dygd ännu förgäten.

ANTIGONE.

Tro, att jag stupa skall förr än en ung, förmäten,
Ovärdig yngling, höjd till Cyri majestät,

Skall ärfva med ert blod ny rätt att skymfa det.
Det är ej åt sin dygd, han detta pris bort lofva;
Det är ej af er hand han undfått denna gåfva.
Förutan presters råd och utan all den prakt,
Som lyser ångrens fjät och gäckar Gudars makt,
Jag gått för deras thron att tysta offer bära:
För er jag väpnad går till hämd och segrars ära.
Om, drottning! ni förglömt er höghets fordna dar,
Ni lär ej glömt den rätt, er dotter öfrig har.

STATIRA.

Ej thronen smickrar mer, och lifvet mer ej gläder;
Ren öppnas mig den graf som sluter mina fäder:
Men om ni rycka djerfs ifrån förrädarns bröst
En dotter — allt mitt väl, min ålders enda tröst;
Om hon ert bistånd får, om ni dess fader hämnar . . .
Jag er min tacksamhet, som åt en skyddsgud lemnar.
Fräls, Herre! fräls mitt barn ifrån den grymma lott
Att med en makas hand belöna mördarns brott.

ANTIGONE,
till Olympie.

Prinsessa! i er blick jag mina pligter frågar:
Säg, gillar ni det nit, som för er välfärd lågar?

OLYMPIE.

Cassander har förtjent min hämd.

ANTIGONE.

Och jag begär
Det pris, det enda pris, som hämnarn värdigt är —
Jag mot en bundsförvandt mitt svärd till striden drager;

Men lofvar eder hand att skänka mig min lager?
Ni endast af hans brott Cassander minnas bör;
Han störtat har den thron, dit jag er återför.
Bjud, och jag lyftas skall till denna högsta heder
Af himlen, af mitt mod — och, framför allt, af eder.
Säg, skänks mig detta pris till höjden af mitt väl?

STATIRA.

Min dotter! . . .

OLYMPIE.

Lemna mig att hemta få min själ —
Knappt öppnar jag min blick — af känslor öfversvallad,
Ur slafveriets sköt till hymens altar kallad,
Jag en prestinna ser . . . och det min moder är. —
Uti en ljuflig dröm, som smickrat mitt begär,
Af äktenskapets hand en spira åt mig räckes . . .
En ljungeld slår — allt flyr — jag ur min dvala väckes:
Hvad ser jag? min gemål, min kung, min fostrare,
Mitt hjertas Gud — han är . . . min faders mördare. —
I dessa fasors natt, vid portarne af döden,
Ni bjuder mig er hand, att hämna mina öden.
Hvad skall jag svara er? — Att bli er aktning värd,
(Omfamnar sin mor)
Döm, hvem jag offra bör min ömhets första gärd,
Döm sjelf om detta djup af brott och skräck och plågor,
Var gjordt att lysas opp af bröllopsfacklans lågor;
Om kärlek, samma dag han sönderslet mitt bröst,
Har rätt, på dessa rum, att tolkas af er röst.

STATIRA.

Prins! hon ej svika kan sitt blod och himlens lagar. —

Kanhända trodde jag ej i min äras dagar,
Att Gudarne beskärt med äktenskapets band
Åt Alexanders barn hans undersåtes hand.
Men hvad ej börden gaf, är dygdens att förvärfva. —
Till äran att sin thron med tjugu riken ärfva,
Om Alexander sjelf den värdigaste nämt,
Så blifve det åt er, han denna thron bestämt!
Det tillhör Gudarne att till triumphen bära
Dens fjät, som hämna djerfs en halfguds fallna ära.
Jag sjelf och min gemål, begrafne båda två,
Han i sitt stoft och jag i denna glömskans vrå,
Med glädje skola se förtrodd i edra händer
Den spira, som de ärft att skydda Cyri länder;
Men vände ödet bort den storm från edra dar,
Som denna stolta thron så ofta skakat har!

ANTIGONE.

Det tillhör Olympie att skänka mig min krona;
Dess olyckor och dygd att ödets hat försona —
Gån, visen er i dag för Asiens häpna verld;
Jag styrka skall er rätt med sextitusen svärd.

(Han går.)

SJETTE SCENEN.

STATIRA. OLYMPIE.

STATIRA.

Mitt barn! det är för dig, jag lydig ödets vilja
De portar öppna skall, som mig från dagen skilja;
Det är att hämna dig, din far och min gemål,
Jag går att återse en verld . . . min fasas mål.
En Gud har kallat mig — och styrka skall ej tryta

För denna svaga hand, att dina bojor bryta.
Gå, fyll mitt löftes pligt — svär, på din faders graf,
Hans hämnare den tro, du åt hans bödel gaf!

OLYMPIE.

O Gudar!

STATIRA.

Denna suck, mitt barn! hvad kan den båda?

OLYMPIE.

Skall jag då samma dag min bröllopsfackla skåda,
I mina tårar släckt . . sig tända för en ann?

STATIRA.

Hvad har du sagt? . .

OLYMPIE.

Min själ sig ej förställa kan —
Jag älskar er, min mor! och skulle nöjd besluta,
Det blod, som ni mig skänkt, för edra fötter gjuta,
Om himlen mig till lön den hugnad ville ge,
Att i min sista blick få eder lycklig se.

STATIRA.

Mitt barn! min Olympie!

OLYMPIE.

Ack! tillåt mig begära
Er famn och denna graf till mål för all min ära!
Hur glad jag välja skall ert mörker, ert förakt,
Mot alla skatters skänk och alla kronors prakt. —
En far — är det af oss, som han ur skuggors boning,

I mördarenas blod hörs kräfva sin försoning?
Nej, må de sjelfve gå, i stridens raseri,
Att, hämnande hans död, hvarsandras offer bli;
Men vi — med darrande och vapenlösa händer —
Ack nej, det är ej oss som hämdeguden sänder,
Bland dessa tigrars hop, att föra mordets bloss . . .
Nej, brottet är för dem — och tårarne för oss.

STATIRA.

Hvad tårar! — och för hvem i dag ser jag dem rinna? —
O Gud! är det mitt barn jag gått att återfinna?
Är det min Olympie?

OLYMPIE.

Min mor!

STATIRA.

Är jag det än?

OLYMPIE.

Cassander . . .

STATIRA.

Tala, säg; hvad ämnar du? — bekänn;
Förläng då ej min död . . .

OLYMPIE.

Jag räds dess dom förklara —
Jag ser hvad grufligt styng jag edert hjerta ger;
Men, drottning! — edert barn kan ej bedraga er —
Min brottsliga gemål — hvad ord! skall jag det våga? —
Jag älskar honom än.

STATIRA.

O afgrundstända låga!
O vanfräjd för mitt namn! o blygd för mina dar!
Du älskar honom än! du så ditt blod bedrar!
Dygd, pligt, naturens röst . . . du går att allt försaka —
Gud! jag har stupa sett min fader och min maka,
En dotter ur mitt sköt blef sänkt i trälars band . . .
Och då hon återgifs . . . jag mördas af dess hand.

OLYMPIE.

Min mor! för edra knän . . .

STATIRA.

Fly — mål för all min smärta!
Mål för min fasa — fly!

OLYMPIE.

Ack nej, se blott mitt hjerta;
Se ej mitt brott — Förlåt, i Gudars namn, förlåt . . .

STATIRA.

Ja, jag förlåter dig — och dör.

OLYMPIE.

Nej se min gråt;
Nej hör . . .

STATIRA.

Hvad vill du mig?

OLYMPIE.

Jag svär det vid naturen,
Vid detta modersbröst, hvarunder jag blef buren,
Vid himlen, vid mitt namn — att förr jag gjuta vill
Hvar droppa af mitt blod, än höra honom till.

Mitt hjerta öppet är: det saknar all förmåga
Att kunna dölja sig — om der en brottslig låga
Ni lika oförstäld som oombytlig ser,
Så döm om detta bröst har lärt att svika er.
Förgät min svaghet, glöm min ålders späda styrka —
Jag äger allt det mod, som stora dygder yrka.
Min pligt förvillad var, men kan ej glömma sig.
Befall mig blott att dö . . . och ni skall känna mig.

STATIRA.

Och du har mod att dö! . . och har ej mod att hämnas
På mördarn af din far, den skymf din moder ämnas?

OLYMPIE.

Ryck hjertat ur mitt bröst — och ni skall finna der,
Hvem mest af eder två är detta hjerta kär:
Ni känna skall ett blod, som längtande sig gläder
Att gjutas lika rent, det gått från edra fäder —
Uppoffra edert barn!

STATIRA.

Nej, olyckliga, nej;
Din mor beklagar dig . . och förebrår dig ej.
Hon sjelf med ömkan ser den svaghet, som dig dårar,
Men hoppas på den dygd som tyds i dina tårar.
Ditt brott är ödets verk; ditt mod min undran gör;
Och tröstad af den hand, som mig i grafven för,
Jag glad uti dess sköt mig evigt går att dölja.

OLYMPIE.

O Gudar! tröttnar ej ert hat att oss förfölja?

FJERDE AKTEN.

FÖRSTA SCENEN.

ANTIGONE. HERMAS, i Peristilen.

HERMAS.

Ni sjelf det förespått — och snart en blodig graf
Skall famna det palats som friden hägnad gaf.
Ren nalkas eder här åt templets östra sida.
Cassander, i hvars bröst hämd, sorg och kärlek strida,
Och trotsande den Gud han nyss försonat har,
I hast sin spridda tropp på fältet sammandrar. —
Ren kallar stridens röst: men folket, i sin våda,
Tycks ännu mellan er ett ovisst val bebåda.

ANTIGONE,
i det han går, men mötes af Cassander, som håller honom tillbaka.

Dess val jag stadga vill.

ANDRA SCENEN.

ANTIGONE. HERMAS. CASSANDER. SOSTENE.

CASSANDER.

Dröj, otacksamme vän!
Trolöse bundsförvandt! dröj . . . och ditt brott bekänn —
Du djerfs att vägra mig, hvad Gudarne mig gifva?

ANTIGONE.

Jag djerfs det — Och hvad skäl, att så förundrad blifva?
Ger ej Statiras blod nog rätt åt Olympie,
För högsta kungars hand att täflansämne bli?
Dess arf är Babylon och Asiens hundra städer:
Se der mitt mål — och ditt. Det svek som dig förkläder,
Ditt qval, din bön, din gråt . . . allt detta lånta skick,
Tro mig, förblindar ej så lätt nationers blick.
Min vänskap pröfvar ej, om billighetens lagar
Tillegna dig det mord, som slöt dess faders dagar;
Den blinda hopens tro blott ryktets ljud begär,
Och, grundad eller falsk, dess dom orygglig är. —
Ditt brott var ej mot mig, att du tyrannen fällde,
Men att med dottrens hand du vinna sökt hans välde;
Att du dess tro förledt, dess börd förborgat har,
Tills genom hymens band din rätt förvissad var.
Men grafven svek din list och gaf Statira åter.
Jag fattar allt ditt qval: än mer — jag det förlåter.
Det sker ej utan harm, man störtas från det hopp
Att sig till kungars kung en dag se höjas opp. —
Jag har Statiras rätt att jemte min försvara:
Men önskar du ännu vårt brödraband bevara,
Vill du ännu i fred beherrska detta land,
Och skyddas af mitt svärd och stödjas af min hand . . .

CASSANDER.

Säg! . .

ANTIGONE.

Afstå din gemål, gör dig en dygd af nöden;
Äg mig ännu till vän. Om ej — jag dig i döden

Ett oförsonligt hat från denna stunden svär.
Din fördel är dig känd; ditt val jag blott begär.

CASSANDER.

Mitt val är icke svårt — men du af mig bör höra
Ett råd af annan art, som bör dig nöje göra.
Du känner ingen lag och vördar ingen pligt;
En ed är dig en lek och samvetet en dikt;
Jag fruktat Gudars hämd, du ler åt deras minne
Och njuter dina brott med lugnt och fredadt sinne.
Men straffet kallar dig.

ANTIGONE.

Hvad menar du?

CASSANDER.

Barbar!
Om i din grymma själ den minsta dygd är qvar,
Låt oss ej härars makt och folkens trohet läna
Till medel att vårt hat, vårt grymma högmod tjena.
Är då nationers blod åt några kungar såld,
Att spillas på en vink af deras nyckers våld?
Det tillhör oss — dig sjelf, om profvet ej förskräcker,
Att mäta med ditt svärd det svärd jag mot dig räcker. —
Det var dock ej i hopp att mörda få en vän,
O Gudar! . . . som jag sökt er famn och funnit den.
Det är ett okändt brott, som du mig går att lära.
Kom, himlen skapat oss att afgrunden förfära:
Om lyckans blinda nyck ej svika vill mitt mod,
Så stupa — eller dränk din hand uti mitt blod!

ANTIGONE.

Ditt anbud billigt är -- Var viss, att himlen ämnar
Din brud till segerlön åt den som henne hämnar.

(De draga värjan mot hvarandra.)

TREDJE SCENEN.

ÖFVERSTE PRESTEN,

jemte öfrige prester och invigde komma med hastighet ut ur templet, kasta sig mellan de stridande, och biträdde af folket, som inströmmar från sidorne, rycka vapnen ur deras händer.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Barbarer, hören opp! — Hvad gudlöst raseri!
Hvad tider, hvilka rum, hvad vittnen väljen J? —
Folk! prester! skiljen dem — Försvinnen, mordets glafvar,
Långt från vår helgedom, långt fjerran dessa grafvar! —
Ett stoft, o Gudars Gud! ett stoft djerfs trotsa dig? . . .
Förlåt dess blinda brott! — J kungar lyden mig.

CASSANDER.

Jag lyder Gudars dom.

ANTIGONE.

Och jag . . . svär vid dem sjelfva,
Vid hotet af den blixt som de i molnet hvälfva,
Och vid Statiras blod och Alexanders hamn . . .
Att aldrig deras barn skall ägas af hans famn;
Att förr mig störtad se, än en förening sluten,
Som blef till jordens blygd och himlens fasa knuten . . .

CASSANDER.

Och säg . . . till Furiers skräck, om knuten af din hand.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Förmildren i er själ det grymma hatets brand
Och hören lagens dom för edra öron tydas —
Han är för alla gjord och bör af alla lydas.
I kojans låga skjul och inför kungars thron,
Han talar samma språk och byter ej sin ton:
Han ger den svage skydd, han brottslingen förskräcker,
Och oskulden sin sköld mot offerdolken räcker.
Så lyda lagens ord: «Den man, eho han var,
Som mot sin hustrus slägt ett mord föröfvat har,
Änskönt vid undrens kraft, med Gudars råd förenad,
Och genom Vestas eld och vigningsvattnen renad,
Och ångrens tåreflod, som gäller mer än de,
Skall dock sin makas hand för evigt återge,
Om ej af Gudars dom hon efterdöme tager
Och mildheten, i val med straffet, föredrager.»
Att hasta denna tid af stridande och qval,
Har lagen blott bestämt en dag för detta val . . .
Men vörden framför allt den röst en moder äger:
Naturens helga rätt all annan öfverväger.
Ännu är denna rätt förvarad åt dess hand,
Och Olympie en slaf af sina lydnadsband —
Gån, sparen då ert blod att dessa murar stänka;
Och vänten eder dom af Alexanders enka.

(Han går jemte sitt medfölje.)

ANTIGONE.

Jag går — I denna dom min rätt förvissad är.

(Går, åtföljd af Hermas.)

FJERDE SCENEN.

CASSANDER. SOSTENE, i peristilen.

CASSANDER.

Gå, nedrige! — mitt svärd är qvar — min brud är här . . .
Men icke här den stund, ditt fjät tillbakaländer.
Nej, hon ej falla skall ett rof i dina händer,
Barbar! — som vid de styng, de dödsstyng du mig ger,
Med nöjd och stilla blick ditt offer blöda ser.

SOSTENE.

Ej nog — hans falska röst ett bifall kräfva låtsar
Af lagar, dem han kränkt, och Gudar, dem han trotsar.

CASSANDER.

Så lärom äfven vi att trotsa deras namn! —
Förtjenom deras straff, bestormom deras famn!
Min hjessa skulle nöjd i grafvens sköte digna,
Jag skulle mördarns dolk och himlens blixt välsigna . . .
Men att min maka se, förnöjd åt mina qval,
Bli ryckt utur min famn . . . bli skänkt åt min rival! . .
Förr störte för min hand, o Gudar! eder boning! —
Den stund, man smickrat mig med hopp om er försoning,
J helgen med er lag, J styrken med ert råd
En makas trolöshet — och detta är er nåd!

SOSTENE.

Prins! denna trolöshet är ej i dess förmåga.
Så tacksam för er vård, så lycklig af sin låga,
Hon skulle för sin pligt uppoffra eder hand? . .
Nej; hjertat byter ej så hastigt sina band.

Dess kärlek är dock ej ett brott emot naturen.
Blind, då ni räckt dess far en död, af er ej svuren,
Blind, då ni sänkt ert svärd i hennes moders barm . . .
Var dygden i er själ — och brottet i er arm. —
Det blod, som sjutton år af edra tårar sköljes,
För eder makas syn af edra tjenster döljes.
Dess plågor hafva flytt; dess tacksamhet är qvar.

CASSANDER.

Förgäfves detta hopp min smärta mildrat har:
Ännu Statiras blod för mina händer flyter;
Ännu dess makes hot igenom grafven ryter,
Att tolka för sitt barn, hvars kärlek villat sig,
Den heligt grymma pligt att evigt hata mig;
Mig, för hvars sällhetshöjd dess hjerta mera gällde,
Än Cyri stolta thron och alla throners välde. —
Det rökverk som min hand på dessa altar bar:
Min dyrkan . . . hon, Sostene! hon deraf målet var;
Och mer af kärlek förd än af min ångers smärta,
Jag nalkats Gudarne, att nalkas hennes hjerta.

SOSTENE,
som blir varse Olympie.

Ack! — ser ni henne der, vid detta altar sänkt,
Omfamnande dess fot och uti tårar dränkt!

CASSANDER.

Gå, hastom! — Det är tid, Sostene! att henne rycka
Ur dessa murars famn.

(Sostene går.)

FEMTE SCENEN.

CASSANDER. OLYMPIE.

OLYMPIE,
nedlutad öfver ett altare, utan att se Cassander.

Olyckor, som mig trycka! —
Qval, som förtära mig! — jag har förtjenat er.
(Blir Cassander varse.)
Hvem ser jag?

CASSANDER.

Er gemål.

OLYMPIE.

Nej — du ej är det mer;
Nej grymme! aldrig mer du detta namn skall bära.

CASSANDER.

Ja, jag ovärdig är att detta namn begära.
Jag vet att ge mig rätt; jag vet de grymma brott,
Som ödet mot er slägt med denna hand begått.
Jag trott försona dem — jag ökat deras råga.
Min åsyn är er skymf, och hädelse min låga;
Men värdes svara mig — Den, som ur stridens brand
Har räddat edra dar, säg, var det denna hand?

OLYMPIE.

Och hvarför rädda dem?

CASSANDER.

Har jag min omsorg egnat
Åt edra barndomsår? Har jag er oskuld hägnat?
Säg, har jag dyrkat er?

OLYMPIE.

Se der, min olyckshöjd!

CASSANDER.

Och då min ömma röst, af vördnaden fördröjd
Tills åren lemnat er ett val uti förmåga,
Omsider yppade mitt hjertas dolda låga . . .
Var det på dessa rum, der Sannings gudar bo,
Som ni mig gaf er hand, som ni mig svor er tro?

OLYMPIE.

Ja, brottsligt, svor jag den; och himlen, stum af fasa,
Böd ej, vid denna ed, sin åska mot mig rasa!

CASSANDER.

Ni har då älskat mig?

OLYMPIE.

Om jag dig älskat har? —
Ack! förebrå mig ej ditt eget brott, barbar!
Det var dig icke svårt min ungdom att förblinda;
Att med välgerningar ett menlöst hjerta binda.
Ditt svek dess lägre var — Fly mig, förskona mig
Ifrån det nya brott, att ännu höra dig!

CASSANDER.

Förskona dig att sjelf ett större brott begråta —
Om åt en låg rival du gick att öfverlåta
Den hand ... om Antigone ...

OLYMPIE.

Hvad, grymme! har du sagt?
Jag dig försaka kan — men bär ej ditt förakt.

Sen jag en gång — hur grymt du ock min ömhet gäckat —
Svor trohet åt den hand, du med mitt blod befläckat,
Har ingen dödlig rätt till detta hjerta mer —
Jag lifvet, hymens band, mig sjelf med fasa ser;
Och fri, från denna stund, mig valet blott behagar
Af dessa grafvars djup, som döljt min moders dagar,
Af dessa ångrens rum, der Gud, och ingen ann,
Det hjertat äga bör, som du med falskhet vann. —
Jag utan åtrå mer all äras höjd betraktar;
Jag ryser för din thron — jag Antigones . . . föraktar.
Fly hädan! lemna mig att evigt gråta bort
Min kärleks sälla tid — så brottslig . . . och så kort.

CASSANDER.

Nej: om för min rival ert hjerta afsky hyser,
Mig af ett ljufligt hopp en skymt å nyo lyser;
Och då ni vägra djerfs ett nytt föreningsband,
Är denna dom min nåd och jag har än er hand.
Fast höljd af edert blod och slaf af blinda öden,
Hör denna hand mig till . . . och tillhör mig i döden. —
O du, min varelses, mitt hjertas kära hälft!
Du återhöll den blixt, som på min hjessa hvälft;
Du tvang en vredgad Gud att mina dagar skona . . .
Ack! skulle ej din dygd en moders hat försona?

OLYMPIE.

En mor! — och detta namn från dina läppar hörs! —
Ack! om af mensklighet ännu ditt hjerta rörs,
Om du ej grymmast är bland alla plågohamnar:
Fly hennes åsyn, fly de altaren hon famnar;
Fly hädan, trotsa ej dess sorg.

CASSANDER.

Du det begär!

Men vet, vid dina fjät min lefnad fästad är.

(Han fattar henne vid handen)

Kom — följ mig.

OLYMPIE,
som med fasa rycker sig från honom.

Detta brott dig än var öfrigt lemnadt —

Gå, skänk mig då den död, du åt min moder ämnat.
Mitt hjerta bjuder sig med glädje åt ditt svärd:
Jag åtlydt har min pligt . . . och jag ditt straff är värd;
Gå, mörda mig.

CASSANDER.

Så långt hur kan er hämd sig sträcka?

Jag mindre grym begick de brott som mig befläcka —
En Gud försonas kan . . . ni endast straffa vet . . .
Är hatet då en pligt? — hvad gruflig skyldighet!

OLYMPIE.

Och säg mig — detta hat, säg . . . har du det förtjenat? —
Cassander! — om den hand, som du så nesligt länat
Till oberömda brott och våld förutan mod,
Allenast sökt mitt lif, allenast tömt mitt blod . . .
Olyckelige prins! jag skulle blott begråta
Ditt ödes grymma dom — jag skulle allt förlåta;
Jag skulle älska dig ännu, barbar!

CASSANDER.

Välan!

Du mig ej älska bör, du mig ej älska kan:

Men om det är din pligt att på min kärlek hämnas,
Låt den åtminstone till straff mig ännu lemnas! —
Ack! tro mig — detta straff är gränslöst, som mitt brott!
Fördöm mig, hata mig . . . men följ, men följ mig blott!

SJETTE SCENEN.

CASSANDER. OLYMPIE. SOSTENE.

SOSTENE.

Prins! frukta de försåt er ovän går att stikta:
Ren trotsas eder här, och edra vänner svigta.
Med löften och med hot, och i Statiras namn,
Han kallar hämdens dolk att vändas mot er famn,
Och djerfs att Olympie för sin gemål förklara.
Kom, eder thron, ert lif, er kärlek står i fara . . .
Dröj ej!

CASSANDER.

Er grymma hand har då beredt mitt fall!
Min död er önskan är — Gläds, ni den vinna skall.

OLYMPIE.

Jag! önska dig att dö? — Du så min svaghet glömmer!
Nej lef . . .

CASSANDER.

Förutom er, jag dagens ljus fördömmer;
Och sparas det mig än, jag än er återser
Att nöjd för edra knän dö — eller blidka er.

(Han går bort, jemta Sostene.)

SJUNDE SCENEN.

OLYMPIE,
ensam.

Hvad svaghet, brottsliga! ännu din ånger dårar!
Hör det Cassander till att kosta dina tårar?
Sker då ej utan strid, emot mitt hjertas drift,
Att jag min lydnad ger åt dygdens föreskrift? —
Röst af min faders blod! o röst utaf naturen!
Min dyrkan hör dig till, min trohet är dig svuren,
Och offret af det lugn, som kärleken förstört —
Ack! andra eder nyss har detta tempel hört!
J emottogen dem, o Gudar! dessa eder.
Min oskulds ömma röst har tyckts försona eder.
J hafven allt förbytt — förbyten äfvenväl,
Med budet af min pligt, förmågan af min själ.
Förskonen, straffen ej ett sönderslitet hjerta,
I strid med blodets rätt och trolöshetens smärta.
Ack! i mitt ringa stånd, förutan slägt och far,
För verlden och mig dold, jag lefvat sälla dar:
Jag kände intet brott och inga qval mig trycka —
Det stora namn jag bär har störtat all min lycka.
Men det ej fläckas bör — Barbar, som älskat mig!
Jag dig försaka skall . . . men — kan jag hata dig?
Hvad är då mot sig sjelf den dödliges förmåga?
Min strid, i tårar spild, fördubblar blott min plåga;
Och dolken, som min hand ur såret rycka tänkt,
Vid fruktlösa försök dess djupare sig sänkt.

ATTONDE SCENEN.

OLYMPIE. ÖFVERSTE PRESTEN. PRESTER. PRESTINNOR.

OLYMPIE.

O tolk af Gudars råd! hvad sorg har tyngt din hjessa?
Hvad tårar gjuter du?

ÖFVERSTE PRESTEN.

Olyckliga prinsessa!
Ert öde kallar dem.

OLYMPIE.

Jag då er tröst begär.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Begär den blott af Gud — Han ensam öfrig är
Att öppna er sin famn.

OLYMPIE.

Ert mörka tal . . . er fasa! . .
Hvad vill ni säga mig?

ÖFVERSTE PRESTEN.

Att nya stormar rasa;
Att eder mor . . .

OLYMPIE.

Min mor! . .

ÖFVERSTE PRESTEN.

Att allt förloradt är —
Nyss, inom templets borg, med stormande gevär,

De stolta konungar, dem intet brott förfärar,
Till drabbning mot hvarann framkallat sina härar.
Cassander, blodbestänkt, vild som en plågohamn,
I templet rusar in att söka eder famn:
Jag har ej mot hans våld ett annat värn att ställa,
Än Gudar dem han glömt och lagar som ej gälla.
Förtviflad mot hans svärd man hasta ser er mor,
Som templet och sitt barn ren i hans händer tror —
Så många fasors tyngd dess trötta själ förtrycker:
Ur våra presters hand hon offerjernet rycker
Att störtas i det sköt, som vreda Gudars val
Bestämt att skänka er ert lif — och edra qval.

OLYMPIE,
som faller i prestinnornas armar.

Jag dör — Kom, följen mig . . . Kanske ännu för dagen
Dess blick ej slocknad är?

ÖFVERSTE PRESTEN.

Af sorg och fasa slagen,
Cassander till dess död sig ensam skyldig ser —
Än, brottsligt, delar han den hjelp man henne ger;
Än, uti stoftet sänkt, sin blick för ljuset höljer,
Omfamnar hennes knän och dem med tårar sköljer.

OLYMPIE,
som reser sig upp med häftighet.

Cassander vid dess knän! . . . O Gud!

ÖFVERSTE PRESTEN.

Å nyo väckt
Vid ropet af hans sorg, och vid hans syn förskräckt
Mer än vid dödens syn, hon tror ett vildjur skåda,

Som går att nya qval i grafven henne båda.
Strax, med en mattad hand, som får af fasan mod,
Hon rifver upp det sår hvars återhållna blod
Man ser med strida svall ur hennes hjerta flöda;
Och med en slocknad blick, som lyfter sig med möda . . .
«Gå — har hon sagt mig — gå, förgätne Gudars tolk,
Hvars tempel blodadt är i dag af mordets dolk!
Gå, trösta Olympie; men säg, att än i döden
Svär jag dess hand åt den, som hämnar våra öden.»

OLYMPIE.

O Gudar, hvilken dom! — O Gudar! till min tröst
Förunnen mig att dö . . . och dö vid hennes bröst!

ÖFVERSTE PRESTEN.

Må dygderna sitt mod i edert hjerta tända!

OLYMPIE.

Ja, jag behöfver mod och äger det kanhända.

FEMTE AKTEN.

FÖRSTA SCENEN.

ANTIGONE. HERMAS, i peristilen.

HERMAS.

Må hämden ändtligt rum åt menskligheten läna!
En olycklig rival bör ej ert hat förtjena.
Fly denna fasans ort: det pris ni fordrar här,
För honom och för er i dag förloradt är.

ANTIGONE.

Statira . . .

HERMAS.

Är ej mer — Dess olycksfulla öden
Fullkomnas af den hand, som gaf dess maka döden;
Den hand, en vredgad Gud tycks evigt hafva sträckt
Till verktyg af det hat, han svurit denna slägt.
Blek, andlös, hjertat tryckt intill sin moders hjerta,
Den ömma Olympie, förstummad af sin smärta,
I tysta tårars flod och suckar, utan röst,
Utgjuta tycks sin själ ur ett förkrossadt bröst.
Cassander med en sorg, som af förtviflan qväfves,
Påkallar himlens blixt; och kallar den förgäfves.
Ren lyfter sig ett bål i all den tomma prakt
Som högmodet fann opp att gäcka dödens makt.

Med lutors sorgsna ljud sig grafvens sånger para,
Och templets djupa hvalf i långa genljud svara.
Man tror att Olympie, i dessa murars famn
Förborgande sitt lif, förgätande sitt namn,
Och skild från nöjets verld, och fri från hymens lagar,
Åt himlen offra vill sin tjenst och sina dagar.

ANTIGONE.

Nej, hon ej svika kan sin pligt, sitt tänkesätt —
Jag äger till dess hand en omotsäglig rätt.
En moders föreskrift, på dödens bädd besvuren,
Är heligast af allt hvad heligt i naturen.
Om än Cassanders brott hos Gudar tillgift vann,
Den af Statiras blod dock aldrig vinnas kan.

HERMAS.

Ni tror att älskad bli.

ANTIGONE.

Om jag ej älskad blifver,
Ger hämden mig det pris som kärleken ej gifver,
Och om Cassander än min rättighet bestred,
Jag svurit har hans död — och ryggar ej min ed.

HERMAS.

Hvad! ni ännu med blod de offer skulle blanda,
Som religionen ger åt de aflednas anda! —
Räds, att en helig skräck i edra krigsmäns bröst
Skall tvinga deras fjät att svika eder röst.

ANTIGONE.

Nej, jag ej trotsa tänkt en åldrig vanas dyrkan —

Jag vet det fins en lag, mer gällande än styrkan . . .
Fördomens helga lag — Den kung som herrska vet
Har äfven smickra lärt sitt folks vidskeplighet —
Sjelf af Statira vald att hennes aska hämna,
Jag Asien skyldig är att efterdömen lemna:
Det hugg jag lyftadt har, fördröjdt uti sitt fall,
Dess säkrare en dag sitt offer drabba skall.

(Templet öppnas.)

ANDRA SCENEN.

ANTIGONE. HERMAS. ÖFVERSTE PRESTEN. PRESTER, som långsamt nalkas. OLYMPIE, i djup sorgdrägt, stödd af PRESTINNOR.

HERMAS.

Hon kommer. Hvilken syn! — O miskundslöse Gudar!
Med denna dödens blick, i dessa sorgens skrudar,
Af dessa skuggor följd som gråta i dess spår,
Hon nalkas, lik en hamn som utur grafven går.

ANTIGONE.

Jag tillstår, denna syn har rättighet till tårar.

(Till Olympie.)

Prinsessa, stilla dock det qval som eder sårar;
En prins, till er gemål af Gudarne bestämd,
Har rätt att egna sig er saknad och er hämd.

OLYMPIE.

Spar mig om hämd och mord och blod att mera höra! —
Hvad blod kan lösa mer igen min moders blod?

ANTIGONE.

Må smärtan af dess död fördubbla edert mod!
Jag vill ej denna stund min sällhets fordran yrka
Med minnet af den pligt, hon föreskref er styrka.
I denna mörka stund, som grafven helgad är,
Jag vet hvad hennes stoft och eder sorg begär —
Rådfråga detta stoft . . . dess röst er ej bedrager.

(Han går ut jemte Hermas.)

TREDJE SCENEN.

OLYMPIE. ÖFVERSTE PRESTEN. PRESTER. PRESTINNOR.

OLYMPIE.

Ni, som en verklig del i mina plågor tager,
Tolk af en mildhets Gud, som sig förklarat har
För de förtrycktas värn och faderlösas far!
Säg, får då ej min sorg vid samma altar döljas,
Som af en moders gråt ej nekade att sköljas?
Har ni väl grymhet nog att stänga denna graf
För ett olyckligt barn, som himlen öfvergaf?
Af tjugu kungars makt, hvars minnen Asien dyrkar,
Se här det enda arf, som deras dotter yrkar.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Jag ömmar eder nöd; men äger ingen makt
Att ändra hvad en mor sin dotter förelagt.
Ert hjerta har ej glömt de bud, hon eder tydde
I denna sista suck, som från dess läppar flydde.
För ett så heligt bud om ni ej lydnad bär,
Cassander denna stund ännu er make är.

OLYMPIE.

Jag svor det — och min ed ej mera återvänder —
Jag svor, att denna hand hans blodbestänkta händer
För evigt undandra — Ack! fordra icke mer.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Er hand ännu beror af Gudarne och er:
Men Asiens, verldens lugn, vårt lugn — allt har af nöden
Att hasta det beslut som stadgar edra öden.
Ej, att på samma dag man vill att samma hand
Skall tända bålets eld och bröllopsfacklans brand!
Nej; blott ett ord förslår, att våldets utbrott hämma —
Jag väntar detta ord — men djerfs det ej bestämma,
Men lemnar åt er sjelf att rådas af ert mod,
Hvad offer denna stund ni skyldig är ert blod.

OLYMPIE.

Ni hört mitt tankesätt — De band som mig bebådas,
De band jag knutit har . . . med lika fasa skådas —
En vördad moders stoft sig ej förtörna bör:
Jag flyr en makes famn, och det tillfyllest gör.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Ert afslag segrar ej på två rivalers ifver,
Då vägrandet af en den andres anspråk blifver.
Beredde hvar minut att störta mot hvarann,
Det blott er vördnad är som svärdet binda kan:
Ni ensam hindra kan den grymma härjnings fasa,
Hvars lopp ett ögonblick ej återvändt att rasa,
Om denna sorgsna syn af grafvar, stoft och bål —
De största kungars lott och minsta slafvars mål —

Ej tvang de mäktige, som jordens öden hvälfva,
Att sänka sig en stund till tankan af sig sjelfva.
Men ångren flyktig är i dessa stoltas bröst.
Det våld, som vika sågs en dag för Gudars röst,
I morgon med förakt skall sina fjättrar bryta,
Och Ephesus på nytt i blod och tårar flyta.
Gå, förekom dess fall; och vet, att detta folk,
Hvars oförledda nit är lagens värn och tolk,
Hvars grofva vett förslår att rätt och vrånghet skilja,
Så snart ni talat har, skall vörda eder vilja;
Men dröjer eder dom, räds, att med svärd och brand
Er brottslige gemål skall återta er hand.

OLYMPIE.

Jag vördar edra skäl och billigar er fara,
Och bör från denna stund en fåfäng klagan spara.
Var nöjd — jag åt ert lugn uppoffra skall mitt väl.
Det val jag göra bör, är gjordt inom min själ:
Jag fattat mitt beslut.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Och eder hand ni lemnar
Den täflare till lön . . .

OLYMPIE.

Ehvad jag dervid ämnar —
Mins, ni det sjelf bestyrkt — är denna sorgens dag
Ej gjord att lysas opp af kärlekens behag.
En annan pligt, mer kär, mer helig för min smärta,
Tillegnar sig i dag en dotters hela hjerta.
Min mor, på denna stund, till bålet nalkas lär.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Ja, denna sorgsna pligt vår första omsorg är.
Snart väntar hennes stoft att i sin urna slutas,
Församladt af er hand.

OLYMPIE.

Får denna heder njutas
Af en så brottslig hand? — Förtjenas denna tröst
Att ett olydigt barn, som qväft naturens röst?

ÖFVERSTE PRESTEN.

Allt bör fullkomnadt bli, hvad lagen föreskrifver.

OLYMPIE.

Jag denna helga lag en villig lydnad gifver;
Men upplys mig dess bud, förtag mitt tvifvelsmål:
Säg, unnas mina fjät att nalkas detta bål?
Gifs mina tårar lof att på dess aska falla?

ÖFVERSTE PRESTEN.

Ej nog: det är den tjenst, som Gudarne befalla —
Den sorgliga cypress som grafven helgad är,
Er gördel, edra hår, det dok ert hufvud bär:
Se der den sista skänk, ni skall er mor förära . . .
(Prestinnorna frambära allt detta på ett altare.)

OLYMPIE.

Och der den sista nåd, dess dotter skall begära.
(Till Statiras prestinna.)
Du, som till dessa rum ledsagat hennes dar,
Som här i sjutton år dess sorger delat har!
Gå, underrätta dig när ögonblicket länder,

Att denna kära vård antvardas mina händer —
Må känslan af mitt brott, vid detta dyra kall,
Försona hennes stoft! — Gå.

PRESTINNAN.

Jag er lyda skall.

(Hon går.)

OLYMPIE,
till öfverste presten.

Och du, hvars rena hand vår sorgefest förvaltar!
Bjud dessa krigare, som skymfat dina altar,
Att möta här min blick, att höra här sin dom.
Det är vid grafvens port, från dödens helgedom,
Inför en moders syn och hela folkets öra,
Som denna grymma dom jag går att kunnig göra —
I lika pligters strid af hjertat och mitt blod,
Döm, om ett annat val min ära återstod.

ÖFVERSTE PRESTEN.

Ert öde denna stund i edra händer hvilar.
Mins, denna stund är dyr — Allt hastar — timman ilar.

(Han går jemte presterne.)

FJERDE SCENEN.

OLYMPIE på fram-scenen. PRESTINNORNA i halfcirkel mot fonden.

OLYMPIE.

O du, som mot ett barn, uppfostradt af din hand,
Missbrukade så lätt välgerningarnes band!
Som än i dödens natt Statiras vrede dårar,

Och hennes makes hämd, och deras dotters tårar,
Och himlar och natur, förente mot ditt väl . . .
Olycklige gemål! du segrar i min själ.
Men räds — du känner ej det slag, ditt hjerta ämnas —
Du älskar mig . . . hur dyrt skall jag din seger hämnas!

FEMTE SCENEN.

OLYMPIE. CASSANDER. PRESTINNOR.

CASSANDER.

Var nöjd! jag fylla bör er önskan, och mitt kall;
Mitt blod på detta bål med glädje rinna skall —
En tröst, en enda tröst mig ännu öfrig blifver . . .
Att Olympie min död en blick af ömkan gifver.

OLYMPIE.

Cassander!

CASSANDER.

Dyrkade gemål!

OLYMPIE.

Gud! — jag det var!

CASSANDER.

Det fins då ingen nåd för denna brottsling qvar! —
En slaf af ödets våld, blind i dess kedjor dragen . . .
Det är för mord och rån jag kallades i dagen.

(Han kastar sig för hennes fötter.)

Men jag din make är — men vet, att mina brott
Kullstörta ej den rätt jag till ditt hjerta fått —
Allt hvad du älskat har, för min skuld du begråter.

Kring jordens hela rymd jag ensam står dig åter;
Och döden . . döden blott kan lösa dessa band,
Kan bryta denna tro, vid alla Gudar svuren,
Orygglig såsom de — och evig som naturen.

OLYMPIE.

Stig opp! — förskona mig — föröka då ej mer
Den fasa och den blygd, som mig din åsyn ger —
När åt en moders lik, som lågan skall förtära,
Jag går, att denna stund min sista tjenst förära,
Så skymfa ej min sorg, så nalkas ej min famn . . .
Och lär dock för en gång att frukta Gudars namn.

SJETTE SCENEN.

OLYMPIE. CASSANDER. ANTIGONE. PRESTINNOR.

ANTIGONE.

Prinsessa! för ert val ej flera hinder gälla:
Statira sjelf bestämt den dom ni går att fälla.
Mitt hjerta vörda lärt de dödas helga frid:
Min arm, fast kallad re'n och sträckt till mord och strid,
Dock ryste vid det våld som detta tempel blodat:
Och till ett lydnadsprof — kanske ej nog förmodadt —
Jag sjelf min vunna rätt i dag förgäta vill.
Förkunna då vår dom: er frihet hör er till. —
Likväl ni skilja lär — det ingen tvekan lemnar —
Er moders mördare från den som henne hämnar.
Statira denna stund, vid sidan af er far,
Från himlarne sin blick på eder fästat har:
Ert namn, ej mera gömdt i skuggan af ett tempel,

Skall famna jordens rymd — och jorden ett exempel
Af sina Gudars dygd i edert val begär.

OLYMPIE.

Så tvingen ej ett val, hvars frihet helig är —
Jag gick på denna stund mitt offer att bereda
Åt dessa Gudars makt, som grafvens hvila freda:
Och denna helga stund, barbarer! väljen J
Att tolka mig med hot er kärleks raseri,
Att slitas om min hand bland tårar, blod och grafvar —
Så svärjen mig — o ni, min faders fordna slafvar!
Soldater ur hans här, och kungar på hans fall! —
Så svärjen, att i dag hans dotter lydas skall.

CASSANDER.

Jag svär det heligt — viss, hvad straff ni mig bereder,
Att ni en låg rival ej offra skall min heder.

ANTIGONE.

Jag svär det äfvenväl; försäkrad att er hand
Sig evigt rycka skall ur denna nidings band.

OLYMPIE.

Ni sagt — förglöm det ej, ehvad min dom bebådar —
Att mina fäders blick från himlarne mig skådar.

ANTIGONE.

De tolka eder pligt.

CASSANDER.

De ömka edert val.

OLYMPIE.

Så kännen då min själ, så vörden mina qval;
Och bäfven för det ljus, som dagar mina öden —
Hvad dom jag fälla vill, är mig en dom till döden.
J veten, till hvad höjd min smärta buren var;
Så veten ännu mer — jag den förtjenat har.
Jag misskänt har mitt blod, sen jag det trohet svurit;
Jag sönderslitit har det sköte som mig burit:
På dessa fasans rum en mor jag återfått,
Hon dör uti min famn, och dör — för mina brott!
Hon sagt åt detta barn, som vid dess fötter gråter:
«Gif Antigone din hand, och jag dig allt förlåter» —
Och detta grymma barn, att skynda på dess slut,
Förkastar hennes bön!

ANTIGONE.

O Gudar! hvad beslut!
Ni så mitt hopp, er pligt, er egen mor bedraga?

OLYMPIE.

Åt er, åt hennes stoft jag ger ej skäl att klaga.
Jag gör oss alla rätt; och mig kanhända mest. —
Cassander! dessa band som våra hjertan fäst,
De löften du mig svor, den kärlek mig förvillat . . .
Döm, om naturens lag, om Gudars lag dem gillat!
Du känner dina brott — de återgå ej mer . . .
Sök att utplåna dem.

CASSANDER.

Kan jag ej blidka er?
Skall jag ett evigt mål för eder afsky vara?

OLYMPIE.

Gån, stunden kommen är, att eder allt förklara.

(Templet öppnas; ett brinnande bål synes.)

SJUNDE SCENEN.

OLYMPIE. CASSANDER. ANTIGONE. ÖFVERSTE PRESTEN. PRESTER. PRESTINNOR.

STATIRAS PRESTINNA.

Prinsessa, det är tid.

OLYMPIE,
till Cassander.

Den syn, som visas dig,
Cassander! skåda den; och sen . . . anklaga mig.
Betrakta detta bål, för hvem dess lågor brinna;
Mins Alexanders död; mins Olympie slafvinna;
Se detta stoft och säg — hvad var min pligt, barbar?

CASSANDER.

Den . . . att uppoffra mig.

OLYMPIE.

Din dom du afsagt har;
Och nu — så hör ock min!

(Hon uppstiger på estraden till det altare som vid bålet är upprest. Prestinnorna framräcka offerskänkerne.)

O skuggor, mine fäder!
O vålnad af en mor, uppå hvars bål jag träder!
Och du, en vredgad fars odödeliga hamn!
Er dotter denna stund är värdig edra namn,
Och lyfter utan blygd sin blick till eder boning —
Det offer hon er ger, är nog till er försoning.

(Till Cassander,)

Du, som min make var, som det ej blifva bort!
Som allt mitt hat förtjent; som all min sällhet gjort;
Som mig en moders stoft till morgongåfva burit! . . .
Du tror, jag rygga kan de löften, jag dig svurit;
Du tror din kärlek ej mitt hjerta mera rör . . .
Vet, att jag dyrkar dig — och straffar mig derför:
Statira! möt ditt barn — hon flyr i dina armar.

(Stöter dolken i sitt bröst och kastar sig i bålet. Allmän bestörtning.)

ALLA
på en gång.

Fräls!

ANTIGONE.

Himmel!

CASSANDER,
som hastar till bålet.

Olympie!

ÖFVERSTE PRESTEN.

Gud! — Gud! som dig förbarmar!

CASSANDER.

Förgäfves är all hjelp att rädda hennes dar.

(Han återkommer till peristilen.)

Månn', Gudar! jag ert hat tillfyllest mättat har? —
Jag mördat har min kung — hans enka — och min maka —
Hvad vällust, Antigone, hvad fröjd bör du ej smaka
Vid åsyn af det qval som straffar mina brott!
Kanske missunnar du ännu min sälla lott?

Så kom — du värdig är att dela mina öden,
Kom, följ mig om du djerfs, och gör dig rätt i döden!
(Han mördar sig.)

ÖFVERSTE PRESTEN.

Bland hvilket hedniskt folk, på hvad barbarisk ort,
Har på en enda dag man flera fasor sport!

ANTIGONE.

Du är då, stolta slägt, som verldens dyrkan vunnit!
Du är då blott ett stoft, en skugga, som försvunnit! —
Om jorden till ert skydd, o Gudar! äger rätt,
För hvilken skapten J de dödeligas ätt?
Statira — Olympie — o våld! o grymma lagar! —
J straffen deras dygd . . . och skonen mina dagar!

Menskliga Lifvet *).

Vällust! i min ungdoms brånad
Sökte jag din läckerhet;
Åt din tomhet snart förvånad,
Sötman vänd i bitterhet,
Jag vid lifvets vintermånad
Funnit din fåfänglighet.

Lust till ryktbarhet och ära
Mannahjertat sönderslet;
Dagarne i strid förtära,
Nättren under sömnlöshet . . .
O hvad gick jag att begära? —
Äran är fåfänglighet.

Kunskapsrymden genomtåga
Snillets stolthet sig förlet.
Mulvadsblick! du djerfdes fråga
Himlarnes omätlighet! —
Hvad jag vet, är till min plåga;
Kunskap är fåfänglighet.

Hvad var min hela makt? — Hvad var den höga lycka,
Som skimrat för min syn, men ej till hjertat hann? —

*) Af Voltaires Précis de l'Ecclésiaste.

En irrig hjernas bild, som högmod gick att smycka,
Och som, vid första blick af sanningen, försvann.

Jag sökt dig, sällhet — dig, som för mitt famntag flydde,
I mina cederslott, på tusen nöjens stig;
Sireners ljufva sång mitt öra flyktigt brydde,
Men sällhet borta blef — Jag fann den ej hos mig.

Min smak förslöad blef af mer än måttlig föda;
Att mätta mitt begär, jag tömde jord och haf;
Med all naturens skatt, med allt hvad konsten gaf,
Jag kände hungren än mitt tomma bröst föröda.

Hvarför fick jag till min blygd
Menskohjertats lynne lära?
Utaf is för verklig dygd,
Utaf eld för brottslig ära,
Såg jag det i skuggans skygd
Inga band af lagen bära.

Dygdens lof var matt och kallt,
Vett och sanning trycktes neder,
Börd gaf fräckhet, smickret heder,
Hårdhet guld, och guldet allt,
Oskuld led, förtjensten svalt:
Menskor, hvad! — jag målar Eder!

Glömsk af hjertats ömma band,
Ler du dock, du falska sköna!
Men din nya älsklings brand

Skall dig lika trolöst löna,
Och det samma öde röna
Af en annan skönhets hand.

Jag hör från alla håll, hur aggets ormar hväsa;
Uppå förtjenstens väg sår afund tistlars frö.
Gå, oskuld! att din lön i tidens häfder läsa:
Den är, att lefva hädd och uti plågor dö.

Se der en dygdens son, som uti träldom drifves
Att släpa för ett bröd med blod och tårar stänkt:
Och der en lastens drott, i orklös vällust sänkt,
Som aldrig gissat har att någon usling gifves.

Han är det likväl sjelf — Uti hans tärda bröst,
Med oupphörlig strid de vilda lustar rasa;
Af osmak nöjet följs och lasten utaf fasa;
Och in i dödens natt hörs hjertats hämderöst.

Lik ett skepp på hafvets bölja,
Kastadt af en vild orkan,
Mäter du den korta ban,
Der dig tusen faror följa;
Strax skall tidens ocean
Dig uti sin afgrund dölja.

Öfver lastens fina nät
Lustan fagra blomster breder.
Då hon på din faders fjät
Dig i villans brådjup leder,

Hon detsamma fall bereder
Åt din son, som skådar det.

Jorden ingen nyhet föder.
Hvad som sker, är redan skedt;
Hvad vi se, är redan sedt:
Våldets glaf som allt föröder,
Dumhet, last och dygd och vett
Uti plågans arflott bröder.

Var stor, var god, var hög, var skön, var rik, var vis,
Var allt — men lagen står, som födslen för dig stiftat:
«Ett bröst, der dygden bor, ett bröst af brott förgiftadt,
Må lida lika sår af ödets plågoris.»

Det samma blomsterfält, der spaka fåret betar,
Har tigren, dess tyrann, till herradöme fått:
I grafvens mängda stoft ditt öga fåfängt letar
Den hand som utgöt blod, den hand som gjorde godt.

Hvad tjusar? — Minnets sköt? — J dårars yrsel hafven:
Hvart når den höga stod, när ögat maskar närt?
Hvart når det gälla lof, när örat är förtärdt? —
Till himlen, om du vill; men icke ned i grafven.

O hur tung är lifvets lott!
O hur grymt dess glädje dårar!
Dock hvad önskningar och tårar,
Att ännu en timma blott

Släpa få i qval och brott
Oket, som din skuldra sårar!

Lockad, villad och förströdd
Utaf bländskens falska låga,
Fasar du att bli förödd
Fast du qväljs af lifvets åga.
Död och lif är dig en plåga:
Lycklig, vore du ej född!

Allt hvad tröttsamt lifvet hyser,
Allt hvad muntrar i dess lopp:
Flyktigt godt, som trolöst myser,
Plågor i en ändlös tropp,
Och det hopp vid grafven lyser;
Allt i grafven slukas opp.

Hvem är, som mäktat har med all sin vishet finna,
Om, då vi falla in i dödens djupa natt,
Vår själ i stoftet qvafd ej evigt skall försvinna?
Och blef ej samma mål för lif och tanka satt?

På minsta väsens lif den Högstes öga vakar:
De äro, såsom vi, hans makts och ömhets prof;
Han gräns för vårt förstånd och deras yrke stakar;
De äga, såsom vi, förmågor och behof.

Som vi, de lifvet få; som vi, de lifvet ända;
Säg, bergas deras själ i döden, eller ej?

Och vår — o store Gud! — och vår, hvart skall den lända?
Säg, svaga menskovett, säg, om du vet det? — Nej.

Dock, hur fylls med sjelfkrafd möda
Vägen till vår långa natt!
När af vällust tärd och matt
Slösarn samlar att föröda,
Gråter snålhet vid sin skatt
Öfver brist på dryck och föda.

Hjelten, till en straffgud väckt,
Allt med blod och tårar sköljer;
Men vid nordans vinterflägt
Guden vacklar, fallet följer,
Och den hjessa stjernan räckt
I en handfull stoft sig döljer.

Flickan, i sin ungdoms dag,
Full af lif och skönhet prålar:
Blomman lik, som späd och svag
Tjusar morgonsolens strålar
Men för Hesperns blickar målar
Redan döende behag.

Så allt förvandlas skall: allt mörkna, allt försvinna.
Snart blir mitt öra döft för harmoniens ljud;
Snart skall mitt kalla blod med långsamt omlopp rinna,
Och ögat, skumt af år, ej skåda dagens Gud!

Ej drufvans friska saft min slappa smak skall reta,
Hvars verkan glad och öm i själ och hjerta käns;
Och under åldrens tyngd min böjda kropp skall streta,
Med stapplan och besvär, att uppnå lifvets gräns.

Jag skall ej se er mer, J sköna! hvilkas dyrkan
Bekrönt min ålders vår, förtjust dess vackra dar!
O kärlek! lifvets lif, du hjertats sälla yrkan!
Du långt ifrån mig flyr, du evigt från mig far!

Fästom då, förrän de slutas,
Glädjens snabba ögonblick.
Må det goda visligt njutas,
Under ödets blida skick,
Och i våra hjertan gjutas
Nöjets ljufva gudadrick!

Må vi ingen ro försaka,
Som är fri från brott och skam!
Må vi under vänskaps glam
Bordets läckra nöjen smaka!
Må en öm och älskvärd maka
Locka hjertats känslor fram!

Dödlig! hörs Naturen säga:
Tag den lott jag dig förär;
Måttligt dig med nöjen pläga,
Det din rätt, din sällhet är:
Äg dem — låt dem dig ej äga;
Följ, men tygla ditt begär.

Ett blomster nöjet är: flyg fjärilskt fram och åter,
Drick tyst dess söta kalk, men såra ej dess blad:
Tro ej, att göra stoj är det att vara glad;
Ditt löje är ett svek; det hörs, fast hjertat gråter.

Stig upp från höjd till höjd och skåda rymdens strand;
Fall sedan djup från djup tills sjelfva djupet felar;
I allt se godt och ondt; men tig, och kyss den hand,
Som lika ömhetsprof mot dem af hårdhet delar.

Njut glad försynens nåd; det är det rätta sätt
Att offra honom pris, att honom värdigt dyrka;
Gör godt så vidt du kan, och hvarje menska rätt,
Så är din lära ren, så är ditt bröst hans kyrka.

Låt en dygd som vänligt ler,
Menniskohjertan till dig draga;
Vet, den vishet gallan ger
Är en grym och fruktlös aga;
Det är dygdens att behaga;
Lasten sig förskräcklig ter.

Låt din ömhet hoppet nära
Hos en tvekfull vandringsman;
Skynda glad, att hjelp förära
Åt en svag, som fela kan;
Ack! med all din visdoms ära,
Kan du falla liksom han.

Denna ljufva trakt, som hyser
Vårens fägring och behag,
Ofta mörk och vanstäld ryser
Under moln och tordöns slag;
Och den dygd, som klarast lyser,
Bidar sin förmörknings dag.

Gör godt och fråga ej, och säg: «Skall jag berömmas?
«Skall man väl tacka mig? Månn' det en dygdig är?» —
Hvad dubbel tyngd för den som qval och laster bär!
Och huru stort, hur skönt, att göra väl och glömmas!

Räds ej tyranners hot och afunds smäderop;
Af vördnad för din dygd till hat mot dig de drifvas:
Hvad bifall smickrar dig af blinda dårars hop?
Gud ser dig — det är nog. Kan högre lön dig gifvas?

Hvad är du, menska? — Ack! en mask, ett stoft, ett grand,
Som födes blott att dö, och blott att irra tänker:
Dock himlars Gud en blick uppå ditt intet sänker;
Hans hand du frukta bör, men ej en dödligs hand.

Till Grefve Creutz Nyårsdagen 1784.

Hvar gång man i det fordna Rom
Med året öppnade den bom,
Som Jani tempels portar stängde,
De helgade Augurers tropp
Med vördnad till dess altar trängde,
Att förespå de ödens lopp,
Som kejsardömet öfverhängde:
Och folket, med en upprörd själ,
Mot himmelen sitt öga vände,
Till himmelen sin förbön sände
För dem, som skyddade dess väl.

Uti det lof Augustus följde
Sitt namn Mæcenas blandadt fann,
Man bådas fjät med blomster höljde,
Och rökverk för dem båda brann.
Roms kärlek ingen skillnad hörde,
På denna glädjefulla dag,
Imellan den som spiran förde
Och den som tolkade dess lag.

Man såg då Flaccus presentera
En Ode till sin skyddare;
Man såg Virgilius assistera

Vid verldens herrskares lever.
Hvar skald, till kejsardömets ända,
Dem båda samma offer bar;
Ovidius ensam blef, kanhända,
Hos Julia hela dagen qvar.

Jag gillar, fast jag ej berömmer,
En yngling som, vid tjugu år,
Sin kung och dess minister glömmer,
Att följa blott sin skönas spår;
Men sen han fyllt sin ålders vår,
Jag som en dårskap det fördömmer.

Om ock den plattaste poet
Sitt offer åt Mæcenas skänkte,
Han log, och teg af höflighet
Med allt hvad han om versen tänkte.

I nit för smak och vitterhet,
I snille, dygd och börd din like,
Till höjden af lycksalighet
Han lyftade Cæsarers rike:

Må du en svensk Augusti thron
Med lika styrka länge stöda,
Och må min lyras glada ton
I tretti år din lofsång föda.

Den känsla, som i dag min hand
På hennes svaga strängar leder,

Är mindre nitet för din heder,
Än kärlek för mitt fosterland.

Hvem är den största Man?

Efter Lessing.

Låt pastor Smiler få förklara:
Hvem är den största Man?
Med gudligt högmod skall han svara:
«Den som sig sjelf förnedra kan.»

Låt oss poeten Rimfors fråga:
Hvem är den största Man? —
Han svärja skall, vid snillets låga:
«Störst är den Man, som rimma kan.»

Vill ni en Hofmans tanka höra:
Hvem är den största Man? —
«Den som den bästa konungs öra
«Men lögn och smicker dåra kan.»

Begär af baron Anhjelm lära:
Hvem är den största Man? —
«Den som sitt namns försvunna ära
«Längst tid försvunnen räkna kan.»

Spörj Börsdryg och hans gödda drängar:
Hvem är den största Man? —
«Den som med mat och prakt och pengar
Sig pöbelns aktning köpa kan.»

Säg, Filosof med rynkta pannan!
Hvem är den största Man? —
Du svarar: «den och ingen annan
Som mina gåtor tyda kan.»

Despoter uppå jordens throner!
Hvem är den största Man? —
«Den som sitt folk, till millioner,
På slagtningsfälten offra kan.»

«Nej — hörs en stolt Kanstöpar-frater —
«Den största Man är han,
«Som i sin stöpslef gamla stater,
«Likt gamla stop, omstöpa kan.»

Så, spörj bland alla narrars skara:
Hvem är den största Man? —
Och alla narrar skola svara:
«Den som Mig närmast likna kan.»

Och frågas mig, hvem Jag vill kalla
Den aldrastörsta Man?
Så är mitt svar: «den som dem alla
«Vid ett glas vin bespotta kan.»

Ode till Sällheten.

Från Danskan.

— ◡, — ◡ ◡, —, — ◡ ◡, — ◡, —
— ◡, — ◡ ◡, —, — ◡ ◡, — ◡, —
— ◡, — ◡ ◡, — ◡
— ◡, — ◡ ◡, — ◡, —

Du, med trängtande rop kallad af slaf och kung!
Säg, hvar döljer du dig? — Bor du i klyftans sköt,
Der, med rufvande vingar,
Natten vaktar det gamla guld?

Fann i sanningens djup grubblande forskarn dig?
Såg bland Skaldemör dig dväljande sångens son?
Bar, vid segrarens sida,
Dig den blodiga stridens vagn?

Bagdads stolte Calif, mättad af nöjets rus,
Mottar gäspande, kall, himmelska flickans kyss.
Ha! du hvilar, o sällhet!
Ej på njutningens svanduns-bädd.

Nyssfödt, helsar med gråt barnet den första sol;
Gubbe, suckar det trött efter den sista natt.
Sjelf den dygdiges öga
Gjuter tåren på bleknad kind.

Blifva, trängta och dö bjuder oss ödets lag —
Sällhet! är du en dröm? gäckade känslors dröm?
Eller — är du en bild af
Sanna, kommande himlars ro?

Fredriks Vålnad.

En Skottsk Ballad *).

Af Baggesen.

Maria flög af sängen opp;
«O Jesu! dig förbarma!»
En dödlig kallsvett genomlopp,
Vid dörrens gny, dess späda kropp;
«O Jesu! fräls mig arma.»

Der stod han uti grafvens drägt,
Den långa, bleka vålnad.
«Maria! blif dock ej förskräckt;
«Den hand, jag dig förskjuten sträckt,
«Är evigt nu förkolnad.»

*) För många läsare torde dessa verser synas besynnerlige. Ett sorgligt ämne, en dyster ton, ofta återkommande rim och uttryck, en gammalmodig enfald i språk, seder och begrepp: äro egenskaperne för detta skaldeslag, som föga skiljer sig från Romansen. Båda sakna de nästan exempel i vårt språk.

Der stod han, lång och kall och blek,
Och blod flöt från hans hjerta.
«Det är din Fredrik, som med svek
«Ifrån sitt löfte aldrig vek
«I sjelfva dödens smärta.»

Der stod han, lång och blek och kall,
I grafvens hvita slöja:
På kinden, märkt af tårars svall,
Sågs, halft förtorkad i sitt fall,
Ännu en blodstår dröja.

«Din Fredriks hamn, Maria, känn!
«Han nalkas dig förtroligt.
«Den ed, jag svurit dig, o den,
«Den gif i grafven mig igen,
«Att jag må slumra roligt!» —

«Den ed, du svurit har din vän,
«Jag ej tillbakagifver:
«Nej kom uti min famn igen,
«Att med en kyss besegla den:
«Jag din då evigt blifver.» —

«Du min ej mera blifva skall,
«Jag slutat lifvets öden;
«Min blod är spild, min dag är all;
«Min kyss . . . o rys! den är så kall,
«Den skulle ge dig döden:»

«Nej, hör din trogna, dräpta vän;
«Och, till mitt stofts försoning,
«Den ed jag svor gif mig igen,
«Och åt min skugga, jemte den,
«Sin frid i grafvens boning.» —

«Den ed du svor, jag dig igen
«Ej mer tillbakagifver.
«Nej kom till altaret, kom än
«Att med en ring besegla den:
«Jag din för evigt blifver.»

«Försent är löftet du mig ger,
«Jag ren i grafven ligger;
«Du blott min vålnad för dig ser.
«Ack! neka ej din Fredrik mer
«Hvad han i döden tigger!» —

«Nu väl!» — så räckte hon sin hand
Åt Fredriks hand förtroligt —
«Tag der din ed, ditt trohetsband,
«Att du i dödens mörka land
«Må ändtlig slumra roligt!» —

Med hast hon upp af sängen står
Och bland de dödas grafvar
Uti den kära skuggans spår,
Som hela natten vilse går,
Med späda fötter snafvar.

«Unn mig ett rum, o kära hamn,
«I kistan der du ligger!
«Jag ej begär det i din famn;
«Jag blott ett rum, i himlens namn!
«Vid dina fötter tigger.» —

«Maria, nej — den första gång
«Jag detta nej dig säger —
«Min säng den är så hård, så trång;
«Och sömnen är så tung, så lång
«Uppå de dödas läger.» —

Nu hanen gol: och hastelig
Sågs morgonen framila.
«Farväl, Maria! signe dig
«Den högste Gud evinnerlig!
«Jag går nu hän till hvila.»

I grafvens djup nu nedsteg han —
Der stod hon hemsk, förkolnad;
Och på den bleka kinden rann
En blodig tår, då han försvann,
Den kära, sorgsna vålnad.

«Gå! din Maria följer dig:» —
Vid dessa sista orden
Det ljusa ögat lyckte sig:
(O Jesu! var oss nådelig!)
Nu sönk hon död till jorden.

Då jag var liten.

Af Baggesen.

Det var en tid, jag kallades: den lilla!
Och liten var jag; knappt en alen *) lång.
Hur ljuft, när jag det tänker, tårar trilla!
Och derför tänker jag det mången gång.

På bästa faders knä att rida ranka,
Sen slumra sött på bästa moders arm:
Så flöt min tid — och ingen minsta tanka
Utaf bekymmer uppsteg i min barm.

Då tycktes jorden mycket mindre vara,
Men mycket mindre ondskefull också;
Och himlens rymd med stjernors hela skara
En stor, blå, skön paulun med perlor på.

---

*) Så skrifves ordet på Danska: hvarför icke lika så i vårt språk? Det uttalas ju lika med dalen, salen, och andre tvåstafvige ord? Om det strider mot gammalt bruk, må ju detta bruk ändras när uttalet ändrat sig; som det skett med vatten, vapen, o. s. v. Men — torde man säga — då bör ju ock skrifvas icke moln, utan molen (målen?) — Denna följd är icke riktig, emedan då Aln säges släpande som Dalen och upptager samma tid, säges deremot Moln hårdt och korrt såsom Molln, men alldeles icke som Alen, Kålen, etc. — Det bästa torde vara, att nyttja ömsom Aln och Alen, allt efter som versens harmoni sådant vill eller nekar.

Då såg jag månan öfver kullen tåga,
Och tänkte: stod jag nu på kullen der,
Så kunde jag med lätthet se och fråga,
Hvem som den gubben uti månan är.

Med undran såg jag, huru solen släckte
Sitt bloss hvar afton vester ut i sjön;
Och såg hvar morgon hur hon åter sträckte
Sin glans från österns skyar, dubbelt skön;

Och tänkte på den nådige Gud fader,
Som skapte mig och denna vackra sol,
Och alla dessa himlens perlerader,
Som hvimla om hvarann från pol till pol;

Och söng med späda läppar till hans ära;
Och bad den bön min moder lärde mig:
«O gode Gud! som hafver barnen kära,
«Lär mig också bli god och likna dig!»

Sen bad jag för min fader och min moder,
Och mina syskon och hvar Christen själ,
Och för den kungen, som så hjertans goder
Sig ingen nattro gaf för landets väl.

O barndom! sälla tid, som jag begråter!
O barndom! sanna nöjens enda vän!
Det blott din hågkomst är som står mig åter.
Gud låt mig aldrig, aldrig mista den!

Lydia.

Af Baggesen.

Skön, som Cyperns herskarinna,
Ljus och mild, som Cynthia,
Kysk, som vishetens gudinna,
Är min unga Lydia.

Ingen af de tre Chariter
Ensam äger dess behag;
Alla jordens Aphroditer
Vissna i dess blickars dag.

Kärleksgudarne bekransa
Hennes mörka bruna hår;
Alla gratierna dansa
I den skönas lätta spår.

Under gazen af dess slöja
Blygsamhet, behagens vän,
Hvarje täckhet att förhöja,
Går att hälften skyla den.

Marmorn hennes glans förtryter,
Rosen önskar sig dess hy;

Hennes gång på luften flyter,
Lik en jagad sommarsky.

Som för himlens tända dager
De bestörte skuggorne,
Så bekymret flykten tager
När dess ljufva läppar le.

Samma blick, som åtrå gifver,
Äfven dämpa vet dess brand;
Lockar och tillbakadrifver,
Lika stark, hvar dristig hand.

Afund skonar hennes seder;
Tadlet glömmer hennes namn;
Sann beundran, vördnad, heder
Ila tyst mot hennes famn.

Tacksamhetens tårar fukta
Hennes sällhetsföljda fjät;
Smickrets lömska ormar frukta
Hennes ljusa majestät.

Lasten, vid dess fötter fången,
Krossad af dess ögonkast,
Såg sig: och för första gången
Blygdes vid att vara last.

När jag trycks till hennes hjerta,
Trycks till hennes läppar — — Gud!

Sakna dödarne sin smärta,
Åskan, stormarne sitt ljud.

Töm då utan all förskoning,
Öde, mot mitt bröst din harm!
Zembla, Zara, djeflars boning
Blifva himlar vid dess barm.

Men ett fel, ett fel allena
Hennes lof fördunkla vill:
Denna sköna, englarena,
Ömma Lydia . . . är ej till.

Smeden och Bagaren

eller

Lif för lif.

Saga (af Wessel.)

Det var en gång en stad — Hvar då? — Der ni behagar —
Uti den staden var en smed,
Förfärligt grym när han blef vred —
Han sig en ovän fick: dem får man alla dagar;
Ja, till och med om nätterna också:
Vår saga är bevis derpå.

Bemälte smed en natt, på krogen, jemte kannan,
Kom med en knekt i gräl. Den ene svor och drack,
Den andre drack och svor; och, efter mycket snack
Och hot och skällsord mot hvarannan,
Gaf smeden knekten midt i pannan
Ett så förskräckligt hammarslag,
Att aldrig mer han såg Guds dag.

Durch sättes smeden i arrest;
Sen sändes bud till stadens prest,
Som enligt lag och pligt ej förr sin man begrafver,
Än fältskärn lemnat har attest
Att ofvangifne slag den causa mortus est,
Som gjort soldaten till cadaver.

(Den gode läsaren med lätthet finna vill,
Att den latin jag anfört hafver
Hör icke mig men tyska fältskärn till.)

Allt går sin jemna gång. Missdådaren förhöres,
Bekänner, skriftar sig, gör bot,
Omvändes, tror, rättfärdiggöres,
Och längtar i hvar stund att, fri från syndens sot,
Få gå sin Frälsare emot.

Men nu, min läsare, när hörde du väl maken? —
En dag förr'n dom skall gå i saken,
Framträda för borgmästaren
Tre eller fyra borgersmän,
Så talande på hela stadens vägnar.

Välvisaste!
«Vi alla tider sett, och se,
«Med hvad otröttligt nit du stadens välgång hägnar;
«Men hela stadens väl beror nu deruppå,
«Att vi vår smed behålla få.
«Oss tycks, den döda knekt lär lika litet vakna
«Den stund han spörjer smeden död:
«Men att vår enda smed från denna dagen sakna,
«Blef för vår stad en allmän nöd.» —

«Ja — svarar domarn — «men . . J veten, gode vänner,
«Det Guds och verldslig lag begär i sådant fall,
«Att lif med lif betalas skall.» —

«Hå! hvad den saken rör, jag nog en utväg känner»
— Föll talemannen in — «Vi äga ju i stan
«En gammal bagare, en arg, illistig sälle,
«Som pocker nog ändå lär ta endera dan:
«Låt honom dö i smedens ställe,
«Så uppfylls lagens bud» —

«Min sann!» — var domarns svar —
«Det rådet ej så tokigt var:
«Men saken vigtig är och måste väl betänkas,
«Att lag och rätt ej månde kränkas.
«För stadens bästa skull jag gör allt hvad jag kan:
«Farväl, godt folk!» — «Farväl, välvise man!»

Borgmästarn öfver allt uti sin lagbok tittar;
Men intet enda ställe hittar

Der någon bagare förbudet är, att gå
I döden för en smed — alltså
Blef domen ord från ord så här, om jag rätt minnes:

Väl hafver smeden Matts Christophersson bekänt,
Att han till evigheten sändt
Soldaten Jöran Flink: Men althenstund ej finnes
I hela thenna stad mer än en enda man,
Som lås och spik och söm och hästskor smida kan;
Tå theremot, högst öfverflödigt,
Fins två som baka bröd; och, enligt lag, är nödigt
Att gälda lif för lif: Thy pröfvas i slikt fall,
Thet äldsta bagarn bör och skall,
Sig sjelf till billig näpst och varnagel för andra,
Förutan nåd till afrättsplatsen vandra.

Den arme bagarn gret och skrek; men intet halp.
Rättvisan måste ha sin gång — hans hufvud stalp.

Sedolära.

Oss okändt är,
Hvar, hur och när
Vi sluta våra öden:
Var derför väl,
O kära själ!
Beredd hvar stund till döden

Anmärkning.

Man vill ej tillkännage om anförde Saga är original eller ej, för att icke beröfva sig det nöjet att höra på hvad sätt den skall tillämpas. Samma klyftiga hufvuden, som funnit att Dumboms Lefverne, att sagan om Ljusets Fiender, om Äreporten och de nyligen tryckte verserne under titel: Det går så till, m. m. tydeligen syftade på väl kände personer, lära äfven med lika lätthet utgrunda hvem här menas med Smeden och Bagarn, och Presten, och Borgmästaren, och Tyska Fältskären, och den olycklige Knektens cadaver.

Men nu — att tala allvarsamt — hvadan kommer det allmänna begäret att, snart sagdt i allt hvad som skrifves i vittra ämnen, den klaraste dikt, det oskyldigaste skämt, den allmännaste moral, vilja finna allusion på vissa händelser och personer? — Är det vansinnighet eller arghet? — Är det håg att skada författaren, eller den som man önskade finna smädad? — Är det samvetets medvittnande, liksom drängens i komedien, som, då han hör nämnas Maraud i ett främmande hus, säger helt förskräckt: «Maraud! . . . Voilà quelqu'un qui me connait?» — Är det dumhetens bemödande att vilja synas finare än andra; eller dess högmod att verkeligen tro sig vara det? — Är det oförmågan hos alla små, personliga själar, att ej en gång kunna tänka sig möjligheten af en känsla så abstract, så oegennyttig, som att ifra mot laster och dårskaper i gemen, utan afsigt på vinst eller hämd? — Är det dylike läsares tysta känsla, som säger sig: «Om jag någonsin gjorde mig mödan att skrifva, så blefve det smädeskrifter?» — Är det ej, ändteligen, en vana från fordna partitider, då i sanning våra dagblad föga annat voro än dagpasquiller; då man nästan ännu icke hade något exempel af en allmän satir, en ideal målning, en litterär granskning? — eller är det ej alla, nu det ena, nu det andra, af anförde skäl?

Hvad utväg är att taga? — Le åt dumheten och dårskapen, beklaga ilskan, tryggas vid renheten af sina afsigter, åtnöjas med upplyste läsares bifall och förakta all pöbeldom.

Jag älskar och jag hatar dig.

Glicere, dig himlen skönhet gifvit:
Men utan känslor och begär,
Du blott för dig har vacker blifvit —
Jag tror, jag hatar dig, Glicere!

Jag nalkas; strax du från mig springer.
En gång jag kom dig dock så när,
Att du mig kyssa lät ett finger —
Jag tror jag älskar dig, Glicere!

En dag jag ville dig förklara
Den ömma eld som mig förtär;
Du log och vårdade ej svara —
Jag tror jag hatar dig, Glicere!

Dock! hvad ditt hjerta lätträrdt är!
Du straxt en blick uppå mig fällde,
En blick, som hoppet återställde: —
Jag tror jag älskar dig, Glicere!

Om en bukett jag dig förär,
Du den åt någon annan skänker; —
Ja, när jag noga mig betänker:
Jag tror jag hatar dig, Glicere!

Men du så ömt mig banna plär,
Om jag en vecka borta dröjer;
Du sagt, mitt sällskap dig förnöjer: —
Jag tror jag älskar dig, Glicere!

Än tycks du mig på nytt förglömma . . .
Hvad bör mitt hjerta häraf dömma?
Jo, att jag älskar dig, Glicere,
Och att jag hatar dig, Glicere.

Kungen, Bonden och Eremiten.

Saga.

En kung, som icke kunde sofva,
(Det sägs, ett kungligt majestät
Plär sällan äga denna gåfva)
Såg vid en jagt för sina fjät
En bondlurk, som på bara marken
Så rolig sömn, så ljuflig hvila njöt,
Att den allsmäktige monarken
I högsta måtto det förtröt.

En eremit till samma ställe gick:
Det var en gammal man som allmän vördnad fick,
Predikade ej stort, men lärde med exempel;
Och hvilkens bröst var alla dygders tempel.

Monarken honom såg, och ropade: «Min vän!
Hur kan en usel träl, den brist och armod trycka,
Dock njuta bättre sömn, än jordens störste män
I höjden af sin lycka?» —

«Jo, nådig herre, vet, (var Eremitens svar)
En bonde få begär och intet högmod har;
Han dömmer inga brott, han stiftar inga lagar:
En veklig vällust ej hans själ och kropp försvagar;
Och, fast ers majestät i gärd och skatter tar
Dess bästa egendom, han dock sig ej beklagar,
Blott han ett tarfligt bröd med lifvet äger qvar.
Det är en evig lag som ödets herre stiftat,
Att nöjen och besvär bredvid hvarannan gro;
Åt er han gods och makt, åt honom mödor skiftat,
Ni känner samvetsqval, han äger lugn och ro.
J kungar! nyttjen rätt den dyra kronans gåfva,
Er ej åt smickrets röst, men folkets röst förtron;
Och i er säng att mera ljufligt sofva,
O! sofven mindre på er thron.»

Här Eremiten slöt; och, hvad som nog är troligt,
Despoten sig befann så stött af dessa skäl,
Att strax han gubben sköt ihjäl,
Men sof ej sen dess mera roligt.

Den obeständige trogne.

Julie, Zemire och Danaë
Förgäfves mina offer vunnit:
För dig, min vackra Aglaë,
För dig allena hjertat brunnit.

Julie så qvick, så eldig var,
Dess fägring in i själen rörde:
Jag ej det minsta tvifvel bar,
Att det var dig jag såg och hörde.

Zemire dernäst mitt tycke vann,
Hon log och straxt min låga tände:
Jag tänkte ej att någon ann,
Som du, det ömma löjet kände.

Jag Danaë i badet såg;
Kan kärlek för sin irring råda?
Jag kom din nakna barm ihåg,
Och trodde mig dess liljor skåda.

Så, kufvad under fleras lag,
Jag dig allena trogen blifvit;
I hvarje bild af ditt behag,
Jag dig allena dyrkan gifvit.

Strutsen.

Fabel.

«Ge rum! — Jag vill mig utflygt ge;
(Skrek Strutsen högt till Tranorne)
«Jag kan ej stoftets låghet lida;
«Ge rum» — och alla Tranorne
Att vördsamt maka sig till sida,
Att sträcka hals och ben, och uti tystnad bida
Det underverk som skulle ske.
«Ge rum! det är beständt; jag upp till fästet svingar»
— Nu bråkar han sin tunga kropp,
Nu flaxar han — Si så! låt gå! friskt opp! hopp, hopp;
— Men nej, förgäfves allt: han har för korta vingar,
Och hinner ej tolf tum ur kärret opp.

En narrs försök till ömkan bringar;
En inbillsk narrs försök till ömkan och förakt:
Att ändra denna lag står ej i ödets makt.
Också, i snillets verld, det idel löje väcker,
Då Strutsen fruktlöst vingar sträcker
Och står i gyttjan fast; men ropar dag från dag:
«Ge rum! ge rum! Nu flyger jag.»

Det egenteliga ordet.

Skild från sin ömma älskarinna,
En stackars Rimmare tog våldsamt sitt parti
Och smorde hop — en Elegie.
Sen skyndar han sig ut att något sällskap finna,
Der pjesen — kanske alltför fri
Till tankar, rim och harmoni,
Må mera glans och skick af fleras granskning vinna.
Han börjar: O du grymma hus,
Som innesluter min Corinna! . . .
Förlåt mig — föll nu in burdus
En man af sällskapet — förlåt, men ordet hus
Tycks ha en allt för ringa stämpel.
I fall ni hellre, till exempel,
Satt täcka rum . . palats, . . torn . . slott, och så bortför,
Så blefve stylen mera vitter,
Och meningen som förr — Som förr! . . . nej fan det gör
En märklig skillnad, det . . . Min herre veta bör,
Det är på spinnhuset hon sitter.

PROSAISKA SKRIFTER.

Vid Friherrinnan A. S. Flemings Graf.

The worlds good word is better than a Song.
Pope.

Jag lemnar dig i dag, prunkande skaldekonst, helgad åt dikterna! Jag vill tala hvad jag sett. Du, älskvärda sanning, med prosaisk gång! kom, följ mig under likhvalfven. Lär du min hand, att med enkla drag teckna på denna grift den dygdigas minne som der hvilar. Huru sällan är du närvarande vid de förnämas grafvar! Dem skänke man berömmet. Friherrinnan Fleming förtjenar sanning.

Vänd dig bort, flyktiga sköna! som nöter din tid i en evig barndom: du, som ej känner andra lagar än nöjets; andra nöjen än fåfängans. Vänd bort ditt öga från denna taflan: den äger ingen skönhet, att fattas af dig. Ditt läckra öra, huru skulle det fördraga att höra omtalas hvad ej är prydnad, och lof, och dyrkan! Gå: ditt lif är blommans; ditt öde detsamma. Som hon, skall du behaga, förvissna och glömmas.

Men Du, som ibland dessa leende varelser ej blygdes att äga en själ! Du skall ej glömmas, ty du är icke borta på jorden. Du lefver ännu i det goda du gjort, i de efterdömmen du gifvit. Likaså ser man det frodiga trädet, som störtades af en sommarvind, långt efter fallet med sina välgörande grenar skydda de telningar som vuxit upp af dess frukter.

Friherrinnan Fleming var född Rehbinder. Det är vackert att äga en adelig börd, då den blifver en åtlydd kallelse till ädla tänkesätt; ej en fackla att upplysa lasterna. Hon, som

vi begråta, ägde icke till vanheder den medfödda hedern. Född i den lägsta koja, äktad af den ringaste arbetare, hade hon dock genom sina dygder varit upphöjd öfver andra.

Var hon då lottlös i det allmänna arfvet: brister och svagheter? — Vaktom oss att säga det. Beröfvom oss ej den hedern, att hon varit vår like! Men hvem såg hennes fel, sedan han sett hennes förtjenst?

Hon var Maka. Hvilket stort fält af skyldigheter! men blifven det genom kärleken, var det henne en ljuf möda att uppfylla dem. Trohet, tålamod, ömhet, jemnhet, voro dygder dem hon ägde. O Du, för hvilken hon dem ägt och öfvat! lycklig du, om du sett och värderat dem, förr än du evigt måste sakna och begråta dem.

Hon var Mor. Hvilken vidd af nya pligter! Har hon uppfyllt dem...? Här har jag intet att svara: ord äro öfverflödiga, när bevisen lefva. Se hennes barn! — Att säga mer, vore att såra en af de vackraste dygder de ärft af sin mor.

Skall jag omtala hennes vårdnad om underhafvande? hennes hjelpsamhet mot nödlidande? de fattiga hon födt? de usla hon tröstat? — Men ack! hur svagt är ej tungans språk bredvid tårarnes!

Du, ömma vänskap! lefvande vänskap! som ej bevises med ett kallt famntag, ett grant uttryck! dig tillhör ett rum på denna tafla: du har bott i ett qvinnohjerta!

Sysslosatt med så många hemdygder, och lycklig af deras utöfning, var det ej underligt att hon mindre aktade det galna stoj, det tröttsamma fjäs, som verlden hedrar med namn af nöjen. Skön, rik, behaglig, ägde hon dertill de största anspråk; men hon ville heldre lefva än lysa.

— — Men, hvarför lefver hon ej mer? Är då lagen orygglig, att allt hvad som ypperst förtjenar varelsen, skall hastigast mista den? — Mitt hjerta uppreser sig. Eviga väsende! hvad ser jag i dina beslut? Storhet, makt, vishet — men . . . hvar är godheten? Jag fruktar dig, vördar dig —

ack! . . . jag ville älska dig! Du störtar dygden i dess halfva ålder; och säger till den lastfulle: Gå, att ett sekel betunga jorden!

Tillslut ditt öga, djerfva förnuft! din syn är för kort att se den Oändliges ändamål: för svag, att genomtränga himlarne. Olyckliga varelser på en jord öfver hvilken förbannelsens dom hvilar, skakade af utvärtes plågor, förtärde af invärtes lidelser, önska vi dygden, till en belöning, de tunga bojor som trycka oss sjelfve. Hon är lös ur dessa bojor, friherrinnan Anna Sophia Fleming; och då vi utropa: hon var värd att lefva! — svara helgonen: hon var värd att dö!

Åminnelsetal öfver Rådmannen i Stockholm Herr Johan Wellander,

hållet i sällskapet Utile Dulci.

Tvenne år äro redan förflutna sedan Rådmannen Wellander, efter en för våra önskningar alltför kort lefnad af 47 år, flyktade från en jord som så sällan bebos af dygden och talangerna, flyktade för evigt från ett samhälle det han gagnat, från vänner dem han älskat, från konsterna dem han odlat, och från detta tempel hvars prydnad och stöd han varit.

Sällan faller någon obegråten till jorden. Hvem visar mig en graf, som ej blifvit fuktad af någons tårar? Hvem stoftet af en menniska, hvars lif försvunnit utan att lemna efter sig sorgen i något hjerta? Allt närmar sig, vidrör och binder hvartannat i naturen och samhället. Lifvet är en omätlig sammanhängande kedja, evigt bruten och evigt helad.

Alla dess länkar gifva åt hvarandra hvila och stöd: en del åt millioner, en del åt några få. Men i hela skapelsen finnes ej en enda fullkomligen afsöndrad, enstaka varelse. Huru skulle då någon af dessa länkar brista, utan att den närmaste deraf lider? Den mäktige faller; och gunstlingen sörjer sin förlorade lycka. Den rike dör; och fattigdomen gråter, att handen vissnat som räckte henne brödet. Fadren gråter en son, som lofvade att blifva en tröst för hans ålder och en heder för hans namn: sonen en far, sin ungdoms förväntade ledare och stöd. Öfverallt ser man egennyttan, prydd i drägten af skyldighet och dygd, förädlad under namn af kärlek, vänskap och tacksamhet, gråta sin enskildt lidna förlust. Och der, hvarest ingen af dessa förbindelser är att påkalla, eller der, hvar de infinna sig utan sår och känsla, der gråter ännu en blödig menskligbet öfver bilden af sitt eget annalkande öde. Jag lastar ej dessa tårar eller källorna hvaraf de flyta. Man bör ej begära, att blifva sörjd i grafven af andra skäl, än man älskades i lifvet. Dessa skäl äro förnuftets, och kunna ej vara lastvärda. Jag hedrar äfven de tårar, som gifvas af en öm och väl fostrad natur, utan all annan grund, blott åt ett upplöst tillfälligt blodsband. Det är sant: de bevisa ej något till den aflidnes förtjenst; de hedra ej hans mull, men det ögat som gjuter dem. De tårar allena äro lika föraktlige till upphof och föremål, som vana och anständighet aftvinga förställningen: och dessa äro de enda, som icke runnit på Wellanders graf. Alla de öfrige, dem förnuftet gillar, naturen kräfver och sanningen frambär, hafva flutit i ymnighet på vår broders mull.

Om Wellanders förtjenst endast varit inskränkt inom den trånga kretsen af hembygd och sällskapsdygd; om han allenast uppfyllt de pligter, som ej kunna uraktlåtas utan uppenbar vanheder, emedan de åligga hvar och en menniska, emedan de uppfyllas utan bemödande, blott af en infödd tvingande drift; om han endast lefvat för anhörige och vänner; om man sagt om honom allt, då man sagt att han varit en god far,

en öm make, en lydig son, en tjenstaktig slägting: då hade hans lof redan varit fullkomnadt; då hade han redan njutit en afpassad tillräcklig belöning af dem han förbundit; i lifvet af deras genkärlek och i döden af deras tårar; då, Mine Bröder, skulle ni ej heller finna mig i dag på det rum jag intagit. Och hvad skulle jag väl säga, som ej här vore öfverflödigt eller olämpligt? Skulle jag väl söka, att med konstens förförelse aftvinga er en sorg, som ni ej friviligt kände? — Det vore lika ovärdigt mig att kräfva, er att gifva, och Wellanders stoft att emottaga detta offer. Olycklig den, hvars bortgång ej väcker andra tårar, än dem vältaligheten utpressar! Eller skulle jag bemöda mig att i ömma hjertan upprifva de sår, der tiden redan gjutit sin läkande olja? — Det voro en grymhet mot dem och en hädelse mot naturen. Hon gaf oss svagheten att känna våra plågor: hon gaf oss svagheten att glömma dem. Undandragom oss ej sjelfvilligt dess välgörande hand, och sökom ej af ett dåraktigt och olyckligt högmod att vara ädlare än hon.

Nej, M. B., jag vågar säga det; manligare skäl och ett värdigare ändamål hafva gifvit mig mod att föra ordet i denna eder sammankomst. Wellander har ej lefvat blott genom sitt hjerta, men ock genom sitt snille. Hans dygd har verkat i en vidare krets af nyttigt och ädelt. Hans själ har lyft sig till en större höjd af styrka och skönhet. Samhället och konsterne hafva glädt sig åt hans varelse. Den pligt jag mig ålagt, är att tolka deras förlust, att säga utan flärd hvad Wellander varit som embetsman och artist; således ej att upplifva eder sorg, men att visa er eder saknad.

Tillåten mig här att anmärka skilnaden mellan tvenne ord af mycket olika värde, dem man ofta förblandat. Sägen icke, att denna omsorg är främmande och obetydelig. Det angår ej mindre, än hvad grad af heder Wellander bör tillkomma.

Månge sörjas vid sin död; men få äro de som förtjena att saknas. Ofta är saknaden utan sorg; oftare sorgen utan saknad. Sorgens offer är tårar; saknadens åminnelse. Ändte-

ligen är sorgen en passion, ofta blind om sin orsak, häftig i sin början, smärtsam till sin natur, och aftagande i sin fortgång. Deremot är saknaden en vis och stilla känsla, grundad på öfvertygelse om värdet af hvad man förlorat; stundom kommer den mera sent, men varar längre och växer af sin varaktighet; och sluteligen är den ofta en lindring för sjelfva sorgen. Ty hvad större hugsvalelse vid vår egen förlust, än att den delas af det allmänna? Hvad ljufligare tröst för ett såradt hjerta, än att säga sig sjelf: «Jag lider icke ensam: samhället lider af «min mistning. Han, som bidrog till min lycka, var ock nyt«tig för mina medborgare. Han, som jag älskat, var ock kär «för mitt fosterland. Och när glömskan eller döden en gång «hunnit aftorka de tårar som nu rinna, när intet hjerta mera «andas af dem som vänskapen och naturen sammanbundit med «hans eget: då nämner ännu efterverlden med tacksamhet ett «namn, som tillhört dygderna och snillet.» Ja, M. B., J veten det: jag har följt er till Wellanders graf, att gråta en väns bortgång; följen mig nu, att trösta er af hans ära.

Wellander föddes i ett ringa stånd och af fattige föräldrar. Han uppsteg ock aldrig till något lysande areställe. Men vägen från det låga till ett medelstånd är ofta längre och besvärligare, än från det höga till det högsta. Man går till det förra blott med egna steg; man bäres till det sednare af födsel och lycka, och ofta har namnet gjort mesta vägen, innan personen kommer. Wellanders namn gaf ingen rätt till heder, men förvärfvade den. Han hade ärft det af en far, som burit det utan fläck; och han lemnade det ifrån sig oförändradt af lyckan, men prydt och förädladt genom snille och förtjenst.

Hans födelseort var Linköping. Merendels i de städer, der allmänna läroverk finnas, ser man kärleken för studier sträcka sig ned ända till de lägsta klasser af invånare. Åsyn af den jemnlikhet, som publika uppfostringen härstädes underhåller mellan barn af alla särskilda stånd och vilkor, är smickrande för den ringares föräldrar. De använda med glädje all sin lilla förmåga, att hjelpa honom fram de första stegen på

lärdomsvägen; och dess nära belägenhet, der han går tätt till deras hydda, minskar härvid kostnaden. De se den rikas och fattigas söner af oveldige läromästare, utan annat afseende, blott i förhållande till flit, skicklighet och uppförande, vinna heder och belöningar: och som det tillgår i skolan, tro de och deras barn att det äfven måste tillgå i allmänna verlden. Lyckliga enfaldighet! och som ej bör förstöras. Ty vi gilla icke den tankan, som i senare tider nog allmänt blifvit yrkad, att inga andra barn borde hållas till studier, än de som äro födde till en viss förmögenhet. Om härigenom på ena sidan den förmån vunnes, att trängseln bland tjenstsökande förminskades, att Rikets Collegier och publike verk ej som nu öfversvämmades af en fattig ungdom, som trånade i väntan på sysla och underhåll; så vore ock på den andra ej mindre till befarandes, att den täflan qväfdes, som endast bland mängden och af svårigheten uppväckes, och att samhället ej sällan ginge miste om sina största snillen och skickligaste embetsmän. Naturen delar ej sina gåfvor åt vissa stånd. Lika ofta födas talangerna i kojan som i palatset; och oftare qväfves deras växt af veklighet än besvär. Vi fägna oss, M. B., att då Wellanders föräldrar ville befordra sin sons välfärd, då de befordrade honom till studier, betogs dem hvarken hoppet eller rättigheten dertill. Kanhända hade Wellander varit lika lycklig i fullkomligt mörker; men Sverge hade räknat ett snille mindre.

Jag nämner således med erkänsamhet, att hans egen far var den, som lärde honom de första grunderna till all kunskap: den, att på papperet känna och sjelf afteckna språkets bilder. Det vore önskansvärdt, att alla föräldrar, som ämna sina barn till studier, ville och kunde gifva sig samma möda, och ej lemna en till sina följder så granlaga omsorg i främmande händer. Framsteg i studier kunna sällan vinnas, utan en tidig och stark böjelse derföre, och denna beror af de första intryck man derom fattat. De första begrepp af ro eller tvång, som barnet vänjes att fästa vid detta ordet, kunna

svårligen utplånas i hela dess lifstid. Emedlertid är kunskapen en så bitter frukt för det barnsliga sinnet, att det fordras en ej mindre älskad hand än en faders, att i begynnelsen göra drägeligt, hvad af vanan skall blifva ett nöje, och hos förståndet ett behof.

Fordom var i uppfostran en allmänt vedertagen grundsats, att tvinga gossen till boken från första stund han lärt tala, och innan ännu hans yttre organer hunnit öfverföra till själen den erforderliga mängd af enkla, lätta och sinliga begrepp, hvarvid omdömet skall leda sig, och hvilka, om jag må nyttja.en sådan liknelse, kunna anses såsom ränningen till förståndets väf. Man har funnit skadan af en sådan fördom. Man har funnit att barnets helsa försvagades, och derigenom både hågen och förmågan att tänka. Men är icke den ytterlighet till äfventyrs lika farlig, hvartill man nu tyckes öfvergå: att lemna tankan utan all odling i mer än hälften af dess första ålder? Förståndet, likt alla fysiska förmögenheter, kan ej vinna någon styrka utan genom en tidig och långvarig odling. I allt är skicklighet tidens följeslagare. Öfver allt går naturen med jemna steg till höjd och fullkomlighet, sällan genom språng. Der hon är trög, behöfver hon så mycket tidigare vänjas till rörelse af en främmande kraft, som dess medfödda slapphet, förökad genom hvilan, annars skulle hålla henne i en evig oförmögenhet. Der åter, hvarest en spändare fjäder tvingar henne till verksamhet, der väntar hon ej på ledarens sena hand, utan banar sig sjelf en väg till förvillelse, från hvilken man svårligen kan föra henne tillbaka. Wellander var född med de lyckliga natursgåfvor, som både tåla och fordra en tidig odling; och då den började af en hand, som han endast kände för godhet och välgerningar, måste den innan kort blifva lätt och behaglig.

J lären förlåta mig, M. B., att jag ej här uppsöker de försvunna spåren af vår Wellanders barndom, de föga märkeliga spåren af hans ungdom; att jag ej med en onyttig och ledsam noggrannhet uppräknar de framsteg han gjort vid skolan,

gymnasium och akademien, ännu mindre de öden, som honom der timat. Det är allenast hjeltars och store mäns lefnad, hvars minsta skiften äga rätt till allmänhetens uppmärksamhet och efterverldens hugkomst. Men en enskild medborgares lefverne är i det nyttiga han gjort, och skaldens i hans skrifter. Allt annat, som rör hans person och lycka, är af ringa vigt för andre, än hans vänner och anhörige, som bäst redan känna det, jemte några få lärde, som med ett grannlaga antecknande af årtal och dagtal för de obetydeligaste händelser, tro sig hafva sammansatt lärdomshistorien för sin landsort, sin stad, sin socken. Månge, man måste tillstå det, lemna ej heller efter sig något annat att omtala: och det är ej mer än ett steg från denna åminnelse till glömskan.

Jag bör likväl nämna till tröst för dem, hvilkas ungdom, såsom Wellanders, fått fattigdomen till följeslagare, att han i hela nio åren måst söka sitt uppehälle genom barns undervisning. Denna vigtiga sysla har af tidens fördom ådragit sig ett förakt, som fördubblar dess tyngd. Måtte alla de, som af ett omildt öde till denna utväg tvingas, icke glömma den nytta de lika med Wellander af sin belägenhet kunna draga. En förnuftig yngling, som använder sin tid till andras handledande, förlorar ej sin egen. Den uppfostran han hos barnet börjar, fullkomnar han hos sig. Ty olycklig är den, hvars undervisning begynner och slutar sig med boken. Flyttad från den lärda i allmänna verlden, lär han att afkläda den blygsel eller grofhet, den räddhåga eller otidighet, som gerna åtfölja skolans folk. Han lär att i stället antaga det otvungna men höfliga skick, den fria men anständiga ton, det lätta och behageliga i seder och umgänge, som göra skickligheten gällande, och som ofta mer än hon bana väg till lyckans ynnest. Merendels ämnad att i hela sin lifstid bero af andra, läres han i god tid till denna svåra pligten. Sysselsatt att meddela de kunskaper han vunnit, lär han att pröfva deras vidd och värde, att granska, urskilja och fästa dem, att gifva tydlighet och ordning åt sina tankar och uttryck. Skyldig att

dana unga hjertan till dygden, lär han att känna och förbättra sitt eget, att ständigt gifva akt på sitt tal och sina gerningar, att aflägga sjelf de fel han bestraffar, att qväfva hos sig sjelf de passioner han vill förekomma, och att skapa läromästarn till ett mönster för lärjungen. Den stora vettenskapen, att känna menniskan, läres ock till äfventyrs ingenstäds bättre än i ett barns hjerta. Der är det som naturen visar sig som hon är, ej höljd af förställningen. Der är det man finner de allmänna driffjädrar, som hos så otaliga genom uppfostran och lycka omvexlande karakterer aldrig upphöra att på lika sätt verka. I sanning är verlden ej annat än en mängd af fullväxta barn i olik drägt; och den som rätt lärt att umgås med de förra, blifver gerna skicklig att lefva med de sednare. Sådan var åtminstone den frukt, som Wellander hemtat af sin långvariga uppfostringsmöda.

I de flesta landsorter gör den ringare hopen sig föga begrepp om förtjenst och anseende hos något annat stånd än det andeliga, emedan de öfrige äro föga bekante, och hafva till dem nästan intet förhållande. Det anses ock med rätta för det stånd, der en medellös yngling snarast kan vinna en anständig bergning. Häraf kommer, att fattige föräldrar gerna nödga sina barn att välja denna väg. Wellanders far hade ämnat sin son allt från barndomen till prest, och fann med glädje att hans egen böjelse vid mognare år gillade denna föresats. En oskrymtad gudsfruktan, en stilla karakter, allvarsamma seder och ett ömt hjerta gjorde honom sannerligen till ett skickligt ämne att tjena religionen med lära och exempel. Men då himmelen hade gifvit honom den böjelse och de dygder, som kallade honom till tolk af dess eviga sanningar, hade naturen nekat honom den starka organ, som fordras att förkunna dem för en samlad menighet. Ett svagt bröst hotade honom redan att emottaga en sjukdom, som ock slutligen, fast sednare, fört honom i grafven. Han åtlydde försigtigt denna grymma varning; och som båda hans föräldrar redan gått ur verlden, hade han ej mer i deras fördom att öfver-

vinna ett hinder för det beslut han nu fattade, att söka sin lycka i ett annat stånd. Han vände då sin håg och sina studier på lagfarenheten, ådagalade innan kort genom vanliga prof föga vanliga framsteg, och sedan han vid åtskilliga denna stadens rätter i hela tio åren genomgått dessa många och långsamma grader, som gifva mycken möda men ringa belöning, kallades han omsider, genom Stockholms borgerskaps enhälliga val, af sin konungs nåd till rådman derstädes, blef äfven med detsamma förordnad till præses i stadens kämnärsrätt, och bestridde dessa sysslor allt till sin död.

Törhända skall här det titlade högmodet sänka en stolt och medömksam blick på Wellanders graf, och anse för ett inbrott i bördens rätt vårt offer åt en man af så ringa härkomst, så medelmåttigt stånd. Men sådant (vi böra säga det till dessa storas förtviflan, som ej äro något annat), sådant är företrädet hos snillet framför lyckan, sådant sanningens välde öfver fördomen, att då tidehvarf från tidehvarf den ringaste medborgarns förtjenta hugkomst lefver vördad och ärad i historiens häfder och efterkommandes hjertan, skall deremot den onyttige magnatens son hos närmaste slägte fåfängt söka sin faders minne, och endast finna hans namn i marmorn.

Ädla samhälle, upplyste bröder! Det är ej hos er jag fruktar ett så svagt och vanhederligt tänkesätt. Och sannerligen den dag, då en sådan fördom vunne inträde i ert samfund, blefve ock dagen till dess fall. Edert löfte är gifvet, att utan anseende till personen hedra förtjensten ehvar hon finnes; och J kännen ingen annan än ljus och dygder.

Hvad grad af dygder och ljus fordrar då samhället hos hvarje särskild embetsman? Detta är naturens och sanningens rangordning. Efter den vilja vi pröfva en domares värde.

Om, näst det embete hvilket vården är anförtrodd om vår eviga lycksalighet, intet embete till sitt föremål är vigtigare, än det som försäkrar vårt lif, vår heder och vår egendom: om detta sednare, i afseende på sin utöfning, äger dubbelt mera vigt, så vida rättvisan, ehuru grundad på lagens

föreskrift, dock i tolkning och tillämpning oftast beroende af den skipandes pröfning, lemnar denne mera makt och följakteligen mera ansvar; då deremot det heliga ordets lärare är ett undergifvet redskap i en högre hand, en blind förvaltare af himmelens nåd, sjelf lika oförmögen att undanhålla som att gifva den: om, hvad i synnerhet angår våra Svenska lagar, de äga den ofullkomlighet, att sjelfva deras stiftare förklarat en god domare vara bättre än lag, följakteligen en ond värre än våld; hvilket intetdera kan lämpas på tolken af en lag som, gudomlig till sitt ursprung, är till innehåll fullkomlig och tydelig till sin bokstaf: om de egenskaper, som utgöra en rättskaffens domare, ej allenast fordra grundeliga insigter och, hvad som är rarare än insigter, skarphet i förstånd och rätthet i omdöme, utan ock ett hjerta fullt af dygder; ej dessa vanliga, svaga dygder som, skänkta af naturen och belönande sig sjelfva, allmänt äro lättare att äga än försaka; men de sanna, manliga, medborgerliga dygder, som ofta ej förvärfvas utan med uppoffrande af de förra, som slita alla enskilda, stridiga band af egen nytta, af blodet och vänskapen, för att fästa sig vid det enda, allmän ordning och allmänt väl, och som alla innefattas i namnet rättvisa: än en gång, M. B., om, då antingen vi betrakta en domares kall till vidden af dess föremål, eller vigten af dess verkan, eller svårigheten af dess uppfyllande, det i alla dessa afseenden förtjenar första rangen bland verldsliga kall: så är det isynnerhet vid underdomstolarne ett dylikt företräde ypperst förtjenas. Det är här, som de fleste mål framledas ur sitt upphof, utvecklas till sin beskaffenhet och antaga det namn, den färg och den skepnad, som vid öfre rätter väl ofta modifieras, sällan alldeles förvandlas. Hvad svårigheter i synnerhet, hvad faror för afvikelse möta ej en underdomare vid brottmålsransakningar! Hvad kräfves ej här för en noga kännedom af menniskohjertat, och hvad välde öfver sitt eget! Hvad gränsor att iakttaga mellan våldsamhet och stränghet, menskligbet och svaghet, pröfning och godtycke! Hvad skarpsinnighet fordras ej att utleta sanningen ur en listig och djerf lagbrytare,

hvars bemödande att dölja den ofta drifves af ett ej mindre interesse än lif och välfärd! Hvad försigtighet deremot, att ej genom hot och snärjande frågor skrämma den svage och öfverrumpla den enfaldige till en falsk bekännelse mot sitt samvete och sin oskuld! Hvad uppmärksamhet vid dessa bullersamma munteliga förhör att, snart sagdt, kunna läsa i ögon och hjertan hvad den oskickelige vill säga och den listige bortblanda, och att således af bådas orediga uttryck draga en mening, ett sammanhang, och sanning! Och sluteligen, hvad strid mellan domarens skyldighet att heldre fria än fälla, lindra än skärpa, hvilken lätt kan vanslägtas till en straffbar efterlåtenhet, och emellan den skyldighet, som olyckligtvis hos oss tyckes vara en actor ålagd, att i hvarje anklagad finna en brottslig, och i hvarje brottslig den brottsligaste möjelig; hvilket öfverdrifna lagnit, i fall det ej strax af domaren hämmas, lätt kan förleda honom, att vid målets rubricerande låta gifva det ett värde som det ej förtjenar, och dymedelst tvingas att uppsätta straffet öfver billighet och höfva! Vid öfverdomstolarne kännas dessa svårigheter antingen ej, eller kännas de mindre. Hit inkomma målen, redan ransakade och beredde. Här skärskådas i stillhet hvad skrifteligen anföres. Här tvingar ej en inskränkt förelagd tid till förhastade beslut. Besinna vi tillika, att då hvarje öfverrätt består af flere lika skicklige och gällande medlemmar, som inbördes ledas af hvarandras ljus, inbördes stödjas af hvarandras dygd, inbördes tvingas af hvarandras makt: är deremot ofta en underdomare nästan ensam tänkande och verkande, utan råd om han är oviss, utan band om han är tilltagsen, och utgör, snart sagdt, en rätt i sin person. Ty utan ondska mot hans bisittare, men ej utan förebråelse mot tiden och författningarne, vågar man påstå, att antalet utan röster, eller röster utan insigter, till äfventyrs tjena att öka rummets anseende, men ej rättens styrka.

Upplyste Bröder! besinnen J allt detta, så skolen J lätt finna, att ingalunda tycket för en sällsam paradox, men full öfvertygelse om en grundad sanning, ålagt mig att säga det

rådman Wellander, såsom ordförande i en kämnersrätt, innehaft ett af de vigtigaste embeten.

Men huru bestridde han detta embete? Vi, M. B., som föga eller icke haft tillfälle att se Wellander i domstolen, hvad borgen äga vi, att han uppfyllt det värdigt? Allmänhetens röst. — Att ej okunnighet och förhastande förledt honom till misstag? Då en långsam tjensteväg lemnat både hans år och insigter tid att mogna, är intet skäl till denna fruktan. — Att ej vrånga afsigter förfalskat hans rättvisa? Hvad större bevis kan häraf gifvas, än det rena tänkesätt som lyste i allt hans väsende, detta ömma samvete som ej tillät honom att brista, jag vill ej säga i de pligter dem ingen lag föreskrifvit, ingen ed befästat, men äfven i sådane som ett ädelt hjerta blott kan ålägga sig sjelft, och ingen annan kräfva. — Att ej enskild vinning . . . ? Fullbordom ej denna fråga. J veten i hvad tillstånd han lemnat sitt hus. En egennyttig embetsman lefver ej så tarfligt, eller dör ej så fattig. — Att ej ledsnaden vid en dagelig enahanda möda uttröttat hans flit? Vi hade då ej så ofta saknat hans sällskap och biträde i detta tempel. Men alla nöjen, äfven de ädlaste för snillet, äfven de käraste för hjertat, ansåg han för brottsliga, då de borttogo något af den tid han var skyldig det allmännas tjenst.

Jag bör tillägga en omständighet som gjorde hans embete mera vigtigt och granlaga än något af de öfrige enahanda embeten; en omständighet, fästad vid stället och tiden. Det är hvar och en bekant, att de flesta Boktryckerier äro belägne i sjelfva staden, hvarföre ock de fleste mål, som röra Tryckfrihets-förordningen, tillfalla den egentligen såkallade stadens Kämnärsrätt. Det var vid handterandet af dessa brydsamma och tätt på hvarandra följande mål, som Wellander för sina vänner ej döljde sitt bekymmer.

Tryckfriheten, M. B., är ett fritt folks oskiljaktiga rätt, och det säkraste kännetecken af en lagbunden regering; men lik all annan frihet lätt ledande till sjelfsvåld. Hos alla visa regeringar, äfven de mest fria, har man derföre funnit nödigt

att stänga den inom gränsor af ordning och lag, dock har man ej någorstäds hunnit att fullkomligen hindra dess yra. Öfverallt har frondören, fiende till alla band af laglig lydnad, sökt att hos folket väcka missnöje mot regeringen: öfverallt den gudlöse, otålig vid de hinder religionen ålagt hans hemliga begär, sökt att bland hopen utbreda det gift, som högmod eller vanart ingjutit i hans hjerta: öfverallt belackaren, sårad af medborgares dygd och förtjenster, sökt att hos allmänheten beröfva dem den heder han sjelf ej kunnat vinna. Då Wellander, M. B., som trogen undersåte, god christen och nitisk domare, icke underlät att med skyldig stränghet anse dessa fräcka och nedriga tilltag, när bevisen voro tydlige; visste han dock tillika, som upplyst man, hvad varsamhet fordras att dömma en Auctor från bokstafven till tankan. Sjelf författare, kände han huru lätt, genom språkets ofullkomlighet och en Auctors mindre uppmärksamhet, kan fällas ett uttryck som, i synnerhet draget från sitt ställe och sitt sammanhang, för läsarens ögon kan antaga en brottslighet som det ej ägde i sitt upphof. Han kände nogsamt, att fanatismen och vidskepelsen, embetsmannamyndighet och medtäflares afund äro hvarje snilles naturliga fiender, ständigt benägne, de förre af fruktan, de senare af illska, att misstyda allt. Om exempel gåfves (jag vill icke söka dem), att af någon bland dessa en Auctor blifvit anklagad för Wellanders domstol, att hafva hädat Gud i det han beifrat ett fel mot smaken; så skulle man ock till äfventyrs finna, att oaktadt hela löjligheten af en dylik beskyllning, och oaktadt tidens förmenta upplysning, Wellanders kloka och grundade röst alltid varit nödig, ej alltid tillräcklig mot en gällande pluralitet, att hindra en hård och orimlig dom.

Värdaste Bröder! Jag har återkallat i ert minne Wellanders förtjenster som embetsman och medborgare: låtom oss nu pröfva, hvad rum han förtjent bland Sveriges skalder. Om så är, att denna pröfning ej ännu skett, eller icke skett med behörig rättvisa, så klandrom icke allmänheten för glömska eller obillighet. I smaken, som i religionen, äro få som kunna

dömma; hopen behöfver tro. Det tillkommer endast snillet att säga snillens rang. Det tillhör er, M. B., er upplyste kännare af en konst som J idken, er oväldige domare af en medtäflare som försvunnit, er tillhör det ensamt att, om jag så må säga, fastställa det värde, hvarefter allmänhetens aktning för vittra författare i alla tider skall utgå. Mig må endast tillåtas att utkräfva edra röster och att framlägga de skrifter, efter hvilka jag trott Wellanders ära böra dömmas. Dessa äro ej många. Wellanders titlar till beröm som embetsman hafva minskat dem för skalden. Han tillät sig aldrig att skänka sånggudinnorna mera af sin tid, än den som var i öfverskott på samhällets fordran. Men också känna vi, att en Auctors förtjenst ej följer förhållandet af verkets vidd, men af skriftens värde, och att medelmåttan ofta är mycket bördig. Några få blad, men stämplade af snillet, hafva öppnat vägen för Sappho och Catullus, St. Aulaire och Tilas till odödlighetens tempel, då deremot flere tusende fruktsamme författare stupat i glömska under bördan af volumer.

En gammal sägen, att man födes poet, ger benägenhet att tro, det blotta naturen redan åt skalden i spädare år gifver en skicklighet, den andre allenast genom tid och odling äga rätt att förvärfva. Utan tvifvel har naturen genom mer eller mindre fullkomlighet i vår byggnad artat oss menniskor till olika värf, och gifvit några den utmärkta fallenhet för vissa yrken, som af tillfället blir en böjelse och af öfningen en talang. I denna mening kan sägas med lika skäl, att man födes domare, köpman, minister. Men första frukten i all slags jord är sällan god, minst att förvara. Också äga Wellanders första skaldeförsök intet värde af hvad de äro, blott af hvad de lofva. Föga betydeliga till vidd och ämnen, sakna de väl den ordning, den smak och granskning, som ock sällan eller aldrig tidigt ägas utan på snillets bekostnad; men midt ibland dessa nödvändiga brister röjer sig redan den lifliga känsla och det lena uttryck, som lofvade Sverige en lyrisk skald.

Antingen han nu sjelf ej såg sin talang, eller fruktade att dess förförelse kunde hindra hans lycka, är visst att vitterheten länge hade skäl att klaga öfver den blygsamhet eller försigtighet hos Wellander, som gjorde att han endast kallade den till hvila från nyttige arbeten: härutinnan mycket olik de ynglingar som, vid minsta anfall af den allmänna versyran, taga den för en himmelsk oöfvervinnerlig kallelse, sina vänners lof för allmänhetens beundran, anse tjenstevägen såsom alltför jordisk och låg för skalden, lydnad mot förmän ovärdig en fri man, ansökning om lycka en förnedring för filosofen; hålla sin lättja för en behagelig sorglöshet, sina skämda seder för snillets utsväfningar, och sluteligen då åldern hunnit skingra förtrollningen, vännerne tröttnat att ensamme berömma, och behofvet mer och mer låter känna sin udd, från lättingar och dårar blifva smädare och frondörer, och blygas ej att anklaga regeringens glömska, tidehvarfvets otacksamhet och medtäflares kabaler för den fattigdom och det förakt, deras egen håglöshet dem rättvist ådragit. Vida skild från en så vådelig yra, gick Wellander så långt i misstroende till sin skaldegåfva och omtanka för sin framtid, att han snarare i den delen förtjent någon förebråelse: och skulle kanhända aldrig hans snille vågat sin flygt till en värdig höjd, om ej detta sällskap gifvit honom både mod och ämne dertill. Ja, M. B., om allmänheten skulle tvifla om våra hemligheters vigt, anse våra sammankomster för en onyttig tidspillan, fästa ett mera strängt än billigt öga på våra arbetens svaghet; skall vårt samfunds heder dock evigt blifva den, att hafva hyst i sitt sköte Sveriges vittraste snillen, och hafva väckt mer än ett genom muntran och belöningar.

Wellander fann här hvad en ung skald sällan finner i allmänna verlden: vänner, som ej smickra; och granskare, som ej afskräcka. Manad af de förre att nyttja sin talang, lärd af de sednare att värdigt nyttja den, fick han härtill innan kort ett lika så bedröfligt som till arten af hans skaldeton svarande ämne, då han kallades af ert val och sitt eget hjerta,

att första gången i detta tempel resa en afliden broders vård.

En yngling af vackraste hopp, allmänt känd för ett dygdigt tänkesätt och lycklige natursgåfvor, var den Pylades, M. B., som förtjent af en Orestes älskas och begråtas. Hvilken läser Elegien öfver Wertmüllers död, och tviflar att så ädla och helgade namn blifvit nyttjade utan missbruk? Der vittnas ej om det mod, det uppoffrande i faror, hvars prof, under lugnet af en mildare sammanlefnad, vänskapen sällan eller aldrig kräfver; men om det ömma införlifvande i hvarandras väsen, det nära tillegnande af hvarandras känslor, det jemna bemödande för hvarandrans lycka, som utgöra egenskaper af en i vår tid lika sällsynt vänskap; i denna upplysta tid, då allt är uträkning och ingen ting böjelse, och då sjelfva naturen ej gillar andra band, än dem nyttan fäster. Lycklig den, som i en sådan tid kan finna en vän med Wellanders hjerta, och den heder på sin graf, som af sången öfver Wertmüller!

Man har förebrått detta qväde tvenne fel: för mycken vidlyftighet och för liten granskning. Men är ej det förra, med ombytt namn, ett utbrott af rik känsla? det senare tonen af enkel sanning? Åligger då vänskapen att räkna sina tårar? eller anstår sorgen att pryda sig vid en graf? Nog är, utan tvifvel, till detta skaldestyckes beröm, att då några finnas som klandra dess fel, finnes ej en som läst det utan rörelse.

Känd hos Nationen genom oftanämnde poëm, och vid hofvet kort derpå genom ett annat af samma slag, öfver högstsalig konungens död, nalkades Wellander det lyckliga ögonblick, då bådas bifall skulle möta honom vid målet af en mera lysande, oförsökt bana.

Lovisas Son hade uppstigit på thronen; och svenska vitterheten lofvade sig ett nytt tidehvarf af ljus och ära. Detta löfte hvilade på de säkraste grunder, och kunde ej bedraga. Sånggudinnorna hade redan blifvit kallade till hans vagga: der mottogo de med glädje i hans första blick ett löfte om snille, i hans första löje ett välbehag mot dem; de blandade nyttan

i hans barndomslekar, smak och behag i hans ungdoms undervisning; och då börd och dygder gjort honom värdig sina fäders spira, gjorde dessa honom skickelig att sjelf återtaga sina fäders makt. J veten genom hvad medel. Nej aldrig, M. B., har ett mera svenskt hjerta på värdigare sätt nyttjat svensk mans tungomål, eller talaren vunnit ett ädlare pris. Gustafs pris blef ett folks lydnad, ett folks lycksalighet. Kunde han väl glömma att Vitterheten gaf det? Han hade älskat henne af böjelse; skulle han ej dubbelt älska henne af tacksamhet? Jo, han svor henne en evig kärlek. Han lofvade att åt henne skänka hvar och en af de stunder, som regeringsomsorgen lemnade öfrige åt hvilan, att gifva henne det lugn hennes yrken kräfva, att uppoffra krigsäran för äran af hennes lager, att uppsöka med belöningar hennes värdige dyrkare, öppna dem vägen till sitt hof och sin person, sjelf lysa dem med sitt efterdöme, sjelf elda dem med sitt snille, sjelf leda dem med sin hand; kort, att i Sverige uppkalla det fjerde af hennes lyckliga tidehvarf. Men med afsigten för hennes ära förenade sig en annan, lika värdig monarken. Sjelfsvåldet hade flytt: ordning och lugn återkommit. Alla voro förenade i lydnad mot sin konung; ej i kärlek för hvarannan. Man var undersåte; men ännu ej medborgare. Ännu gäste i folkets hjertan en lemning af det agg, som tygellöst rasat. Här lefde minnet af en liden oförrätt, der harmen öfver ett misslyckadt rof. Gustaf var öfvertygad att intet kraftigare medel, än smak för de vittra och vackra yrken, fins att foga söndradre sinnen, qväfva det vilda i seder och tänkesätt, förjaga alla grymma och trumpna passioner: hämden, hatet och den sjelffrätande afunden. Han visste att detta medel snarast verkar på de rum, der snillets nöjen gemensamt njutas, jag menar genom skådespel, och starkast i de skådespel, der alla vackra konster samfäldt täfla att visa sitt behag; jag menar de lyriska. Han valde dessa, och tillät svenska sånggudinnorna, under hopp om ett framdeles värdigare tempel, strax intaga den boning som deras franska rivaler, då farliga af sitt företräde,

nu nyttige af sin täflan, då rättvist borde lemna, nu lika rättvist hafva återfått.

Konungen sjelf gaf ämne och utkast till den första af våra Operor, som ock händt med alla sedan gifna originaler. Fontenelles plan blef mycket ändrad och förbättrad. Att värdigt utföra den, fordrades en skald af mera känsla än Fontenelle, mera lyriskt uttryck; och jag fruktar ej säga, att han fanns hos Wellander. Thetis och Pelée*) en bland de få operor, som ägt den lyckan att blifva läst, och genom en oafbruten följd af 28 representationer nästan rad för rad fästad i allas minne, har derigenom mer än någon annan visat sina fel för allmänhetens ögon. Man har anfört några svaga eller mörka vers, några språng till Phébus, några fall till låghet; men sådane kunna finnas och sällsynte förlåtas i de bästa tragedier, ännu mer i operor; icke derföre att dessa fel äro nödvändige i en opera, men derföre att de der äro svårare att undvika.

Vid detta tillfälle kan jag ej underlåta, M. B., att anropa eder upplysning, eder röst i det allmänna, till häfvande af en länge inrotad fördom: som skulle lyriska dramen till sjelfva sitt väsende äga de brister, hvilka göra den ovärdig både läsare af smak och författare af snille. Pröfva vi förtjensten af lyriska skådespel efter nöjet som de gifva, bevises det nog af det tillopp de äga, och detta mer eller mindre, ej i förhållande blott till musiken, dansen och prakten, men äfven och i synnerhet till poëmets godhet. Fråge vi den heder, som andre nationer lemnat lyriske auctorer, se vi en Quinaults och Metastasios namn ställde på listan med Corneillers och Petrarchers. Men rådfrågom heldre sjelfva operans natur, och hvilka talanger hos skalden fordras att gifva den fullkomlighet. Ty här är ej frågan om visse auctorers, men om skaldeslagets värde; och elake arbeten göra mängden i alla slag. Men lika litet som Sophoclis konst förnedras

*) Uppförd d. 18 Jan. 1773. Musiken af Hr Fr. Uttini.

af millioner olyckliga försök, lika så litet lida auctorerne till Tito och Armide deraf till sin heder, att de fleste operor fela i rimlighet, smak och känsla.

Jag medgifver dock att det varit en tid, då denna falska slutsats från tillfälliga fel till en allmän fördömmelse varit mera förlåtelig; och då auctorerne sjelfve nästan varit tvungne att understödja densamma. Jag menar den tid då lyriska scenen, ämnad af naturen att vara det tempel, der alla närmast beslägtade vackra konster, genom lika delad och nyttjad makt, skulle ådraga sig en ökad gemensam dyrkan, i stället förvandlat sig till en löjelig skådeban för deras inbördes oenighet, då hvar och en sökt att förtrycka hvarannan, rycka lagren af hvarannan, och alla lysa på hvarandras bekostnad; då aktören var försvunnen, sångaren slaf af balettmästarens nycker, kompositören af sångaren, och skalden af dem alla; då den sistnämnde, beröfvad både heder och belöningar, ålades att sammanflicka ett föreskrifvet antal af akter och scener, med arier, duor och trior till viss mängd, och af gifven meter, och till utstakadt afstånd, och framför allt att ej våga taga ämnet i naturen, nyttja andra passioner än en osmaklig kärlek, och andra ord än dem som, rika af välljudande vokaler, trillade lätt genom sångarens strupe. Man gissade ej än, eller rättare, man hade glömt att en musik kunde gifvas för hjertat och själen. Men Gluck har uppstått: denna musik är återfunnen, och skalden insatt i sin förstfödslorätt: den, att skapa och dana det verk, som musiken förädlar, dansen växlar, och målningen pryder.

Så, rätteligen ansedd, är operan ej annat än en verklig tragedie. Lika värdighet, höjd och sanning fordra båda i sitt ämne, lika kraft att röra och förskräcka, lika ordning i marchen, lika ädelhet i uttryck, och nästan lika enhet i rum, tid och händelse. Hufvudsakeliga skilnaden emellan enkla tragedien och lyriska dramen är således den, att då den förra tillläter en konstigare beredning, mera uppehåll vid detaljen, mera vidd i reciten, och stödes i sin gång af höga tankar och po-

litiska maximer: är deremot i den sednare allt rörelse, bild och känsla. Dömme hvar och en om detta fält är skaldens. Man ropar mot orimligheten att sjunga passionerne! — Jag svarar: den är lika med orimligheten att declamera dem. När hörde man, sägs det, en Romersk hjelte tolka sitt mod i afmätta toner? — Men ock, när hörde man denna hjelten tala ett språk, som ej ännu var uppfunnet, och binda sina uttryck vid rim och meter? Icke dess mindre har den upplystaste nation, våra fäder i smaken, våra läromästare i dramatiken, de fordna greker, ej allenast icke blifvit sårade af denna orimlighet, utan ock, hvad ännu mer bör falla förunderligt för alla operans fiender, icke känt någon annan än den noterade deklamation, sjelfva denna Melopé som vi kalla Recitatif. Den upplyste, M. B., skall ej förundra sig häröfver. Han lägger till grund, att det sanna i konsten är en grad öfver naturens. Han vet att scenen, till åskådarnes förförelse, fordrar i allt, i tankar och styl, i ton och åtbörd, ett starkare, större och ädlare uttryck, och det i samma mån som afståndet af tid, personer och händelser skiljer föreställningen från allmänna lefvernet. Då finner han lätt, att i hvarje språk som äger en accent, är den lyriska öfvergången från declamation till enkla recitativet, från detta till det accompagnerade, och härifrån till den uthållna periodiska sången eller arian, lika naturlig som det tragiska steget från vanligt tal till deklamation; och att alla dessa skiftningar ej annorlunda böra anses, än en konsten tillhörig rättmätig förhöjning af de olika böjelser rösten nyttjar, att uttrycka tanka, känsla, passioner, och dessas så månfaldigt vexlande grader.

Vittre Bröder! Förebrån mig ej ett afsteg från mitt ämne. Tidens fördom har tvungit mig dertill. Jag kunde icke gifva en lyrisk poët den heder han förtjent, utan att först insätta lyriska poësien i den heder hon förlorat, och visa att de skäl, man nyttjar att förringa den, dels härleda sig från den sed hos olike artister, att hämnas med förakt på den konst de ej idka, dels gillas bland hopen af dess kitsliga missnöje till alla

allmänna inrättningar, alla yrken som beskyddas. Det gifves ännu ett annat slags tadlare, desse beqvämlige anhängare af hvarje rådande mening, som hafva ett bruk att tänka, såsom ett bruk att kläda sig, eller rättare sagdt, som ej tänka eller pröfva, men upprepa och tro. Dem gifver jag detta råd: «Om «j hören en opera, som väcker eder ledsnad, så sägen icke «strax: operan är sannerligen ett skådespel utan värde. Sägen «icke heller: denna opera är oduglig. J hafven ju hört, att «en felaktig action kan förtaga verkan af den yppersta trage«die; mycket mer densamma, ofta förenad med en elak musik «och orimliga balletter, bortskymma värdet af den bästa opera. «Men tagen för eder sjelfva dramen. Läsen den. Och i fall «den vid läsningen lemnar er lika kalla som förut vid repre«sentationen; om planen är illa sammanhängande, fabeln ona«turlig, interesset svagt, dialogen släpande; är recitativet satt «i epigrammer och arian i liknelser; är språket våldfördt, ver«serne hårda eller slappa; då sägen utan betänkande: dessa fel «äro skaldens, de äro icke skaldeslagets; ty Thetis och Pelée «äger få af dessa fel, och var dock hos oss den första opera, «och bör följaktligen kunna vida öfverträffas.» Sådant är det råd jag vågar att gifva, ehuru oförsigtigt i afseende på mig sjelf. Jag kan icke glömma att jag i och med detsamma kallar fördömmelsen på mitt eget hufvud, att jag ovis försakar det enda skydd min svaghet kunnat äga; men jag ångrar ej detta öfverdåd, om j, M. Br., viljen derutinnan igenkänna min vördnad för sanningen, mitt nit för talangerna och Wellanders ära.

Vi äga också några mindre Skaldestycken af vår Broders hand, dels införde i våra handlingar, dels i allmänna papper, dels särskildt tryckte; alla vittnen af smak och snille. Jag vill bland dessa endast anmärka ett, icke i afseende på arbetets företräde, men på ändamålets ädelhet. Det var en uppmaning till allmänheten att ömma en olycklig enkas nöd. Verkan häraf blef en ovanlig frikostighet: Wellanders belöning de uslas räddning. I sanning en belöning, smickrande för skalden, men ännu mera kär för menniskan och medborgaren.

I allmänhet tillhör Wellander det vittnesbörd, att han länt i sina poemer alltid ämnet af dygden, helst uttrycket af sitt hjerta. Han röjer der hvarken den gnistrande qvickhet som leker och förblindar, eller den ljungande styrka som krossar och söndersliter. Naturen hade ej danat honom att måla flyktighetens yra, eller passionernes raseri. Men han ägde en förtjenst, törhända ännu större, åtminstone mera sällsynt, och i synnerhet förunderlig i sällskap med de förra, den, att med enfald och dock värdighet, smak och dock värma, sanning och dock nyhet, bilda de stilla och lena affecter, som smälta själen i ljufva känslor, som göra menniskan god och lycklig, som låta henne känna sin tröst i religionen, sin lön i dygden, sitt stöd i vänskapen, sin vällust i den rena, den äkta kärleken. Af sådan art finnas de fleste af hans handskrifne poemer, nog många till antalet att utgöra en volum, och i sanning lika värdige som månge andre posthume samlingar att från trycket utgifvas. Men då Wellander författat dem blott för egen hvila och sina vänners nöje, då han funnit dem hvarken till ämnet ha den vigt, eller i utförandet den fullkomlighet, som gjorde dem förtjente en allmänhets åsyn; böra vi häruti å ena sidan berömma hans blygsamhet, å den andra icke mindre beundra hans lycka att ej hafva fallit i någon af dessa omilda samlares händer som, jag vet ej af hvad skäl, tro sig vara olofligt att hemligen borttaga en auctors egendom, men stjäla utan blygd hans heder och rykte, då de uppsnappa och kringsprida de skrifter han visligen sökt att förborga.

Men hör jag ej en annan af de vackra konsterna, icke mindre värderad i allmänna verlden och dyrkad i detta tempel, otålig, kalla mig att gifva ett nytt offer åt vår Broders minne? Musiken, M. B., var högt älskad af Wellander. Och hvilken skald har ej älskat henne? Man har sagt att poësien är själens musik; man kan ock säga att musiken är passionernas skaldespråk. Sannerligen, då alla de vackra konsterna äro syskon, alla erkännande ett gemensamt ursprung: känsla och inbillning; tyckas desse vara födde på en och samma gång,

förenade af ett tvillingband. Inbördes likhet och inbördes behof bestyrka denna tro. Båda gå de genom örat till själen. Båda fordra de, så till sägande, ett nytt sinne att rätt kännas och värderas. Båda pryda och förädla de hvarannan. Utan stöd af musiken är skaldens språk mindre rörande: utan skaldekonstens hjelp musikens uttryck mera vacklande. Också såg man dem i deras första ungdom, i deras fosterbygd Grekland, nästan aldrig åtskiljde. Detta landets språk var bildadt af dem båda, och skaldens sång var ej då ett namn. I en olycklig stund hafva de brutit sin förening. Likasom förledde genom känslan af sin styrka, och otålige att längre dela en dyrkan, den hvar för sig trodde ensam förtjena, skildes de åt på olika vägar, sökte hvar och en att draga af sig sjelf alla medel att behaga, men rönte esomoftast otillräckeligheten deraf, ångrade då en söndring som försvagat dem båda, och sökte å nyo förena sig med hvarannan. Det var ej mera tid. Det fordrades ett språk, lika älskadt af dem båda, att stifta förbundet. Ett sådant fans ej mer. Deras modersmål, grekiskan, och dess värdiga dotter voro glömde och förnedrade. En vild, fattig, barbarisk afföda, den de aflat med göthiskan, hade intagit deras rum. Med hundrade styckade och blandade folkslag uppkommo hundradetals olika tungomål, som mera liknade vilda djurs läten än menniskors tal. Europas nationer, evigt sysselsatte att förstöra hvarandra, eller trånande under friden i lättja och uselhet, utan ljus och seder, utan konster och slöjder, utan smak och nöjen, ägde länge i sin röst föga andra böjelser än dem de behöfde att uttrycka sin grymhet och tillkännage behofvet. Och ehuru skaldekonsten alltsedan under seklers förlopp ständigt arbetat att odla dessa språk, i samma mån som vetenskaperna dem riktat; ehuru den sökt att med en ny och till deras lynne bättre lämpelig versart bryta och mildra deras medfödda hårdhet; har dock ej kunnat ske, att något bland dem alla ännu hunnit förvärfva den ljuflighet i klangen, den ledighet i loppet, den rikedom i böjelser, som gjorde poësien i de gamla språken snart sagdt till en artiku-

lerad melodi, och således till musikens mest naturliga och mäktiga uttryck. Men oaktadt ej mer något lika fullkomligen musikaliskt språk finnes, äga dock häruti de moderna språken mer eller mindre företräde för hvarannan, och vinna åtminstone i vissa ämnen, under skaldens hand, det välljudande skick, som sjelfmant påkallar musikens biträde, och utgör hvad vi kalla lyrisk poësi.

Men huru, M. B.? Månne väl är nödigt att för er bevisa den nära slägtskap som skaldekonsten och musiken med hvarannan äga? och att de än i dag gå med nöje att förenas? och att vår afledne broder, då han idkat den förra, äfven älskat den sednare? Månn' för er, som sjelfve upprest dem här ett gemensamt tempel, som dyrken dem här vid ett och samma altare? För er, hvars omsorg svenska språket till så ansenlig del har att tacka för den ans, som gjort det snart sagdt till det mest harmoniska bland alla europeiska lefvande språk? För er som ären öfvertygade att rätta lyriska vers, sådane som de bästa i Wellanders opera, ej kunna författas utan en viss smak i musiken, och böra liksom dessa vid blotta läsningen tyckas, som hade de snarare flutit från sångarens röst, än författarens penna? — Nej, M. B., j kännen allt detta; och jag ämnar ej inför er berömma Wellander såsom älskare af musiken, en förmögenhet gemensam med alla väl organiserade; ej heller för en medelmåttig kännedom deraf, nödvändig egenskap för hvarje lyrisk poët; men derföre att han sjelf var ett stöd för hennes makt och en prest i hennes helgedom; derföre att han sjelf med en skickelig hand gaf nytt lif och behag åt en af hennes vackraste passiva organer. — Hvad höjd af fullkomlighet! Detta döda verktyg, stumt i sin natur, eller illa gnisslande under olärda finger, huru vinner det en röst? och en röst som vi begripa? och en röst som tränger sig ned i djupet af vårt hjerta? än skakar det våldsamt med stridiga passioner, eldar, retar, smärtar, förskräcker; än flyter balsamisk öfver alla dess fibrer, läker plågans sår, stillar begärens storm, borttager känslan af de grymmaste olyckor, smälter vårt öga

i ljufva tårar, och i tillfredsställelsen med oss sjelfva ger åt vår varelse det nya lif, den förklarade dag, som brytes tillbaka på allt hvad oss omger, våra likar och naturen? — Sådan är konsten hos en snillrik artist, hvilken ej mechaniskt tvingar ett tomt ljud ur den slagna strängen; men lik med Wellander gjuter sin själ och sitt hjerta i dess toner. Ja, M. B., vi kunna påstå utan motsägelse, att Wellander varit bland så kallade Amatörer en af de skickligaste vårt land nånsin ägt. Men samma karakter som röjde sig i hans poëmer, herrskade ock i hans spelsätt. Allt var behag, ömhet och len känsla.

Från denna talang, också då den äges i sin yppersta höjd: att öfverföra och uttrycka en kompositörs tankar, är afståndet ännu långt till förmågan att sjelf vara det, samma afstånd som emellan deklamatören och dramatiske författaren. Detta glas, som mottager och återkastar strålarne, äger ej hos sig förmågan att sjelf föda dem. Månge artister hafva villat sig härpå, tagit minnets förråd för en rik uppfinningsgåfva, tecknens kännedom för djup insigt, örats råd för harmoniske grunder, mycket buller för styrka, mycken svårhet för konst, och trott sig skapa en ny musik, då de sammanflickat fraser och omblandat noter. Häraf kommer detta stora förråd af musikaliska arbeten, som utan karakter, utan egen fysionomi, visa sig dels som copior af hvarandra, dels som foster af händelsens lottkast. Wellander hade så ofta rönt sanningen häraf, så ofta blifvit lönt med ledsnad eller harm för en ypperlig execution af oduglige verk, att långt ifrån, som andre uppmuntrad af så talrika efterdömen till en lika tilltagsenhet, bragtes han tvärtom att obilligt misstro sin verkeliga skicklighet. Ty af de få försök han i denna del oss lemnat, och hvilka vi alltid med nytt nöje höra, öfvertygas vi att han ägt både snille att sjelf skapa, och de grundliga insigter som konsten fordrar; och att endast brist på tid och vilja nekat honom rummet bland musikaliske författare.

En ny förtjenst, som vi funnit hos vår broder, kräfver ännu ett nytt beröm. Icke nog att han sjelf lyckligen offrat på

konsternas altare; han var ock derjemte den säkraste domare om värdet af andras offer. Dessa båda egenskaper, dem man ofta förblandar, finnas dock tillsamman mera sällan än man tror. Det är möjligt att vara kännare, utan att vara idkare. Jag säger icke detta för att stärka deras högmod, som tro ett allmänt vett, en medelmåttig läsning, ett nödtvunget bifall, en myndig ton och en lista konstord göra nog härtill; de, med ett ord, som på bristen af talanger stödja rättigheten att dömma dem. Tvärtom begäres hos hvarje rättskaffens kännare samma snille, samma kraft att alstra, samma smak att urskilja, som hos den verkeliga författaren; och efter sakernas natur bör den bästa artisten vara skickligaste kännaren. Dock är han det ej alltid. Tvenne sällsynta egenskaper fordras ännu härtill: att vara fri från afund till dem som odla samma konst; och fri från fördom mot olika odlingssätt. J veten det, Bröder: sådan är vidden af hvarje konst, sådan inskränkningen af menniskors förmåga, att sällan hinner den bästa artist genomlöpa mer än en af dess otaliga vägar. Der hinner han målet: der vinner han beröm. Men okunnig om de öfrige, anser han dem alla såsom ledande till förvillelse, eller fruktlöse för äran. Så kommer föraktet att trösta svagheten. Så ömkar sig odisten öfver fabelskrifvarens enfald; så ler satiren åt odsångarens flygt; så rusa dramatisterna i krig mot hvarandra, den komiske mot den lyriske, den tragiske mot dem båda: så äger en blott undran för det höga, en annan blott löje för det qvicka, och ännu en annan blott tårar för det ömma. Stor är den hvars röst, mäktig alla toner, böjlig till alla ämnen, stiger och sjunker, leker och förkrossar, än dånande i basunen, än suckande genom flöjten. Men lycklig äfven den, som äger en ton, och gör rätt åt de öfrige.

Denna oinskränkta smak, denna allmänneliga känsla, detta oväldiga omdöme äro således de egenskaper som endast utgöra en kännare af rätt halt. En sådan fördömmer intet slag och intet sätt. Han mäter ej ett arbete efter tidens längd, eller rummets afstånd, eller auctorns namn, eller perso-

nens lycka, eller någon annan måttstock än dess eget värde. Tjugu seklers ålder dölja ej för hans öga de gamlas fel, och det som är ett mästerstycke anser han för sådant, fast ock alstradt i går, i Rom eller Stockholm. Sträng i granskningen mot sjelfva de döda, frikostig i berömmet mot sjelfva de lefvande, mot medtäflare och landsmän, fordrar han af konsten att vara konstnärens ledare, men ej dess tyrann. Han vet att reglorne äro gifne af snillet, och att aldrig snillet kan gifvas af reglorne. Han förstår att i smaken känna det säkra från det vacklande, det allmänna från det lokala, det oföränderliga från det tillfälliga. Han ser att skiljaktigheten i språk, i känslograd, i seder och religion hos särskilde folkslag äfven måste medföra en skiljaktighet i deras konster; och att de vexlande nyancerne menniskor emellan måste göra den snart oändelig. Han finner ej tvenne som på enahanda sätt böja rösten till uttal; huru skulle han då fordra af konstens uttryck mindre vexling än i naturens? Men oaktadt han således känner, erkänner och drager till sitt nöje allt det goda i hvarje slag och sätt, ser han dock upplyst deras företräde för hvarannan, och vet att förkasta hvad i hvarje är odugligt.

Sådan kännare var Wellander i tvenne de skönaste och svåraste konster. Mera lindrig i graskningen än vanligt är, emedan han hellre önskade kunna gilla än fördömma, och emedan en fin känsla ofta upptäcker skönheter der andre blott se fel, ägde han härigenom den största skicklighet att dömma öfver unga skalders försök. Han öfversåg hos snillet begynnarens svaghet; men falsk qvickhet, oredigt omdöme, alla dessa själens infödda laster, dessa fel som ej rättas, emedan de ej känna sig, emedan de tro sig vara snille; dem fördömde han utan nåd. Och som han förelyste eder smak vid vittra arbetens pröfning, så ledde han ock er urskillning vid musikaliska verks val. Här, som i skaldekonsten, ej anhängare af någon sekt, ej slaf af någon mästare, Piccinist som Gluckist, älskare af Haydn såsom älskare af Corelli, lärde han er att gilla blott det goda af hvarje hand, men ock att alltid förkasta den fladdrande mu-

sik, der intet är kropp och allt är prydnader; den tomma musik, der allt är accorder och intet melodie; den konstlade musik, som genom hårddragne ledningar och svåra handgrepp tror ersätta bristen af smak och känsla, och sluteligen den förvända musik, som försummar örat i koncerten och hjertat på scenen.

Återstår väl ännu för mig att visa vår broders förtjenster mot detta värda samhälle? Och äro ej desse alla införlifvade i hans förtjenster mot vitterheten? Den, M. B., som bidrager till skaldekonstens och musikens ära, hvad gör han väl annat än bidrager till ert bästa, fast vore han ock en främling i ert samfund? Men hvad som fördubblar eder tacksamhet mot en medbroder, hvad som egenteligen gjort att Wellander tillhört er, är att han helst och oftast skänkt sina arbeten åt edra samlingar, sin stämma åt edra samljud, sitt råd åt edra öfverläggningar, och således helst delat med er sin heder och sina nöjen. Den visa fördelning af ert samhälle, som fördubblar eder täflan, då den skiljer edra göromål, är ett verk af hans hand. — Till äfventyrs är jag ock den, som säkrast kan intyga huru ömt han er älskat intill slutet af sin lefnad. Tvenne dagar före hans död nalkades jag den säng, från hvilken han ej uppstod. Der, ett rof för sjukdomen, ett lofvadt rof åt döden, skild från all öfrig jordisk omsorg, hvad lifvade än en gång hans försvagade röst? hvad kallade än en blick på det flyende lifvet? Det var nöjet att tala om edra vittra öfningar, om medlen till ert bestånd, om nya medel till er ära; och den sista tryckning jag mottog af hans hand, var en helsning till er. Fordren j ett vittne? Välan! jag äger det: icke närvarande för våra ögon, icke medlem af vårt samfund, men tillhörigt oss genom sorgen. Den dygdiga person vid hvilken han fäst sitt hjerta och sin lycka, denna hälft af honom sjelf, denna värdiga maka, som han sjelf var värdig, hon som hörde vårt samtal med en art af förundran, som vågade, bedragen, anse det för ett tecken af lofvad räddning; henne åberopar jag till bestyrkande af mitt tal. Och dig! som mot-

tagit hennes tårar i ditt faderliga sköte, dig som sjelf begråter en son i din dotters maka, dig hvars darrande hand ej i dag har styrka att anföra de lutor som klaga kring hans vård! — dig kallar jag, om det fordras, att frambära hennes vittnesbörd.

Ett bruk har varit från åldrig tid att på den aflednas grafvård fästa ett drag af hans yttre bild. Detta återstår ej för mig. En lika skicklig artist som nitisk medbroder har lemnat oss i dag en teckning af Wellander, vida lifligare till uttryck och säkrare till varaktighet än min hand kunnat gifva den. Ett må jag endast i allmänhet nämna: att den ömma känsla som utgjorde karakteren af Wellanders arbeten och tänkesätt, röjdes äfven i hans öga och utbredde sig öfver hela hans väsende. Han ägde ej ett af dessa evigt öppna, leende ansigten, som båda falskhet eller tomhet. Intet smilande, intet fladder i hans uppsyn och hans umgänge. Allt var manlighet, värdighet, renhet. Hans vanligen stränga och mörka blick stängde hans själ för dåren och bedragaren; men klarnade mild i de visas sällskap, i sanna vänners lag, vid en makas famntag, vid en lekande sons joller, och blottade då hvarje veck af hans hjerta.

Allt är sagdt, Mine Bröder; och jag smickrar mig, ej att hafva vunnit edert bifall, men att förtjena er benägenhet. Jag gläds, att då jag talat för Apollos söner, har jag endast blifvit hörd i vänskapens tempel. J skolen då icke dömma mig efter vidden af eder skicklighet, men efter bristen af min förmåga och gränsorne af min föresats. Denna föresats var, ej att uppfylla detta rum med en rörande klagan, ej att tjusa eder syn med lifliga målningar, ej att uppväcka sorgen i en blödande hugkomst; men att med skäl och sanning öfvertyga om värdet af vår broders förtjenster, att visa hans rättighet till en långlig saknad, att utmärka af hans lefnadslopp endast de fjät som han gått till heder, att teckna af hans väsen endast de drag som skilde honom från den allmänna klanderlösa hopen, att framkalla i ert minne endast dem af hans egenska-

per som tjena till eftersyn för embetsmannen och den vittre, dem som gjorde att han var Wellander.

Kungörelse.

Om sällskapet Pro Sensu Communi *).

I en tid, då vetenskaper, konster och vitterhet ej allenast allmänneligen uppmuntras från thronen, ej allenast offentligen idkas och läras vid rikets Akademier, utan ock till sina delar, nästan hvar och en för sig vårdas och odlas af något särskildt samfund; då snart sagdt de fleste stora salar i hufvudstaden dagligen upptagas af dylika samfund, vare sig under namn af Akademier, eller Sällskaper, eller Societeter, eller Orden, eller Gillen, eller hvad de ock må kallas; hvilken skulle väl tro att ännu ett saknas? Det är Samfundet pro Sensu Communi, sällskapet sundt förnuft, L'Academie du bon Sens. Icke derföre, att alla de öfrige genom sjelfva sin inrättning äro stridande deremot, men emedan de ofta förakta dess lagar, emedan de ännu oftare ej erkänna dem för de första, men ingendera egentligen har dess dyrkan till sitt föremål. I sanning, då man finner af en daglig erfarenhet, huru allt sprungit öfver till ytterlighet och förvirring; inbillning och

*) Detta skämtsamma företagande hade allvarsamma föremål. Tiden viste det, och hvad nytta sällskapet Pro S. C. gjort det allmänna. En utförlig berättelse derom hör ej hit. Den bör utgöra ett vigtigt och interessant kapitel så väl i den allmänna som litterära historien af vår tid. — För öfrigt troddes nog allmänt, att sällskapet bestod af ett stort antal ledamöter — som i sjelfva verket icke stego till mer än två. Utgifv. Anmärkn.

känsla ryckt tyglarne af förnuftet; snillet förvandlat sig till ursinnighet och fallandesot, styrkan till raseri, djuphet till oreda; då smaken blifvit ansedd för medelmåttans betänkligheter, ordning för svaghet, reglor för gräl; det högsta sköna hvad icke kännes; det högsta sanna hvad ej begripes; rön och försök gifvit vika för systemer; systemer för gissningar, gissningar för drömmar; vantron stigit ned ända till fånighet, och tron gått in i vetenskaperna; fördomar flyktat från sederna, dem de gagnat, till fysiken, der de förvilla; än det obegripliga blifvit ansedt för omöjligt, än det omöjliga för blott obegripligt; men ett ord, då det tyckes som det goda förnuftet vore hardt när att förvisas både ur den vittra och lärda verlden, både ur konsternas och vetenskapernas rike: huru nyttigt, huru nödvändigt vore då ej ett samfund, som med all den frimodighet sanningen kräfver, men med all den aktning man är personer skyldig, förenade sig att hämnas förnuftets ära, att upprätta dess makt, tvinga dess affällingar till blygd och sansning, och återföra menniskan till den gräns af rätt och sant, utom hvilken allt är förvillelse eller förnedring.

Sådan är i korthet afsigten med det samfund, som nyligen blifvit stiftadt under namn af Sällskapet pro Sensu Communi. Det tillhör dess arbeten att närmare upplysa dess ändamål; tiden, att uppenbart visa dess nytta. En gör mycket för det allmänna, men mindre än han lofvat, och får ej annat än förebråelser; en annan gör litet, men mer än han förbundit sig, och belönas med tack och heder. Vi vilje spara oss från det förra, för att hoppas det sednare.

Sällskapets ledamöter fördelas i synliga och osynliga, närvarande i hufvudstaden och kringspridde i hela riket. Bådas antal är oinskränkt. Hvar och en medborgare af upplyst förnuft och dygdigt uppförande, följder af hvarandra, är säker att höra till den senare klassen, och kan, enär han sig anmäler och desse egenskaper bestyrker, blifva upptagen i den förra. Det är således med skäl som detta sällskap kunde antaga titel af katholskt, om ej ordet längesedan blifvit förvändt till sin

mening. All tro är sect; förnuftet ensamt en allmännelig lära.

Oaktadt det ej finnes, bland alla menskliga föremål, något enda som ej lyder under förnuftets domstol, likväl som i hvar och en stat den lagstiftande makten, det vill säga den allmänna viljan, upprättat en viss styrelse och påbudit en viss dyrkan; åligger hvarje god och förnuftig medborgare att vörda dessa band. Sällskapet pro Sensu Communi får derföre en gång för alla offenteligen förklara, att i allt hvad som angår det egentliga af vår religion och regementsförfattning, antager det för alltid en obrottslig tystnad.

Sällskapets stora högtidsdag infaller årligen den 29 Augusti, då åminnelsen firas af den förnuftigaste man, som jorden burit, Engelsmannen Johan Locke, hvilken samma dag för 154 år sedan föddes. På denna dagen afdömmas de prisskrifter som inkommit i de af sällskapet utsatte täflingsämnen. Desse ämnen blifva för i år i poesien en satir af innehåll: Man äger ej snille för det man är galen; och i prosan: Öfversättning af första boken af Recherches sur la Verité af Le Père Mallebranche. Täflingsskrifterna insändas inom d. 1 Augusti ingångne år, ställde till sällskapet Pro Sensu Communi, och aflemnade till utgifvaren af Stockholms-Posten. Och som sällskapet ej äger hvarken guld eller silfver, kommer priset att bestå blott i det bifall som skrifterna vinna, och som bevises derigenom, att de befordras till trycket; den poetiska i Stockholms-Posten, den prosaiska särskildt. Stora priset och accessit åtskiljas genom ett förr eller sednare i tryckningstiden. Skaldestycket bör ej gerna vara längre än att det kan tryckas på 4 sidor in 4:to.

Hvad stylen angår så väl i dessa skrifter, som hvad förnuftige auctorer dessutom behaga insända, gäller samma föreskrift som sällskapet antagit för sina egna arbeten; nämligen, att de ej må innehålla ovett. Vi tage här ovett i sin ursprungliga och allmännaste bemärkelse, det vill säga allt sådant som icke är vett. Men det gifves ett vett för tankan,

ett annat för uttrycket, ett annat för sederna: sanning, smak och anständighet. En auctor som felar mot ett enda af dessa tre, anses för ovettig, och hans skrift kan ej gillas, ännu mindre få belöning.

Egentligen vill man nämna, i afseende på det prisämne som i år blifvit utsatt, att lika så mycket sällskapet värderar ett glättigt och qvickt skämt, lika så mycket, och ännu mer, hatar det den plumpa och personliga satiren.

Sällskapets symbolum är denna Horatii vers: Scribendi recte Sapere est et principium et fons.

Som denna inrättning icke är någon orden, men ett sällskap och ett sällskap af förnuftige män, så finnas der ej hvarken ceremonier eller hemligheter; uppfundne, de förre i brist af förnuft, de sednare att förvilla det.

Af alla sätt att utforska sanningen, har man trott att offenteligen anställde disputationsakter böra vara det säkraste; och af alla medel att utbreda den, ansett det tjenligaste att meddela den genom dagblad som allmänt läsas. Det är derföre som Sällskapet pro Sensu Communi är betänkt att som oftast i Stockholms-Posten utgifva Theser till allmänt skärskådande. Man ser utan svårighet det oändeliga företräde dessa sednare slags disputationsakter äga framför de vanliga, som vid Akademierna brukas. Ingen tid är här föreskrifven. Inga officianter nämnde. Ingen respondens, som alltid är berättigad att ha rätt; ingen opponens skyldig att af höflighet säga concedo; ingen præses med myndighet att befalla tystnad. Hvar och en kan, enär han behagar, insända sina vederläggningar eller anmärkningar, hvilka genast skola blifva införde i detta dagblad. Samfundet pro Sensu Communi, lika villigt att emottaga upplysningar, som att gifva dem, erkänner ej mer än en domare: Förnuftet; söker ej mer än en ära: Sanningens.

Till ett försök har sällskapet vid sistledne sammankomst beslutit att till allmän ventilation utgifva följande

Theser:

1.

Två gånger två är fyra.

2.

Man må säga hvad man vill, är en förvillad hjerna och ett förderfvadt hjerta i den närmaste förening. En Illuminat är i sjelfva sin natur en elak menniska, eller ämne att blifva det.

3.

Hvad smaken är för auctorn, är samvetet för medborgaren. Den förra, förnuftet som granskar hvad man bör säga; det sednare, förnuftet som dömmer hvad man bör göra.

4.

Hvad är Visheten? En jemnvigt mellan själens förmögenheter: känsla, bildning och urskillning. Snillet? Samma jemnvigt med en högre grad af verkning. Vettet? en undervigt af känsla och inbillning. Dårskapen och Talangerne? en öfvervigt af desamma; endast åtskillde af mer och mindre. — Häraf följer som Corollarium, att en narr kan äga talanger, men aldrig sannt snille.

5.

Den ålder hvari vi lefva, torde blifva en gåta för tillkommande slägter. Aldrig såg man sanningens ljus sprida en mera allmän och renare dag: aldrig lättro och vidskepelse, fördomar och villor sänka menniskor i en djupare förnedring.

6.

Medelålderns barbari var vida vägnar ej så nesligt, icke heller så farligt, som det hvaraf vi nu hotas. Det var ett foster af okunnigheten, och skulle försvinna med henne. Man sof då

och drömde; nu rasar man vaken. Man yrade då af mattighet, nu af blodfullhet och fråsseri.

7.

För 7 sekler tillbaka trodde man allt hvad man ej begrep, emedan man ingen ting visste: nu vet man mycket som man ej begriper, och derföre tror man allt.

8.

Att tro en sak är för de fleste menniskor det samma, som att ej tänka derpå.

9.

Det är mycket i naturen som man ej förstår: vanlig undflykt af de lättrogne. Men man svarar ej till saken. Man bör säga: det är mycket i naturen som är helt och hållet orimligt; mycket möjligt, som är omöjligt; många naturliga saker som äro alldeles onaturliga. — Annat är att en sak öfvergår min fattningsgåfva, och annat att den strider mot det allmänna förnuftet; annat att materien är delbar i oändelighet, och annat att en del är större än det hela.

10.

Ingen ting kan vara löjligare än att se en hop folk som söka pruta på vantron; som vilja utstaka en medelväg mellan vidskepelsen och förnuftet, som vilja utmärka gränsen af ett lagom i ursinnighet; och som inbilla sig vara kloke med mindre grader vanvett. Ser man då ej att allt är sannt eller falskt, möjligt eller omöjligt; att häruti ej fins något mer eller mindre, några storheter som låta mäta sig. Af alla saker som strida mot förnuftet, bör man tro allt eller intet. Det är alldeles icke orimligare att 2 gånger 2 är 1000, än att 2 gånger 2 är 5; och att en och samma kropp kan på en och samma tid äfven så väl vara här och i China, som här och i Telge.

11.

Det förargar oss när vi höre, att så mycket klokt och hederligt folk endast nöja sig med att skratta åt den stora mängd af bedragande narrar, som öfverflöda i vårt tidehvarf: Guldmakare, Svedenborgianer, Mesmerianer, Somnambulister, Andars framkallare, Skattsökare, Nummerpunkterare, Universaldroppmakare, etc. etc. etc. Oss tyckes att dessa upptåg passera allt skämt, och borde bemötas i följd deraf. Må dessa narrar tro för sig hvad dem lyster, men så snart de försöka att utbreda satser som förnedra menniskoslägtet, som förderfva sjelfva källorne af allmänna förnuftet, då synes oss att tid vore till ett allvarsammare beifrande.

12.

Men om regeringen, sysselsatt med högre omsorger, ej gifver sig möda att kasta ögat på dessa dårskaper, huru kommer dock till, att hvar och en bra karl ej sjelf gör sig rätt? Ty att säga en upp i synen: «Jag skall gifva er uppenbarel«ser, jag skall visa er i sömnen hvad ni vaken ej kunnat upp«täcka, ni skall se in uti er, in uti andra, finna edra och de«ras sjukdomar, säga botemedlen derför, spå tillkommande «ting;» hvad är det annat än att säga, «min herre, ni är en «narr, ett dumhufvud, som skall låta inbilla er allt hvad jag «behagar?» Jag frågar, hvad man i allmänhet plägar svara på sådant tilltal?

13.

Hvad är det som gör bedragande charlataner af sämre klassen? Egennytta och penningelystnad. — I den bättre verlden? Begäret till ett namn och det vackra könets ynnest. Oftast är mysteren af föregifne kunskaper endast lånad till pretext för mysteren af ett rendez-vous. Det lilla ordet, som Horatius ganska naift nämner såsom orsaken till så många blodiga krig: Et fuit ante Helenam c . . . teterrima

belli Caussa, har ock varit det till de flesta mirakulösa syner och kurer.

14.

Huru skall man förklara, att på en och samma tid den högsta filosofi och de ytterligaste dårskaper beherrska Europa? Se här, huru vi fatta det. Det syns som det menskliga sinnets förmögenheter hafva i sistförflutne sekler fått en allmän stöt till uppväckelse och utveckling; denna stöt har verkat med lika kraft i motsatta direktioner; allt efter den vändning till rätt eller falskt som naturen gifvit åt särskilde individer. Häraf följer, att då väldanade själar skulle lyfta sig upp till högsta grad af ljus, skulle de vanlytte likaså rasa fram till högsta galenskap.

15.

Half kunskap är farligare än okunnighet, skymning värre än mörker. Den blinde vet att han ej ser, och lemnar sig åt en ledare. Den skumögde går djerft fram, och tror sig stiga på fast grund, då han klifver sig ned i smutsen.

16.

Det är ej blott om poesien, men hvarje kunskap som helst, som bör sägas med Pope: drick djupt, eller smaka ej.

17.

Ju heligare person, dess större är brottet att vilja pryda sig med dess namn, utan att äga dess förtjenst. Den förhatligaste charlatan af alla charlataner är den, som charlataniserar med ära och dygd.

18.

Hopen söker areställen: snillet, dygden, filosofen ära. Höga gudinna, säger den vise, upptag mig i din vänskap, att jag må dela din dyrkan! — Milda drott-

ning, ropar dåren, påkläd mig ditt livrée, att jag må lysa för hopens ögon!

19.

Ordensceremonier voro fordom ett medel att dölja kunskaper som derunder förborgades, nu att gifva misstanka om kunskaper som ej ägas.

20.

Nämn oss en stor ordensvurm, som ej varit en liten menniska.

Filosofen på landsvägen

eller

Fria tankar i litteratur, filosofi och moral, sedan d. 11 Juli 1792, under en resa åt södra Sverige.

Anmälan.

Alla de, som färdas en och samma väg, se nödvändigtvis samma föremål. Men af tusende sådane skall till äfventyrs ej en enda, på tusen mils väg, haft en enda tanka precist den samma, som någon af de öfrige niehundrade nittienie. I stället att derföre, som så många andra gjort, beskrifva hvad jag sett, och min kusk bättre sett, och alla efterkommande resande med deras kuskar skola se emellan Stockholm och Ystad; har det fallit mig in, att för samtid och efterverld uppenbara hvad jag tänkt, och hvad efter all sannolikhet ingen annan

tänkt på dessa 70 mils väg. — «Men» (torde några kritiske läsare säga), «hvad hindrar att dessa tankar kunnat lika så «väl blifvit tänkte i er kammare? Ni skulle dermed hafva «bespart edra skjutspenningar: ingen fara att icke då edert «lärda verk blifvit skattadt hvad det er kostat, och» — — — Jag förstår, m. herrar: komplimenten är god och jag värderar ett gladt stickord så högt jag föraktar ett argt och plumpt ovett. Ett godt skämt, säger Saadi, är svårare att finna, än tjugu stora skällsord. Men här är ej frågan om hvad möjligen kunnat hända, men hvad verkeligen händt. Jag har ej rest för att tänka; men jag har ej kunnat alldeles hindra mig ifrån att tänka medan jag rest. Emellertid, och för att visa huru litet skryt man bör finna i denna försäkran, och att förlika mine läsares kritiska ära med min egen auktorliga, så antagom en distinction. Det finnes tvenne slags tanka, liksom tvenne slags rörelse: en activ och en passiv; den förra en egen kraft, den sednare ett öfverlemnande; den ena en förtjenst, tillhörig snillet; den andra en nödvändighet för hvar menniska med sinnen. Nu tillåter jag sjelf, att man hänför mina tankar till sista slaget, såsom blotta intryck, perceptioner, apperçuer, eller hvad man behagar kalla dem. Andra äro ock föga möjlige vid den ständiga skuffning en åkande själ måste erfara af rörelsen, bullret och evigt vexlande objekter. Och att nu mera icke må lemnas minsta rum till tvifvelsmål, det oftanämde reflexioner ju sannfärdeligen, som sagdt är, blifvit födde på stora landsvägen, af de föremål ögat omfarit; så har jag med några ord framför hvarje tanka tecknat bilden hvaraf hon väcktes, jemte någon af transitionerne. De som någon gång gifvit akt, med hvad otrolig hastighet, äfven ock under hvilan och lugnet af en studerkammare, tusen mellan-idéer, alla födde af hvarandra, sammanbinda tvenne sinsemellan till utseendet allsintet beslägtade begrepp, lära mindre förundras, om vid rullande hjul, på en ojemn väg, backe upp och backe ner, själen gjort mer än vanligen stora språng, och om således förhållandet emellan moder-idéen och

dess framställda afkomling, här ännu mindre än vanligen skönjes. . . . Men jag ärnade endast med två ord Anmäla mitt lilla försök, och redan är jag ett godt stycke på vägen att göra ett Företal: så outsägeligen kärt, och så outöseligen rikt är det lilla ämnet: Jag, för hvar och en auktor, och sanningen att säga, så äro vi deruti auktorer något hvar; ty i hvilken församling, stor eller liten, sockenstämma, riksmöte, orden, théconselj, divan, National Assemblée? . . . Apropos af National Assemblée: A l'ordre! hörs läsaren ropa — Jag lyder då; och skyndar att i Stockholms-Posten framställa en af mina dagsresor till prof. Vore denna nog lycklig att kunna behaga den vördnadsvärda allmänheten, hvilket ej kan slå felt, så vida vi auktorer (se Kallundborgs krönika) med allmänhet förstå sju eller åtta goda vänner — så skola de öfrige ofördröjeligen följa. Hvad stilen angår, så i fall der ej finnes den glans, den täckhet, de fina behag, med ett ord: den goda ton, som är så egentlig för hufvudstadens skribenter; då besinne man endast, att jag ej haft den lyckan att författa som de, på en sidensoffa, vid ett mahogonybord, i ett välstädadt, ljust, parfumeradt rum och vid hemkomsten från couren, eller börsassembléen, eller en vacker aktrice's toilett, eller svenska akademiens sammankomst . . . men att jag tecknat mina tankar i hållstugor, på träbänkar, med gästgifvarepennor. Äfven anhålles till slut, att om en mjältsjuk läsare skulle finna här och der någon glättig tanke (det Gud gifve!), han derför ej strax må fördömma den såsom falsk eller dåraktig. Det är, nemligen, en nog allmän och lika felaktig tro hos mine käre landsmän, att ett arbetes grundlighet bör bevisas genom dess ledsamhet; och att en auktor som ler, har nödvändigt orätt. Tvärtom törs jag påstå, att förnuft och sanning äro naturligen glädjens vänner; att det nyttiga, roligt, är dubbelt nyttigt; och att graviteten i skrifter så väl som i uppsyn, i gång och åtbörd, är mer än ofta en mask för tomt hufvud. Det mest gravitetiska djur på jorden är, som man vet, oxen: men hvad tänker ni om hans grundlighet?

Fjerde dagsresan.

(Backarne.)

En auktors rykte är som ett tungt lass i en brådstört brant: ingen punkt för hvila; ett steg i hvar blick; högre upp, eller tillbaka. — Fatta mod, unge man! Rättnu hinner du höjden. — Du har hunnit den . . . och stupar.

(Bönder, Skjutshästar — Kung och Folk.)

Lyckligt, och tre gånger lyckligt det land, hvars konungar älska sitt folk till den höjd, som svenska bonden sina hästar! — Nationer, begären ej Epicteter till regenter! Begären ej att anses för likar af dem eder dyrkan förgudat! Önsken dem endast af himlen nåd, att väl fatta denna sanning: Död häst drar ej kärra: utkörd häst drar ej fram.

(Kuskar.)

O kuskar! när skolen j en gång finna, att piskan är skapad för hästens skull, icke hästen för piskans.

(Bondhästar; Kungshästar; Stallstat; Höga tjenster.)

Huru många förnäma hafva ej att tacka fänaden för sin höghet? och hvad gräslig mängd mindre af stora herrar i verlden, om den gode guden icke tillåtit hästar och hundar födas!

(Åker; ojemn växt — Snillen.)

En god åker är ej den, der tre, fyra strån gifva 20:de kornet; men der hela skörden ger 10: så är icke heller ett förträffligt verk, hvar man finner här och der en lysande rad, men der allt är jemn styrka.

(Åkerbruk — Regeringssätt.)

Det händer någon gång att en förträffligt god åker, fast illa häfdad, ger temligt god skörd. Det är äfven sant, att

den bästa odling icke alltid segrar på en vild naturs motstånd. Men om någon deraf ville göra den slutsats, att det ej gör till saken huru illa en åker häfdas, allenast jorden är god, och så tvärtom; hvem skulle ej se att en dylik raisonneur vore en narr eller en skälm? — Nu är denna slutsats precist densamma, som göres af vissa despotismens försvarare: «Alla regeringssätt äro goda, der folket äger dygd: «en förderfvad nation är alltid olycklig, fast med den bästa «regeringsform; derföre, så godt att hon äger den sämsta, att «hon äger allsingen, att hon lemnar sig blindt åt en endas «nycker.» — En klok, ärlig man skall dömma tvärtom: «Det är «icke ett samhälle af Sokrater, skall han säga, som behöfver «regeras. Men derföre att denna jord är så elak, begär hon «odling: och derföre att denna nation är så förderfvad, så låg, «så okunnig, så oenig, så afundsjuk, så egennyttig, så utan all «känsla för allmänt väl; just derföre är det, hon tarfvar att «styras efter de bästa regeringslagar, dem en elak regent väl «någon gång trotsar, men utom hvilka den elake blifver värre, «och den gode ej länge är det. Klippan, öknen, moraset haf«va blifvit till åkrar; och aldrig ännu var ett folk så förned«radt, som ej kunde hjelpas, så länge det icke afsagt sig äf«ven rättigheten dertill.»

(Nattqvarter; Tingsbyggning; Domstol.)

Fordom svarade konungarne endast under Guds dom. Sednare tider hafva stiftat en underrätt, icke mindre fruktad, och mer snar att dömma: det är Allmänhetens domstol i ett upplyst land —

Men der upplysning ej finnes, der finnes ock ingen Allmänhet: der fins blott en pöbel som åker i vagn, och en annan som går till fots; en som sofver på eiderdun, och en som sofver på halm.

(Farlig väg; Mörker; Säkerhet.)

Att tro är det samma för de flesta menniskor, som att ej tänka derpå. De göra med sin religion, som man gör

med sin Mätress: man fruktar en undersökning; man blundar, och är lycklig.

(Dårhuset i W—.)

Konungarnes bruk uti fordna tider, att löna en narr bland sine hofmän, skulle tyckas bevisa att de öfrige icke voro det. —

Om dårhushjon påfunnit en religion, hade första grundsatsen sannolikt blifvit — att förkasta förnuftet; om tjufvar och skälmar: — att neka dygdens moraliska värde. —

Då är ett folk kommet till den lägsta förnedring i vett och seder, när blott behöfves att ha sundt förnuft, för att vara ett snille; och att ej hafva stulit på allmän landsväg, för att heta en ärlig man.

(Askan af J—.)

Som det är onekligt, att aldrig eldsvådor uppkommit utan af eld, ej heller trätor om man ej talt, ej heller slagsmål om man ej ägt sina händers fria bruk; så skulle ock följa lika klart för vissa djupsinniga hufvun, att förening och säkerhet säkrast vinnes hos ett folk genom följande trenne medel: mörker, tystnad och bojor.

(Regementsmötet i — — —)

En vis politik vore den af en regent, som sade till sig sjelf: «Under det mina grannar inbördes täfla att uppsätta «arméer som de ej kunna besolda, skall jag genom en god «hushållning blott sätta mig i stånd att besolda arméer, som jag ej behöfver uppsätta.»

(Galgbacken vid — — —)

Den tid har kommit, då menniskors blod börjat anses af något värde. Dödsstraffen blifva allt mer och mer sällsynte; och några regenter hafva gått så långt i mildhet, att de alldeles sökt afskaffa dem. Då de ryst vid att spilla missdådares

blod, hafva de bevist för Europa, att det ej måste varit utan ömmaste känslor af menskliget och nåd, som de bortkastat millioner oskyldiges lif såsom stoft på slagtningsfälten. —

Andra dagsresan.

(Taskspelarn; Bondhopen.)

Att göra lycka i verlden, fordras endast att väl veta taga sin tid. Hade Cagliostro förstått att låta sig födas tvåtusen år förr, hos en okunnig nation, så hade han nu kunnat vara Gud, i stället för charlatan.

(Trädgården.)

Vitterhet och upplysning äro alster af samma träd: det är blomman och frukten. En systematisk despot bör förbjuda all snilleöfning; vore det också ej annat, än charader och anagrammer.

(Häradstinget i —)

En enthusiast har alltid stöd af en part: en oväldig domare gör sig alla till ovänner. Man älskar hellre att lastas i allt, än att berömmas med inskränkning. Det förra kan uttydas som följd af fiendskap, och mister dermed sin vigt; det senare deremot har allt utseende af rättvisa. Gör rätt åt alla; och du skall njuta den af ingen.

(Herrn och Drängarne.)

Det är ett lika gammalt bruk att säga om hofmän allt det onda man vill, som att säga om konungar allt det goda man måste. Men medger man ej allmänt, att hofvet skapas af monarken, och monarken af sitt hof? — Eller skulle endast här den gamla regeln ha ett undantag: Dis-moi qui tu hantes, et je dirai qui tu es.

(Den kräfstinne Köpmannen.)

Välsignom naturens välgörande hand, som skänkt menniskorne högmodet i omvändt förhållande mot förståndet.

(Fjärilen — Känslighet; Svaghet — Snille.)

Känna hastigt och känna djupt: se der hela grunden till skaldens, oratorns, artistens snille. Undra derföre ej, om de lättare såras än vanlige menniskor. Det knappnålsstyng, som genomborrar fjäriln, hinner ej fram genom björnens hud.

(Hästar; Hästmenniskor — Ärlighet; Plumphet.)

Ära och dygd i fordna dagar voro ofta förente med grofhet i umgänget: största artighet och belefvenhet är i våra tider lika ofta en mask för det nedrigaste tänkesätt. Deraf trodde man någon gång, med en vanligt falsk slutkonst, att en belefvad man var nödvändigt en falsk menniska; men en högbröstad ställning, en påsittande hatt, en uppsyn som för att stångas, ett tal som för att bitas, en gång som för att trampa, voro säkra bevis af ärlighet, dygd, gammal göthisk heder.

(Favorit-hästar — Nero — Borgmästare.)

Det är en stor skillnad mellan gunstlingar och vänner. Man vill högaktas af en vän: blindt tjenas af en gunstling. Favoriter väljas då helst bland dem man föraktar, och inför hvilka man ej behöfver rodna för sina fel. Häraf förklaras hvad någon gång händt, att en kung af mycket snille valt gemenligen till gustlingar de dummaste vid sitt hof. Då Nero i nåder befordrade sin häst till borgmästare i Rom, var det icke en vän men en favorit som han upphöjde.

(Hat och Kärlek på landsbyggden.)

Alla naturliga passioner hade i barbariets tidehvarf en större energi. De äro i sednare tid dels qväfda genom tu-

sende band af religion, lagar, seder, anständighet; dels försvagade till sin styrka som delts på flere: (ty det synes som känslan, ej mindre än snillet, endast ägde en viss gifven fond att använda). I aflägsne landsorter och bland ringare folk kan man ännu finna en vän i faran och en fiende intill döden; men i hufvudstadens ypperst belefvade verld har man ingen att slåss för och ingen att slåss med. Man tjenar der utan ömhet och förtrycker utan hat.

(Utsökning; Cautionist.)

Största vänskapsprof var i gamla tider att gå i döden .... nu i borgen för en vän.

(Skomakaren i rännstenen.)

Den liderligaste skomakare kastar ej någon skugga på skomakareprofessionen, och en mathematicus på stegel förringar ej dermed mathematikens värde. Hvarföre vill man då räkna vitterheten till skam, om några dess idkare söla sig i laster eller utsväfva i dårskaper? Månne ej derföre, att smaken är i närmare slägt med hjertat än med hufvudet? och att känslan af det sköna i moralen och konsterne är naturligen en och samma?

(Tiggarn.)

Dumt folk berömma ett godt hjerta af samma grund, som tiggarn frikostighet.

(Kyrkogården.)

Alla döde auktorer hafva en stor förtjenst framför de lefvande. Hvilken är den? — De äro döde.

(Sockenstämma; Riksmöten; Skrål; Oanständighet.)

Man talar ej högt vid despoters hof. Sådant vore en oanständighet *), det vill säga, det största af alla brott i

*) Eller vanligare och vackrare: indecence.

den stora verlden. Deraf följer att allt som är af stor vigt, af ett allmänt intresse, som rör menniskans rätt, lagen, friheten, samhället; äro ämnen dem anständigheten förbjuder att vidröra. Man kan icke tala i dessa ämnen utan att känna en viss värma som höjer ljudet. Lögnen, sveket och smickret hviska; men sanningen har stark lunga. I fria stater, der man handlar om stora ämnen och för stora församlingar och från höga tribuner, är det alldeles nödvändigt att tala med hög stämma. Hvilka oanständiga regeringssätt!

(Skymningen.)

Den vidd man ser är alltid mindre, än den man bildar sig. Det är blott åt en okänd grad af förtjenst, som man gifver ett oinskränkt mått af vördnad. Det största snille och den rikaste köpman mista halfva sitt anseende från den stund man vet skatta dem.

(Floden och Bäcken.)

Hvarför går du så tyst? sade spotsk till floden en sorlande bäck, son af gårdagens regn, och dansande mellan stenarna. — Derföre, svarade floden, att man känner mitt hemvist. De djur jag närer, de kölar jag bär, dessa fruktbara dälder som omge min bädd, dessa friska alar som di min barm, . . . allt säger mitt lopp, allt vittnar min styrka, mitt djup, mitt gagn. Men du, lilla bäck! höj upp ditt sorl, för att byens barn än i dag må komma och se ditt skum, och höra ditt sus, och somna dervid, och i morgon, då solen förtorkat ditt sköte, kunna säga: här flöt han.

(Isberget och Kullen.)

Hvi stiger du ej hit upp! sade berget till kullen, och sköt sin isiga hjessa mot skyn. — Du gäckar mig, broder! var kullens svar; men jag ler åt ditt förakt. Se ner från din höjd och betrakta den nytta jag gör naturen: mina blomstrande ängar, mina fruktbara trädgårdar, de feta hjordar som

beta mitt gräs, den lycklige skördarn hvars svett jag belönar. Men du, tunga börda på en suckande moders bröst! hvad är ditt gagn? Ingen växt, intet djur kan finna ett skydd i ditt kalla sköte. Den välgörande solen fåfängt gjuter på dig sina närmsta strålar: du lånar dess glans, men ej dess värma att lifgifva verlden. Behåll din höghet! var nöjd att förvåna. Min sällare lott är att gagna och välsignas.

Strödda Reflexioner,

i litteratur, filosofi och moral, tjenande till svit af Filosofen på landsvägen*).

En poet kan vara skyldig att berömma sin konungs gerningar, men icke att gilla dem.

* * *

*) Denna titel torde behöfva en apologi. Att dömma af den mängd platta, utslitna, välmenta maximer, sentenser, moraliske lärdomar, dygdereglor, uppställde i antitheser och tvungne liknelser, som alltid och allestädes, men i synnerhet för några år sedan öfversvämmade våra dagblad; vore ej underligt, om allmänheten fattat största afsmak och förakt för denna litteraturgren. Emedlertid när man besinnar, att Rochefoucauld, la Bruyère med flere gjort sig odödliga genom detta slags försök, så torde man lätt finna, att det här som i andra fall mindre är slaget än sättet som bör förkastas. — Regeln för dessa slags sammansättningar är, att hvar och en tanka skall lifligen röra läsaren, antingen genom sin nyhet, eller sin styrka, eller sin dristighet, eller sin finhet; framför allt genom sin fruktsamhet, det vill säga, den egenskap att inom några rader innesluta fröet till en hel afhandling. I sådant fall äga dylika reflexioner tvenne förtjenster, den ena att fästa sig djupt i minnet; den an-

Att smickra är att berömma öfver höfvan; och utan mening. Häraf följer, att icke allt öfverdrifvet beröm är smicker. Känslans, passionens, enthusiasmens språk är ofta falskt, men aldrig förställdt. En älskare, som säger en småtäck flicka, att hon är en gudinna i skönhet och behag, att solens blickar aldrig sänkt sig ännu till något fullkomligare på jorden; — en af tacksamhet hänryckt undersåte, som jemnför sin konung med Titus och Antonius, skulle han än ehuru mycket vara under dem i förtjenst — gifva båda ett beröm, som kanske är falskt, kanske löjligt för alla andra, men sant i deras känsla: följakteligen ej smicker. Den oväldigaste domare är ej dygdigare än de. Men deremot den kalla, orörda mannen, som, mot bättre vett och mening, gifver samma beröm, den allena är smickrare, är föraktelig, låg, straffbar.

* * *

Hopen beundrar det medelmåttigaste infall, den vanligaste gerning, det ringaste tecken af förtjenst hos de store: Filosofen likaså, men af olika skäl. De förre tänka att allt är stort, som görs och talas af de store: den sednare förstår ej, att något medelmåttigt en gång kan möjeligen komma från så bortskämda varelser.

* * *

Det är tvenne saker, som aldrig allmänheten kan läras: att förstå det simpla — och att ej förstå det obegripliga.

* * *

En auktor verkar ej på regeringen utan förmedelst en upplyst allmänhets Högsta Rätt. Han är en anklagare, en

dra att låta läsaren sjelf få tänka, eller tro sig göra det. — Litteratörer, som antingen af sjuklighet eller omvexlande göromål, icke straxt kunna sätta sig till att utarbeta de ämnen de penetrerat sig med, tror jag alltid gjorde väl, om de genom dylika concentrerade reflexioner bevarade åt en tillkommande utveckling hela styrkan och lifligheten af ämnet i sin aflelse. Förf att. anmärkn.

referent; det tillhör honom att framdraga och utreda målet inför allmänhetens domstol. Der denna saknas, är anklagaren en frondör, och referenten en narr, som andrager för tomma väggarne.

* * *

Naturens tillstånd var en strid, man mot man; de fleste samhällens — en strid, band mot band. Att fördömma egoismen och berömma esprit de corps, är att ifra mot tjufvar och prisa stråtröfvare.

* * *

Kryparen och öfversittaren äro båda lika mycket poltroner af högmod. Den förre vill tigga . . . den sednare skrämma sig från ett förakt, som de känna sig förtjena. Också ser man som oftast, att samma person spelar ömsom båda roler.

* * *

Det är en slug politik, som döljer Orientaliske kejsarnes ansigte för folkets åsyn. Menniskorna vörda ej uppriktigt något annat, än hvad de ej se.

* * *

Den förste som föll på den orimliga tanken att göra allmänheten till domare i vittra mål — helt säkert var det en auktor som blifvit fördömd vid kännares domstol. Det fins i riket föga mer än 200 erkände domare i juridiska mål; icke mer än 12 som sitta i konungens högsta rätt. Tror man då, att det fordras mindre skicklighet att dömma ett poem än en ägotvist? — Det fins dock icke en, som ej med minne och flit kan blifva en god lagkarl; då den bästa uppfostran med det ihärdigaste bemödande aldrig var i stånd att ge snille och smak.

* * *

Visse auctorer göra med allmänheten, såsom ryska allmogen med sina hustrur: de piska den, för att visa huru mycket de älska den.

* * *

Den som känner sig *föraktad*, gör allt i verlden för att bli *hatad*.

* * *

En beständig vänskap är ofta ej annat än högmodet att icke bekänna sig *dupe*.

* * *

Då menniskan skapade Gud efter sitt beläte, huru väl om det allestäds skett på modellet af en hederlig karl. Lyckligt ännu, om hon endast gjort sig föraktlig i *Guds* ögon! Men der, hvar hon gjort sina Gudar till tyranner, gaf hon tyrannerne Guds makt. — Olyckliga Asien! så helgades evigt din träldoms fjättrar; så upphörde all rätt på nationernes sida, all pligt på monarkens. Menniskor blefvo en egendom; deras lif en förläning: förnuftets bruk blef ett brott, minsta klagan ett uppror, tro och lydnad de enda dygder: förtjensten försvann, till och med till namnet; för rättvisa kom *nåd* — och despoten sade: «Om jag är nådig, då jag belönar en dygdig «och vis man; huru mycket mera nådig, då jag upphöjer en «dum skurk. Välan, man skall ej säga, att någon konung på «jorden varit nådigare än jag.»

* * *

Det är en elak kompliment åt konungamakten att misstänka alla upplysta för *republikaner*; liksom den åt religionen, att tro alla snillen vara *fritänkare*.

* * *

Af all Aristokrati är den Hierarkiska svårast. All annan förtrycker blott för statens bästa: denna plundrar ock för Guds ära.

* * *

Det grymmaste i verlden är att vilja beröfva en krympling sina kryckor; men det orimligaste i verlden vore att säga: som kryckor finnas, bör ingen gå på sina fötter. — Som kryckor finnas, bör man linda och ledvrida alla barn i vaggan.

* * *

Någon gång när man ser de personer som allmänt älskas, känner en bra karl sig nästan frestad att söka allmänhetens hat.

* * *

Optiken lär oss, att det endast är genom omdömets öfning som flugan till en half tums afstånd icke synes oss lika stor som örnen på 30 famnar. — Det är vår upplysning som gör, att vi nu icke se annat än flugor, der våra förfäder sågo örnar. — O titlars klang! Blodets glans! Stjernors prakt! . . . Er tid är ej mer.

* * *

Förbannelse på dens mull, som först tackade för en nåd då han åtnjöt en rättvisa! Utom denna fördom hade despoten aldrig funnit ett band att fjättra den redliges dygd.

* * *

Man beundrar som store män desse ålderdomens patrioter, hvilka uppoffrade alla band af vänskap, slägtskap, egen välfärd och lifvet för att frälsa sitt fädernesland. Men bör man ej dubbelt beundra styrkan hos store hofmän, som uppoffra friheten, äran, dygden, för att tjena en despot?

Dessa höga motiver af seklers lof, af ett helt folks dyrkan, denna höga känsla af kärlek för fosterlandet, hvilka eldat Catoners och Bruters själ — allt detta bör utan svårighet kunna lyfta menniskan öfver sig sjelf, gifva kraft och mod åt det svagaste hjerta. Rom gaf ärestoder: despoten, en nådig blick.

* * *

Hvarför hafva ej samhällen instiktat dagar att fira åminnelsen af sina olyckor, så väl som af sina lyckliga händelser? Hvilka tyranner skulle å nyo hafva smidt våra bojor, — hvilka fiender å nyo nederlagt våra härar, om vi invigt en högtidsdag om året att begå minnet af Stockholms blodbad — af Pultava slag.

* * *

Ingen stor man är sådan i sin kammartjenares ögon, är ett gammalt och sant ordspråk: icke derföre att alltid ett nära umgänge upptäcker brister, hvarvid vördnaden förloras — ty med den som fullkomligen visste dölja sina fel, och med den som inga ägde, vore saken densamma — men derföre, att en engel, en seraph, en Gud skulle mista i sin aktning den stund de tilläto att man såg dem i synen.

* * *

Det retligaste Gud skapte, var en auctors fiber. Han lefver, lik spindeln, i hvarje tråd af sin väf.

* * *

Det gifves ett courage för hufvudet, såsom för hjertat; och brist på snille är någon gång ej annat än brist på mod. Att förlita sig på sig sjelf, är att fördubbla sin förmåga.

* * *

Då jag ser huru lyckan ofta födes af olyckan, och vår nytta af våra fel, darrar jag mången gång att ha sluppit en fara eller undvikit en galenskap.

* * *

I fall det tillhör en klok man att rådfråga, så följer att endast en narr kan råda. Hvarför misstro mig sjelf, för att tro en som ej misstror sig? Är ej lika så godt att göra sin egen som andras dårskap?

* * *

Att sjelfmant tillägga sig en last, är att skryta med två dygder. Jag har det felet att ej kunna hushålla; vill säga: den dygden att vara frikostig . . . den svagheten att lätt stickna; vill säga: den förtjensten att snart förlåta. Lägg härtill det ädelmodet att sjelf bekänna sina fel.

* * *

En mycket fin blygsamhet, eller mycket grof afund, är att rodna vid sina vänners beröm.

* * *

Det är ej nog att hafva skrifvit förträffliga arbeten, man måste ock aldrig hafva skrifvit något odugligt. En enda svaghet fläckar hjeltens hela ära: ett enda medelmåttigt försök — Auctorens. Det är dock tillåtet den förre att göra likgiltiga saker: men allt hvad ej hedrar snillet, vanhedrar.

* * *

Man uppsöker felen i en författares lefverne, då man ej finner dem i hans skrifter.

* * *

Intet dumhufvud är så säker, att ej kunna skrifva lika goda vers med Leopold, som en podagrisk man, att ej kunna göra samma entrechats som Marcadet.

* * *

Filosofen påstår, att det endast är hazarden — den Christne, nåden — som kan frälsa från last och synd. Bägge

äro de närmare att falla än den, som helt enfaldigt tror att det beror af honom sjelf att vara dygdig eller icke. Den som misstror sin styrka är redan öfvervunnen till hälften. Säg dig frimodigt: Jag är dygdig i dag; derföre är det mig omöjligt att icke vara det i morgon, i öfvermorgon, i hela min lifstid.

* * *

Att rätta sitt uppförande efter andras råd, är att göra sig kläder efter andras mått.

* * *

«Säg mig uppriktigt: har mitt arbete några fel.» — Det betyder med andra ord: «Säg mig uppriktigt, om ni tror er «ha bättre smak, bättre omdöme än jag?» — Ingen annan än en narr, eller en mycket god vän, kan svara på denna fråga.

* * *

Delicatesse i smaken är i afseende på vitterhet, som i afseende på könet, icke alltid att skryta med. Den härrör ofta af brist på styrka, af oförmögenhet att mer njuta.

* * *

Hos en man af sant snille, som hos en man af full helsa, är alstrandet alltid ett styrkans utbrott: men vanan hos båda leder ofta till debauche. En gammal utrimmad Rimmare rimmar ännu, sen der kommer klara vattnet.

* * *

De moderna språken förhålla sig till de gamla *), såsom nyckelharpor till Davids harpa. Att med så olika instrumenter gifva åhörarne lika nöje, fordras lika snille, men hos de nyare dubbel konst.

* * *

---

*) Grekers och Romares.

Snillet och hjertat söka båda en ideal: den ena för högsta skönhet; den andra för högsta väl — och ingendera finner den.

* * *

Det är rart att finna vänner som bistå oss i nöden; men kanske ännu rarare, dem som älska oss i lyckan.

* * *

I vänskapens nöjen ger man allt med sig, och ingen ting ifrån sig. Om den ena är lycklig, är det nog för båda. Men nu — i detta lif, så fullt af qval, är det ej långt mera sannolikt att af tvenne menniskor en i sender är lycklig, än att någon är det beständigt? Det är då visst, att om icke känslan knöte vänskapens band, borde egennyttan göra det. Hvem bör ej söka ett tillstånd, der all lycka är dubbel, och all olycka blott en hälft?

* * *

Hvar enda falsk tanke, hvart enda lågt uttryck, känns såsom en örfil på smakens kind — och fråga sedan granskarn: Hvad angår dig Ansers dumheter? *)

* * *

Allmänheten känner ganska väl att snillet är en utomordentlig sak: derföre tror den att allt utomordentligt är snille.

* * *

En enda nedrighet är nog att fläcka en mans hela lefnad: hvarför icke en enda dygdig gerning att utplåna alla fel. — Om det är lättare att under hela sin lifstid vara dygdig än lastbar; då är det med rättvisa man antagit detta tänkesätt. Men skulle, som några påstå, menniskan af naturen

---

*) Anser, en elak versmakare i Rom, känd af Virgilii calembour: Interstrepit Anser Olores.

vara böjd till det onda, eller, hvad som är mera sant, om dess lycksalighet i samhället som oftast är i motsats med dess medborgares, om fördelen af rofvet är närmare och säkrare än af offret; om lagarne, utan att belöna dygden, endast straffa det svaga i brottet och det dumma i dess utöfning; om samvetet, jag vill säga den öfvertygelse vi i barndomen på god tro antagit om dygdens och lyckans, lastens och olyckans osvikliga förening, vid vårt inträde i verlden och genom hela vår lifstid vederlägges af vår egen och andras erfarenhet; om hela naturen ropar till oss utan återvändo: Inkräkta, och var lycklig! — — då, medgifvom att denna sats är lika orimlig som barbarisk. — Men allmänheten, som enskilde, finner endast sanningen der hon finner sin egennytta.

* * *

Man säger: falla i laster och upphöja sig till dygder — visa ej dessa talesätt, att det ena är en tyngd, en naturlig drift som menniskan äger; det andra ett bemödande, en spänning, som hon sjelf måste gifva sig? Men nu gaf naturen ej mer än en enda och samma kraft: den stora, allmänna gravitationen till lycksalighet. Regenter! Lagstiftare! hvems blifver felet, om laster och brott äro satta i denna medelpunkt?

* * *

Det är icke triumfen, icke ett skallande beröm, som snillet fordrar till sin belöning. Det är endast det tysta medvetandet som säger: man känner mig.

* * *

Starka själar taga icke lätt intryck, men behålla dem desto längre. Stålet värmes icke hastigt, men en gång glödgadt behåller det sin värma, medan blyet tio gånger hinner smälta och bli kallt.

* * *

Medelmåttan borde göra af ren politik hvad hon ofta gör af nödvändighet: insvepa sig i mörker. Ett helt, medelmåttigt, begripligt poem, afhandling, eller hvad helst, hålles af alla för medelmåttigt; men en medelmåttig rad här och der bland obegripligheter slår som blixten med förundran. — Derför att vanligen barnen jollra, så anses för snilledrag minsta förnuftiga ord de säga.

* * *

Paradoxer äro för det goda vettet, hvad burlesquen är för den goda smaken.

* * *

Ett folk bör ej önska att dess vitterhet skyndar för fort till sitt zenit. All höjd af fullkomlighet är gränsen till fall. Denna gräns är ett hufvudhår. Allt deröfver är fel: öfver Pindarus, galenskap; öfver Rousseau, brottfall; öfver Tacitus, natt. Efterkommande snillen skola förtvifla, eller störta. — Hvarför stadna de ej vid höjden? — Derför att snillet söker ständigt en ny ära, allmänheten ett nytt nöje. Det nyttiga, evigt, är lika nyttigt: det behagliga, åtnjutet, är ej länge behagligt.

* * *

I litterära som i politiska krig är ett axiom: att man ingen ting har att vinna med dem som ingen ting ha att förlora.

* * *

Man må säga hvad man vill, så ligger i Auctorskapet, som i allt annat besynnerligt, någonting verkligen oanständigt. Om en svensk ville kläda sig i den vackraste och rikaste turkiska drägt med perlor och diamanter, och begifva sig ut på gatan, der alle hans landsmän vandra i snäfva, stympade frackar; så vore ju sådant hvarken sedigt eller klokt.

Men nu är medelmåttan hela verldens nationaldrägt; och den lysande skrud, som snillet drager, passar endast under masken.

* * *

En rätt professorisk, rätt grundlärd man medger mycket lättare att han gjort en falsk sedel, än att han nyttjat en orätt glosa.

* * *

Hvad gör afundens ilska och skändarns rop och pöbelns löje, mot det sanna loford som kännare gifva . . . den stund ingen hör det? — Välsignad evigt vare medbröders visa nit! Då de hviska dig sitt beröm, blåses smädelsen i basuner.

* * *

Narren har anhängare, som ropa; den vise, vänner som gilla. Hvad under, om denne är ensam i tvisten, och ingen i cabalen? — Sectärerna tro, och strida: filosoferne se, och älska lugn.

* * *

I samma mon som synen stärkes, försvagas inbildningen — Detta är orsaken, hvarföre vitterheten och de vackra konsterne dagligen aftaga. Man har förundrat sig öfver de gamlas företräde i dessa delar. Det var derföre, har man sagt, att de voro närmare till naturen. Sägom mera begripligt: de voro okunnige om naturen. Okunnigheten, som mörkret, förstorar alla föremål. Hinner menniskan en gång att i allt se det sanna, så upphör dikten, så stadnar förundran, så försvagas passionerne, och allt är blott hvad det måste vara.

* * *

Om naturen ej gjort oss till de svagaste bland alla kreatur, hade vi aldrig blifvit de starkaste; icke heller de visaste, om hon ej gjort oss till de okunnigaste. Med tusen fiender

och inga naturliga vapen, tusen behof och ingen instinct, skulle menniskan förgås, eller besitta jorden.

* * *

Ställd till ett visst afstånd, ser du en tafla och förtjusas. Du sätter den intill ögat: hvad ser du? Ett hus, ett träd, en fogel — och du vänder dig bort och går. Af lika skäl är det, som vi blott finna behag i det framfarna och det tillkommande, men äro kalla för det närvarande. Minnet och hoppet se allt i taflor och massor; åtnjutandet skådar hvarje del i detalj.

* * *

Det förbigångna är en vacker mätress, som öfvergifvit oss: det närvarande vår kära hustru, hvars behag vi ej märka: det tillkommande en gatnymf, som tjusar i mörkret och som visas på dörren när hon följt hem.

* * *

Det är för en auctor en stor belöning, när hvarje läsare af smak säger vid slutet af hans arbete: Jag högaktar denne författare och ville önska mig hans bekantskap; men större belöning, då den dygdige medborgaren säger: Jag älskar denne mannen och ville äga honom till vän.

* * *

Med skäl eller icke, tror hopen sällan att en man af snille är en dygdig man! Hvad är då hans parti? — Intet annat, än att vara det.

* * *

Det är med svenska snillet, som med svenska solen. Vi hafva några sommardar lika vackra med södra länders; men allt det öfriga är höst och vinter.

* * *

Att straffa laster med ridiculen, är att ge ris åt jättar: det visar på en gång lika köld som vanmakt. Man skämtar ej då man hatar; man ler ej åt den man rädes: och detta är så sant, att sedan man hunnit att göra den onde sjelf löjlig, är der ingen mera som fruktar honom.

* * *

Hvadan kommer denna håg att smäda snillen, äfven långt efter döden? denna onyttiga möda att uppspana och utsprida store mäns fel; att se dem der de ej finnas; att tro dem utan bevis? De nedrigaste bofstycken, de orimligaste sagor, det uslaste sladder; hvad man ej utan möda skulle anse för möjligt hos de gröfsta missdådare; hvad man ej utan svagsinnighet skulle tro på löst rykte om folk utan all ära; hvad man ej utan straff skulle obevist våga påstå om den ringaste menniska, som skyddades af lagen; hvad man ej utan vämjelse skulle höra berättas om en man ur slöddret: sådant skrifves och tryckes, efterfrågas med begärlighet, höres med nöje, tros som orakler, då det säges om en Voltaire, en Rousseau, med flere; om män, som upplyst och gagnat menniskoslägtet, som brutit våra fördomar, lärt oss känna och älska sanningen, förskaffat vår själ den renare njutningen af snillets nöjen; män af anseende och ärelystnad, som njutit de största regenters nåd och umgänge . . . Hvad säge vi? — Män, hvilkas namn skola öfverlefva hjeltars och monarkers; hvilkas lof ej skall upphöra, hvilkas ärestoder ej falla, förr än med verlden. — O j låga och giftiga jordens insekter! skall man yppa er hemlighet? upptäcka eder blygd? — J sen med förtviflan att j ej med edra förtjenster kunnen höja er upp till dem: J viljen då genom en påförd lastbarhet sänka dem ned till er.

* * *

Det är icke oder, prologer och andra dessa vanans och etikettens evigt upprepade offer, som förderfva en god konung, om han äger det minsta af erfarenhet och förstånd. Han vet

då, att icke i dylika skrifter frågan är: hvad är sant? utan huru en sanning eller osanning vackrast säges? Tillika vet allmänheten, att en enda grad beröm uti vanlig prosa är svarande emot 2 i vältalighet, 4 i poesi och åtminstone 8 i odstyl. — Då först är smickret ett dödligt gift, när det låter sig anses för allmänhetens röst; och deri lyckas långt mindre det lof, som ljuder från skaldens trumpet, än det som hviskas hvar timma och stund från hofmäns, ministrars och embetsmäns läppar.

* * *

Den, som allenast skrifver väl för sin tid, bör ock finna sig förnöjd med berömmet af sin tid.

* * *

Naturen har visligen varit mera frikostig på nyttiga menniskor än på stora män; gifvit en allmännare åtrå till det sanna goda i den verld man är, än till lysande skuggor i den verld man diktar. Denna våldsamma passion, som uppoffrar det närvarande för det tillkommande, lycksaligheten för hoppet, varelsen för minnet: denna sublima förvillelse är nödig för hjelten, för skalden, för skaparn i de vackra vetenskaperne: men hvad blefve verlden, om den vore mindre sällsynt? Lyckligtvis anser allmänheten dessa höga namn af ära, odödlighet, för ord utan betydelse. Samhällens lif är flit och idoghet, åkerbruk, handel, slöjder och konster. Och härtill behöfvas flere starka händer, än stora själar. Måtte snillet häraf lära att högakta idogheten, modren för lif, välmåga och nöjen; att ej sätta sig för högt på förtjensternes rangordning; att ej tro det sin kallelse ovärdigt, hvarken att deltaga i folkets yrken, eller att strida för dess rätt. Den högsta förtjenst är ej att vara sällsynt. Det skadeliga och onyttiga är rarast i naturen.

Patriotisk blick åt Litteraturen.

Alla vetenskaper och konster äro slägt med hvarandra: alla böra de räcka hvarandra handen.

Hittills har man allenast sett och underhållit detta slägtband mellan vissa ibland dem. Flere, som lika mycket skulle gagna hvarandra igenom en inbördes förening, gå ännu främmande, hvar på sin väg.

Bland de förra må först och främst nämnas theologien. Hvar och en vet att, om man ej riktigt stått sin examen theologicum, kan man hvarken bli stor geometer eller god jurist eller skicklig läkare eller någon ting annat dugligt.

Deremot är metafysiken ej allenast nyttig, utan så alldeles nödvändig för theologien, att utom dess biträde skulle fruktansvärdt denna från sin voluminösa vidd smälta samman till några blad. Ja, hvad somlige påstå — men Gud förbjude! — skulle utom metafysik ingen theologi finnas, utan pura simpla religionen.

Ännu mer: månge tro, att utom metafysiken skulle äfven moralen och logican upphöra att räknas bland vetenskaper. Visst är att, på det sätt de hittills blifvit afhandlade, är det henne allena de hafva att tacka för den äran att ej kunna fattas af hvarje man, hvilket dock skulle tyckas böra vara deras bestämmelse.

Deremot om logican, sådan den ännu läres, i stället att gagna någon annan vetenskap, synes skämma instrumentet till allas deras inhemtande; skulle den en gång, förvandlad från konsten att slå käringkrok till konsten att bruka förståndets krafter, blifva af en alldeles oumgängelig nytta för hvar och en vetenskap, till och med för ridkonsten.

Också var det ej utan skäl, som en viss Akademistallmästare började sina föreläsningar med 1:sta kapitlet: om Menniskan. — «Förnuftet, sade han, är gifvet menniskan, på det hon med förnuft skulle styra hästen — vare detta nog sagdt om menniskan!»

Hvad angår historiens samband med politiken, geografiens med historien, fysikens med geografien, astronomiens med fysiken, o. s. v. är detta så tydligt, att det genast faller hvar man i ögonen; men, ehuru en nödvändig följd härutaf, är ej lika så tydligt, att en fullkomlig historicus behöfver vara astronom.

Likså ser man ej, kanhända, vid första ögonkast den nära gemenskap som råder emellan lagfarenheten och läkarekonsten, emellan kemien och agrikulturen m. m.; men lärda män i vårt land hafva tydeligen bevisat den.

Om mathematikens nödvändighet uti konsten att gå och stå, äga vi en liten oskattbar afhandling, kallad: Strödda anmärkningar i krigsvetenskapen.

En af de vetenskaper, hvars stora inflytande på de öfrige man ej nog blifvit varse, är arithmetiken. Den är snart sagdt grunden till all mensklig kunskap och all mensklig lycksalighet. Det är arithmetiken, som grundlagt och som vidmakthåller samhällen. Despotism och anarchi äro båda ej annat än falska calculer. Den dygdigaste man är den som bäst räknar, och de gröfsta brott härröra nödvändigt af något fel i subtractionen.

Det vore ett lika nyttigt som interessant företag att noga utstaka slägtskapsgraderne mellan alla vetenskaper, men i synnerhet visa det biträde, som de till utseende mest åtskilde göra eller kunna göra hvarandra.

Bland desse må nämnas ännu blott ett exempel: poesiens eller rättare sagdt vitterhetens verkan i medicinen.

Denna verkan är redan i allas sinnen en erkänd sanning. Man hör dageligen talas om skrifter att somna vid, att vämjas vid, att förkylas af; men att bygga på denna er-

farenhet en viss theori, att utröna hvilka egenskaper af ett vitterhetsstycke med säkerhet medföra en eller annan af dessa verkningar; derefter samla och klassificera de förnämsta specifica af dylika arbeten som vi äga i vårt land; införa dem i vår svenska pharmacopée; föreskrifva dem till sina afmätta doses i sjukdomar, der ofvannämnde verkningar fordras, o. s. v. — allt detta är sådant som ännu icke skett och som endast en medicus af snille och smak kan utföra.

Såsom kylande torde vitterheten hafva den fördel, att dess verkan sker småningom, och att den ej skämmer magen, såsom salpeter och annat dylikt.

Som emeticum tror jag det göra bästa nyttan vid blodspottningar och andra tillfällen, då man blott vill frambringa en lindrig äckel, utan att reta till uppkastning.

Förnämligast är det dock i sin egenskap af soporificum som detta medel skulle visa sin nytta i medicinen. Dels leder det aldrig till de farliga, ofta dödliga följder, som opium uti alltför stora doses, emedan intagningen sker småningom och dosis nödvändigt proportionerar sig till effecten; dels äger vår vitterhet ett så rikt och beständigt tillväxande förråd af sådana slags alster, att all införskrifning af det dyra egyptiska opium skulle derigenom upphöra. Ty man kan utan öfverdrift väl våga påstå, att åtminstone vissa nio tiondedelar af våra vittra produkter, i synnerhet det som bär namn af prediknin-gar, historiska och moraliska afhandlingar, åminnelsetal, ordenstal, akademiska tal, epopéer, tragedier, elegier, landtqväden och andra poemer i vers och prosa, äga en afgjordt sömngifvande kraft.

Jag lemnar åt de sinnrike Auctorerne till calculerne öfver rikets vinst af vaxljusens indragning, pudrets afläggande, blanksmörjans förvisning, sko- och klädesborstars förbud, raktvåls och rakknifvars besparing medelst skäggens obehindrade växt, m. m. att uträkna hvad verkan äfven upphörandet af opii införskrifning skulle äga till förmån för vår

handelsvåg. Hvem vet, om ej deraf kunde vara att höppas så väl kursens som agios betydeliga fall — hvilket himmelen nådigt gifve!!!

Tal om satirens vederstygglighet,

hållet i ett vitterhetssällskap för flere år tillbaka.

Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.
Virg.

Mine Herrar! Mine Bröder!

Hvad har jag gjort? Hvilket djerft företagande! Att tala; och tala för kännare; och tala obuden! Hvilka många skäl till eder onåd. Ja, mine Bröder, jag har ej den lyckliga undflykt att få skylla på eder befallning och min lydnad: jag kan ej säga med en vitter man: att j pålagt mine skuldror den bördan att tala. Tvärtom, mine Bröder, är jag er högst förbunden, som aldrig upptäckt min blygd, aldrig blottställt min svaghet, alltid låtit mig höra, undra och tiga. Så var det som den vise Pythagoras lät sina lärjungar i fem års tid bibehålla en orubbad tystnad. Så är det som en försigtig trägårdsmästare i de första åren plockar bort blomstren på de unga träden, att de ej må utmattas af förtidiga frukter. Under hela den tiden som jag hört vältaligheten i detta helgade rummet genom edra munnar, än tjusa vid altaret, än undervisa vid embetsborden, än pressa tårar vid griftvårdar, har jag vunnit er äregirighet och bibehållit min svaghet.

Men ändteligen kan jag ej längre motstå den förras röst. Jag förutser mitt fall; men det kan ej afhålla mig från ett

halsbrytande försök. In magnis tentasse sat est. Också föregås jag, eller rättare föreflyges af alltför stora exempel, att ej älska och hedra min oundvikliga fara. Adam och Phaeton, Icarus och Gustafs båda sångare hafva fallit före mig.

Non ego Tantalide major, nec major Achille.

För öfrigt tröstar mig, att det blott skall ske i mina Bröders åsyn. En broder kan ej le, då hans broder stupar.

Kunde dock ämnet vara i stället för snille, kunde dess värdighet fylla tankans tomhet; kunde dess nytta göra vältaligheten onödig! Jag äger något hopp. Edre snillen, mine herrar, eder dygd, mine bröder, skall förmodligen klappa händer åt ett ämne, som, utfördt af en Thomås eller Ingman, skulle rena vitterheten och skydda oskulden. Måga de och andre tala af snillets styrka; jag af mitt hjertas fullhet! Känslan skall upplyfta min svaga hand att med sanningens vapen angripa det vildjur, som så långliga tider härjat och blodat de parnassiska fälten; ett skadedjur, ett missfoster, som det högfärdiga lejonet för många tusende år sedan aflade med argheten; ett vidunder med horn i pannan, horn på knäna, klöfvar på fötterna, ett bittert smålöje på breda läppar, korteligen en varelse som i det närmaste liknar den gamle draken, som strider emot vår salighet. J rysen, mine bröder! — Ni igenkännen Satiren. Ja, blifve mitt föremål att i sanningens dag blottställa detta troll i all dess fulhet, samt upptäcka den skada det ofta ostraffadt tillfogar så väl det allmänna som enskilda bästa.

Redan hör jag invändas den så ofta påyrkade distinction som bör göras emellan den allmänna och den personliga satiren. «Rätt och väl, säger man, förföljen utan skonsmål den nedrige pasquillanten som antastar personerne; men prisen och berömmen den nitiske skalden som blottställer laster och gör dårskapen löjlig.» — Hvilken sofism? Hvad är då väl lasten annat, än

personen som gör lastbara gerningar? Hvad är dårskapen annat, än dårarne som galnas? — «Ja, svarar man, det är lofligt att smäda dårar i gemen, allenast ingen i synnerhet.» — Men sannerligen, om något tillfälle gåfves, då satiren vore mindre oförlåtlig, så vore det just då, när den vore mindre skadelig: det är, då den angrepe någon viss person allena. Ty antingen den då ägde sin vanliga verkan, den påsyftades förvärring, så blefve det onda mindre — eller, om den till äfventyrs, som satirskrifvare påstå, skulle kunna medbringa någon förbättring, så blefve den goda verkan så mycket säkrare, när den påsyftade personen uttryckeligen framkallades, och då dess egenkärlek ej finge tillfälle att misskänna målningen och leda tillämpningen på någon annan. Deremot är den allmänna satiren aldrig till gagn men oftast till större skada än den personliga. Hvar och en som ser den lastfulle och dåren beskrifvas i gemen, säger utan betänkande och med full trygghet: Min sann är det väl träffadt; just sådan är min granne. Och så lider oskulden det hugg som den brottslige vändt ifrån sig genom fräckhet.

Det är derföre som man finner att alla fordna Satyrici uti smakens och hederns ålder, så väl som bland de nyare de af upphöjdt tänkesätt, aldrig känt eller ock aldrig gillat någon annan slags satir än den personliga. Lucilius angrep öppet rådsherrarne i Rom, Scipio och Lælius; Horatius kallade öfverljudt Fabius för en stor pladdrare, Tigellius för en fantast, Nasidienus för en narr, Nomentanus för en liderlig persedel, Aufidius Luscus för en inbilsk dåre; och skrattar högt åt den uppblåste Alpinus, som i sitt poem stryper Memnon och porlar som en groda i Rhenströmmens gyttja. Persius gör åtlöje af Nero sjelf, Catullus af Julius Cæsar, Seneca af Claudius, Juvenalis af Codrus och Paris, Virgilius af Anser och Bavius och Mævius; att förtiga Boileau, Pope och Voltaire, som aldrig haft betänkande vid att nämna för hela verlden de hundradetals

skurkar och dumhufvun de förkrossat. Det är intagen af detta tänkesätt, som den elake Pope med sitt fördömda snille endast vågar sig att försvara den personliga satiren.

Han skrifver således i ett af sina bref: «Att antasta lasterna i allmänhet, utan att vidröra personerne, är utan tvifvel det säkraste sättet att fäkta; men det är i detsamma att fäkta med skuggor. Allmänna föreställningar äro mörka och ovissa, i jemförelse med klara och otvifvelaktiga exempel. Lärdomar kunna endast fattas af förnuftet, och huru liten är dess gnista hos de flesta menniskor! Exempel äro målningar; de röra våra sinnen och uppmana lidelserne, våra starkaste motiver, att verka förbättring. Att således straffa, är detsamma som omskapa tänkesätt, m. m.» Så mycket jag afskyr satiren i gemen, så måste jag dock gilla de visa gränsor, inom hvilka denne skribent innesluter densamma, då han blott tillåter den mot vissa personer, men ej mot hela stånd. Ty hvilket är väl värre, att säga om en enda prest att han är girig och okunnig, eller att säga det om hela det vördiga ståndet? om en enda borgare att han är en blodsugare, än om hela borgareklassen?

Jag har aldrig älskat att säga om, hvad hela verlden redan vet. Derföre vill jag ej heller här söka onödigt bevisa satirens skadlighet emot dygd och religion. Mitt ämne är både nyttigare och nödigare: det gäller att visa, huru sjelfva lasten och dårskapen böra vara fredade för satirens anfall.

M. H. Det har ju länge varit en afgjord sak, att det onda och odugliga i den moraliska verlden (hvartill vi äfven böre räkna den poetiska) vida öfverstiger det goda och nyttiga. Men, sen det så är, hvem vågar väl påstå, att det ej bör så vara? Hvem har tillåtit, hvem tillåter, att lasterne finnas i den bästa af alla verldar? Och hvad han nu sammansatt, denna eviga byggmästaren, hvem vågar att klandra, att mästra, att omskapa det? I sanning synes mig, att den hvilken upphäfver sig att vilja utrota lasterne i ett samhälle, upphäfver sig med detsamma mot samhällets glans och ära.

Det är vetenskaperne som en stat har att tacka för sin prakt och lustre; och det är lasterne, som gifvit lif åt vetenskaperne. Hvad blefve theologien, om vi ej vore syndige? hvad blefve medicinen, vore vi ej omåttlige? lagfarenheten, vore vi ej trätgirige? hela filosofien, vore vi ej förskämde?

Hvad sagdt är om lasterne, gäller lika om dårskap och dumhet. Huru omenskligt är det ej att ställa till åtlöje en olycklig styfson åt den partiska naturen, för det hon med njugga händer tilldelt honom de gåfvor, som hon slösat på andra? Hvarföre ej med lika skäl utskratta en krympling, begabba en blind, försmäda en mållös? Hvad hafver tu väl, thet tu ej undfått hafver? . . . Kanske var det af orsak att kunna rättfärdiga detta grymma och oförnuftiga förhållande, som Helvetius uppgifvit den besynnerliga satsen, att vi alla voro lika lottade af naturen, att blotta begäret kunde gifva genie, att hvar och en Bager kunde blifva en Homerus, att hvar och en Brunkman kunde tala som Cicero, att hvar och en Hoffbro kunde måla som Raphaël, att hvar och en rimsnidare kunde blifva en Voltaire, allenast de ägde nog lust dertill; och man kan väl ej neka, att den, som så frivilligt och med så berådt mod försakat den äran att blifva en Racine och blifvit en Pradon, är föga annat värd än vårt löje och förakt. Men man kan ej heller neka, att ju Barlæus ägt håg att blifva stor poet, då han dränkt sig af harm att ej kunna uppnå Spanhem.

Här är tid att bemöta ett inkast, som man gemenligen plägar göra till sin ursäkt. Man påstår att försynen, som jemnar allt i naturen, har gifvit åt dåren en fullhet af sig sjelf, som ersätter den tomhet han äger i förståndet. Ingen, säger man, är starkare än en narr; Illi robur et æs triplex circa pectus. Pope talar härom med en bitterhet som förlorat sig i öfversättningen:

Tro ej jag handlar grymt; ty dåren är ett djur,
Som känner allraminst bland alla kreatur.

Förgäfves löjets skott i täta salfvor knalla,
Vår Codrus oförskräckt hör luften deraf skalla;
Fast loge och galleri till konvulsioner väcks,
Han kall och orörd står, när verldens grundval bräcks.

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Men hvem röjer icke falskheten af detta föregifvande? Och huru ofta ser man ej flatheten utbreda sin rodnad öfver den beledda dårens platta ansigte?

De som i synnerhet pläga vara satirens villebråd, äro låga poeter. Poesiens ändamål och vitterhetens i allmänhet är att förena det nöjsamma med det nyttiga. Låtom oss då, frie från väld och fördom, fråga förfarenheten, hvilka som bäst uppfylla detta ändamål, Virgilier eller Bagrar. Man läser de förre med en trumpen förundran, men man skrattar åt de sednare; och hvilken vågar påstå, att det ej är af nöje som man skrattar? — Hvad nyttan åter angår, så trotsar jag hvar och en att visa när den härflutit af den höga poesien. Den låga deremot har den äran att biträda medicinen i flera svåra sjukdomars botande. Den täflar med rhabarbern, ypecacuana och opium. Jag läste ej längesedan i ett Arabiskt manuscript följande historia: Kejsar Achmet den förste, blodig i åminnelse, blef en tid angripen af en förskräckelig sömnlöshet. Den kära sömnen, hans fjorton timmars sömn, så helsosam för dess undersåtare, hade vikit från hans ögon. Hvar och en förutsåg att, om detta ännu skulle räcka i några dygn, lutade den höga Ottomaniska Porten till ett säkert fall. För att återkalla hvilan syslosatte han sig under fördubblad ifver med de tröttsamma regeringsärenderne. Men allt var förgäfves; sedan han om dagen låtit strypa en vizir, påla några paschar, dränka och halshugga några dussin snöpingar, och på allt detta besökt sitt harem och med sin vekliga svaghet uttröttat de skönas behag; efter allt detta förundrar han sig

att om natten icke destomindre ej finna någon sömn. Abdala var hans förnämste läkare. Genom sin behändighet att bota sex storherrens bröder från regeringslystnaden och lifvet, hade han med skäl tillvunnit sig titel af storherrlig lifmedicus. Denne fick befallning att vid lifsstraff skaffa kejsaren sömn den nästföljande natten. Han hade redan ofta och förgäfves försökt alla soporifika läkemedel. Kejsaren nyttjade dem och fann ingen verkan deraf. I otålighet fattar denne ett skrifvet papper, hvari pulvren varit inveckIade. Det innehöll början till en arabisk hjeltedikt om en hop bönders slagsmål med en slagtare och dess slagtaredrängar på Barbariska kusten. Kejsaren begynte läsa häri — ty denne kejsare kunde läsa! — och förr än han ännu hunnit till 10:de versen, gäspade han tre gånger. Han fortfor, och vid 20:de raden öfverstego gäspningarne antalet af verserne. Ändtligen innan han medhunnit två sidor, gaf hela slottet genljud af den storherrliga näsans välgörande snarkningar. Abdala hade för väl iakttagit förhållandet emellan läsningen och gäspningarne, för att ej tillskrifva verserne kejsarens sömn. Men ännu visste han ej hvarifrån detta papperet kommit. Den gudeligaste tankan hade väl varit att det rent af blifvit skickadt af Mahomet från himlen. Men Abdala, som var en stor fritänkare, höll för möjeligt att detta söfvande vitterhetsstycke kunde helt naturligt vara en produkt af kejsarens på rekommendation nyss antagne hofpoet. Denne uppkallades på hofvet, vidkändes sitt arbete och omfamnades af Abdala. Ändtligen led det till aftonen andra dagen, och kejsaren sof ännu lika starkt. Förgäfves böd Abdala till att åter få honom vaken. Han fruktade att hans sömn skulle förvandla sig till en fullkomlig letargi. Men poeten tröstade honom; det har ingen fara, sade han. Om han ock vore död, så skall jag uppväcka honom. Derpå drog han upp ett papper, hvarpå han satt några af sina verser i musik, nalkades kejsarens säng och afsjöng dem med en barbarisk röst. Kejsaren sträckte och vände sig, men kunde ej vakna, emedan det söfvande i orden och väckande i

musiken var ännu i en fullkomlig jemnvigt. Han sjöng då melodien utan ord, och straxt vaknade kejsaren; och poeten öfverhopades med stora skänker.

Detta torde göra tillfyllest att öfvertyga er, M. H., om den låga poesiens nytta i medicinen.

Poesiens profsten är smaken. Men hvem kan säga, hvilken smak är den bästa? Den ombyter sig efter särskilda tider och orter; ja ifrån menniska till menniska. Detta har i alla tider gjort deras möda fåfäng, som sökt att fästa den vid vissa reglor. De många och voluminösa afhandlingar i detta ämne, och de tvister som dageligen drifvas om rättighet och skyldighet att vid den eller den pjesen gråta eller skratta, äro oöfvervinneliga bevis mot verkligheten af någon stadig och enahanda känsla af det sköna. Det som är behagligt hos Fransosen, är matt för Engländaren. Det som är högt för Miltons landsmän, är underligt och öfverdrifvet för Voltaires läsare. Det som i Rom är en läcker glättighet, är i Paris en grofhet som väcker fruntimrens rodnad. Hvad bör man sluta af allt detta? Jo, att det enda sanna som är sagdt i detta mål, är det gamla ordspråket: Hvar och en har sin smak.

Men om någon beständigare smak skulle medgifvas, som borde hållas för den bästa; så blef det utan tvifvel den, som 1:o är den allmännaste på den tid och ort man lefver: och hvilken är det väl annat än den låga? — 2:o den naturligaste: och helt säkert är det den låga. Ty hvilken ålder är närmare naturen än barndomen; och det var då som vi greto vid Carsus och Moderus, då vi nu för sjelfva Habor och Signild ej äga andra tårar än dem vi ej kunna neka vår medömkan för poeten. Ändteligen är den låga poesien äfven 3:o den christeligaste*). Passionerna äro de eldsvingar på hvilka en poet plägar lyfta sig öfver det låga och medelmåttiga; men hvem vet icke, att christendomen ålägger ett

*) Läsare af förstånd kunna ej misstaga sig om rätta meningen af en i detta tal öfverallt rådande ironi.

fullkomligt förqväfvande af våra passioner. Den befaller att alldeles slita våra tankar från det sinnliga och jordiska. Men antingen vi med Batteux säga poesiens grundval vara naturens efterapande, eller, med Baumgarten, ett fullkomligen sinnligt tal; så finna vi straxt att denna grundval störtas af religionen. Älskom då det låga, såsom det nyttigaste, det nöjsammaste, det naturligaste, det allmännaste och det christeligaste; och tillstädjom aldrig den våldsverkande satiren att kränka dess laga rätt och urminnes häfd!

Låtom oss nu slutligen, Mine Bröder, betrakta hvad skada och olyckor en satirskrifvare plär ådraga sig sjelf, genom sin blinda nitälskan!

Se vi oss tillbaka i lärdomens historia, så finna vi öfverallt bevis härutaf. Man känner ej mer än en Aretinus, som njutit pensioner af alla hof i Europa, för det han skulle igenvända att skrifva satirer emot dem, och som förakteligen svarade Carl V:tes sändningebud, då det förärade honom en guldkedja i mutor för kejsarens olyckliga krigståg till Afrika: Det är nog litet för en så stor galenskap. Vi finna ej ofta en Julius Cæsar och en Mazarin, hvilka, angripne, den före af Catulli, den sednare af Quillets satirer, bjödo båda poeterna till sitt bord, trakterade dem väl, öfverhopade dem med heder och tillbödo dem sin vänskap. Men vi finna öfverallt Erasmer som landsförvisas, Palaviciner som halshuggas, Boccaliner som ihjälpiskas, Rabenrer som lefva i fattigdom.

Afsvärjen då för evigt, j gallsigtige skalder, denna blodiga vitterhet, så skadelig för eder sjelfve! följen ej längre den machiavellistiska satsen, att hellre fruktas än älskas. J ären inga konungar. — Förvandlen ej längre eder penna till en stilett. Lemnen den förnäma lasten sin mask och dumheten sina långa öron. Viljen j blifva odödlige, så döden å nyo någon hjelte i en epopée. Viljen j hinna till lyckans tempel, så klättren upp i Simmingars oskyldiga klöfspår. Ja, skal-

der, jag säger eder, och åter säger jag eder, förqväfven edra snillen, förtorken edra hjertan, och sjungen med en af edra medbröder, som lyckligen blifvit bragt till ruelse och botfärdighet:

Jag skall då ändtlig få en styl som, Gud ske lof,
Skall vinna allmänt pris bland slödder och på hof.
Att lasten lastad blir, jag aldrig mer skall tåla;
Jag skall en Æthiop så hvit som dagen måla —
Rid på en vinglös märr i lunk, min skaldemö,
Att rökverk öfverallt för höga näsor strö!
Följ örnen — ej i flygt — men smak att åteln söka.
Säg barn, att deras mor (som var en gammal sköka),
Att deras hulda far (som söp och slogs och svor),
Stå nu bland helgons tal i serafimers chor —
Så är satiren död — tag, dårskap, fria tömmar.
Jag bjuder dig, mitt bröst, att du för packet ömmar;
Ja, må i Herrans namn hvar narr, hvar lastens slaf
I lifvet hedrad bli och prisad vid sin graf!!!

Om förställning och dess slägt.

En oinskränkt uppriktighet kan ej länge äga rum emellan andra än serapher.

Bland lastbara varelser är deremot förställning enda vilkoret för sämja; det vill säga, för samhälle.

Men är förställning nödig för samhällets bestånd, så är hon det ännu mera för sammanlefnadens behag. Det förra fordrar, att man icke märker hvarsandras hat och förakt; det sednare, att man inbillar sig äga hvarsandras välvilja och aktning.

De som åstadkomma denna lyckliga verkan, äro tvenne sköna lögnerskor, förställningens döttrar: höfligheten — som undviker att såra, och belefvenheten — som söker att behaga.

För att kunna behaga, fordras ömsom flor och mask: man måste ej allenast icke visa den man är, men ock visa en annan.

Anständigheten begär, att man döljer sina fel; belefvenheten, att man blott höljer dem; att man ej ställer dem nakna till allmänt åskådande. I sanning äro felen så oumgänglige för att behaga, att den som ej ägde några, eller den som fullkomligen kunde lyckas att förborga dem, vore säkert den mest obelefvade ibland menniskor.

Deremot fordrar belefvenheten så mycket mer att man döljer sina förtjenster; och häri liknar hon mycket blygsamheten. Båda söka de derigenom att antingen spara den lastbare en förebråelse, eller den medelmåttige en förnedring. Skillnaden är, att hvad hos den ena är en känsla af välvilja, är hos den andra en sak af uträkning.

I despotiska regeringar är förställningen den första af undersåtliga pligter och ett vilkor för lif och död. Brist på förställning är der ett brott mot majestätet.

«Min son! var uppriktig: tala aldrig annat än sanning!» — O, j dåraktige lärare, som så läst er cateches, att j ej kännen det minsta af verlden, af samhället, af seder och lagar! Hvarföre sägen j ej så gerna: «Min son! var en best; var en glop; var hård, brottslig! förolämpa dina vänner; brist i aktning mot dina förmän; gör dig löjlig och förhatlig; förspill din lycka; och sluta vid stupstocken.»

Det, som förleder mycket godt folk att ifra mot förställning, är att de förblanda den med falskhet.

Den falske förställer sig; men den som förställer sig är ej alltid falsk. Det är ändamålet, som skiljer dem: falskhetens är att skada.

Man säger: konsten att förställa sig: man säger ej, konsten att vara falsk; lika litet som konsten att vara nedrig, arg, högmodig. Förställning är således hvarken dygd eller last: den är en verkning af förståndet; ej en egenskap af hjertat.

Man säger vidare, vara falsk; men nyttja förställning. Att vara förställd, har en helt annan bemärkelse: det vill säga att vara ful, vanskapelig, vanställd. Allt visar, att falskheten är något som fortfar, som är invuxet i karakteren; då deremot förställningen är en drägt, som påtages och aflägges efter behof — men som, buren beständigt, vanställer.

Med högsta grad af förställning har man ännu ej hunnit längre, än att dölja sitt eget, eller visa ett lånadt ansigte: och härmed vore nog, om man ensam förstode konsten. Men som hela verlden funnit på att maskera sig, blir det äfven nödvändigt att känna andra under masken.

Detta sker på två sätt: dermed att man antingen ser tvärt igenom masken, eller smyger sig att se under den. Det förra är skarpsynthet, det senare finhet.

I moral, som i fysik är fint alltid bundet med begreppet om svagt och smått. Man säger en fin spelare, icke en fin minister — en fin hofman, icke en fin filosof.

Konst är finhetens oskicklighet. En konstig man söker tydeligen att förvilla: han vet ej dölja sina maschiner; han sätter hvar och en på sin vakt.

Qui dit fin, dit fripon: är ej alldeles sant nog. Finhet, likasom skarpsynthet, är en sinnesförmåga, följaktligen hvarken god eller ond till sin natur; men med falskhet blifver den list.

Hvad som åtskiljer list ifrån falskhet, är förståndet. Den dummaste menniska kan vara falsk, men ej listig.

Emellan finhet och list tyckes slugheten ta sin plats, hvars blick, mera djup än den förras, icke nödvändigt är arg som den sednares. Det synes äfven, som slugheten vore mer ett försvars- än ett anfallsvapen. Den listige utlägger snaror: den sluge låter ej narra sig deruti.

När listen söker att mäktigt skada, får den namn af försåtlighet.

När den nyttjas att regera med, kallas den vanligen politik: detta är dock ett elakt talsätt. Bedragare och statsman äro väsendtligen ej detsamma, ehuru ofta de förenas. Man säger alltid bättre: en djup politicus — och en listig bof.

Om regeringskonstens behof af filosofernes skrifter.

Det finnes vissa ämnen, hvilkas oändeliga sidor, olikt sammanställda, och i anseende till tid, synkraft och synpunkter olika betraktade, alltid äro nya för auctorn och läsaren. Sådane äro alla dessa stora byggnader, som fatta i sin vidd hela nationers interessen. Det fordras att se dem med många ögon och en långvarig uppmärksamhet, innan man hinner känna alla deras delar, dessas strid eller ordning med naturen och hvarandra, och då först kunna fälla ett säkert omdöme om det helas värde. Man bör fördenskull mindre undra, om i alla tider menniskorna varit vacklande och tvistige i rätta begreppet om de allmännaste föremål: religion, politik, lagar, hushållning, handel m. m. Hvad oändelig mängd af systemer hafva icke tid efter annan blifvit uppställde, påbyggde, kullslagne och åter upprättade! Huru ofta har ej den svagas syn blifvit bedragen att värdera figurernes glänsande yta framför delarnes harmoni! De, som sitta vid styret, äga ej alltid de bästa ögon; och om de än ägde dem, sättas de dock ofta af göromålens påträngande mängd i den olyckliga nödvändighet, att antaga förr än de pröfva. Ankaret är lyftadt och vinden ligger på. En kosa måste tagas, eller hotas skeppet att sönderbrytas mellan vågorne. Man hoppas att ödet skall föra det fram till den lyckliga ort, hvars läge man ej känner. Efter en långvarig segling, börjar styrmannen frukta, att ej vägen är den rätta: men antingen skamlig öfver sitt misstag, eller tvungen af några få enskildas egennytta, som finna resan både lönande och beqvämlig, och som vid påkommande nöd hoppas

att rädda sig med det förnämsta bytet, tvingas han att fullfölja. Ändteligen nalkas man ett ohyggeligt land, helt annat än det man sökt, omgifvet på alla sidor af reflar och klippor; lycklig, om man ännu kan frälsa sig från ett skeppsbrott, vända tillbaka på den väg, som man blindvis följt, och med förlorad tid, tömda lifsmedel, utkastadt gods, sönderrifna segel och krossad köl återkomma till det ställe, hvarifrån man utgått. Sådant är ofta upphofvet, sådan fortgången och verkan af allmänna författningar. Den största minister hindras af ärendernas eviga rörlighet, att alltid grunda sina förslag på säkra calculer. Ofta är ej annat än en uttömd mängd af misslyckade försök, som tvingar honom att sluteligen antaga det rätta. Men då saknas kanhända både styrka och medel att fullfölja detsamma. Erfarenheten är en säker, men dyr läromästare för riken. Man bör icke uppdraga henne den vådeliga rättigheten att visa skadan af hvad man antagit på gissning, men blott att besegla nyttan af hvad man förutsett med visshet. Om detta förutseende af författningars verkan, detta förekommande af erfarenhetens dom, är möjligt hos menniskor, är det sannolikt hos dem, som jemte ögon att se med, fått det lugn och den stillhet, som fordras att se väl, se med säkerhet och till djupet; jag menar den klass af medborgare, som, ej uppsatte till de allmänna ärendernes förvaltare, kunna gifva åt tankan, åt pröfningen och calculen den tid, som de förra merendels helt och hållet måste uppoffra åt verkställandet; jag menar de lärda i ett land. Vi må lyckönska vårt tidehvarf, då filosofien öfvergifvit det onyttiga gräl, det mödosamma ordbråk, de djupsinnige drömmar, de obegripliga tvister om onaturliga ting, som i så många sekler upptagit snillets hela styrka och bortvändt dess uppmärksamhet från verklighet till dikter. Den skolastiska theologien har blifvit störtad från sin thron och dragit med sig i sitt fall metafysiken, dess medregent och första stödet för dess välde. Alla de öfriga betraktande vetenskaper, som ömsom upphäfvit sig till litteraturens tyranner, hafva hvar efter annan blifvit nedflytta-

de till de rum, som dem tillhöra efter nyttans rang. Fysiken, så dåraktig, då hon på lysande gissningar bygger en verld som ej finnes, eller i erfarenhetens spår söker upptäckter, som alldeles äro utom vår verkningskrets; mathematiken, så tom i all sin djuphet, då hon bevisar sig fram till sanningar, som aldrig kunna flyttas utur liniernes och numrornes gränsor; botaniken, så barnslig med allt sitt behag, då den endast bemödar sig att uppräkna namnen af alla örter på jorden: alla dessa vetenskaper hafva i sednare tider blifvit återförde från sina fåfänga utsväfningar och tvungne att taga sitt värde af det gagn, som de göra vårt slägte. Deremot hafva nu de praktiske kunskaperne vunnit en välförtjent företrädesrätt till snillets val. Auctorerne, mera måne om allmänhetens tacksamhet än om skolans lof, hafva burit med behjertenhet granskningens fackla till de styrandes makt och de lydandes rätt. Dess ljus har blottat politikens hemlighet, förskingrat mörkret i lagarnes labyrint, vidgat handelns utsigt, lättat idoghetens möda, lifvat konsternes täflan och gifvit en ny fruktbarhet åt jordbrukarens fält. Jag vet hvad möda man länge användt, att stänga filosofen från dessa vigtiga ämnen; att han ofta pligtat med sin frihet och sitt lugn för sitt ädla bemödande; att man ansett för statsbrott, då en enskild man vågat tala för allmänt bästa; och att man ändteligen sökt visa ett låtsadt förakt för alla patriotiska förslag, som ej tagit sitt upphof i statsmannens hjerna. Huru? — har man sagt: dessa kabinettsfilosofer, som från sin vrå skåda verldens lopp, våga de väl dömma om ett rikes förvaltning? — Och jag frågar: hvarför icke? Ligga då ej författningarne för hela allmänhetens ögon? Äro ej deras verkningar, deras nytta eller skada, synlige och känbare för hvarje medlem af samhället? — Men detta förfarande må ej väcka vår förundran. Det är icke mindre naturligt, än obilligt. De styrandes högmod kan ej annat än såras af den som granskar deras fel, deras egennytta ej annat än lida, då man upptäcker deras ränkor. R i k s h u s h å l l n i n g e n, säger en stor fransk filosof och skald, v a r i f o r d n a

dagar en förborgad konst, ett slags alchymi, som låg i händerne på några få personer, hvilka i sjelfva verket gjorde guld, men aktade sig noga att röja sin hemlighet. Filosoferne hafva röjt den. En Melon och Dutôt i Frankrike, en Child och Nicholls i England, hafva varit de förste, som, genom verkan af deras exempel och skrifter, visat auctorerne sin rätt och förmåga till dessa ämnens afhandlande. Fåfängt uppreste sig embetsmännens myndighet att bestrida värdet af dessa författares arbeten. När folket blifvit upplyst, talar alltid dess röst mera mäktigt än de storas fördom, och Childs bok har snart i hundrade år varit ett rättesnöre för engelska regeringen. Skuldsedlars transporterande, penningeräntans nedsättande och frihet i näringar, äro grundsatser dem man yrkat, och från hvilkas antagande härflutit den rörelse, den idoghet och handelsstyrka, som upplyftat England till höjden af välmåga.

Om språkförädling.

Hvad är menniskoandens styrka, utan verktyg att den rätt utöfva? Tankans skönhet, utan medel att den väl bilda? Snillet, utan hjelp af ett odladt språk? — Huru mången Iliad har ej upprunnit och dödt i den vildas hjerna! eller, fattad i ett groft och barbariskt tungomål, blifvit glömd och föraktad i en upplystare tid!

Längst i ödemarken reser sig ett tempel, åldrigt som jorden, högt som molnet. Man ser ej utan häpnad denna ofanteliga byggnad, dessa spillrade klippor som uppstigit på hvarannan. Kanske finner man äfven orsak till förundran i dess ordning och indelning. Men hvad grofhet i dess former,

hvad ojemnhet i dess fogningar! — Ack! ropar man blott med saknad, denna öknarnas Palladio, hvi ägde han icke marmorn? — Sådan är ofullkomligheten af det yppersta snilleprof, författadt i ett hårdt och oböjeligt språk.

Der ser ni en tafla, som famnar kretsen af den vidsträcktaste utsigt. Stor i sin uppfinning, i teckningen sann, äger den allt hvad målaren kan hämta ur eget snille. Men hvar är lifvet, ljuset, rörelsen, behaget? De finnas icke der. Tusende färgor hade fordrats att dem uttrycka. Naturen, kanhända, hade ej alstrat dem i konstnärens land; eller hade han kanhända ännu ej förstått att uppsöka dem i dess sköte. De som finnas i hans tafla äro få och utan glans; och åskådaren vänder sig och frågar: hvar är Raphaël? — Så måste äfven hända med de förträffligaste skrifter på ett fattigt språk. Hvar är Voltaire? ropar läsaren; och ställer Ossian på sin hylla.

Här visar sig ett fält, höljdt af de vackraste telningar och blommor. Icke saknas här den lifliga rosen, som längtar att pryda herdinnans barm, icke älskarens myrten, icke hjeltens lager. Men tisteln och videt qväfva ännu deras växt och skygga deras glans. Den nyfikne vandringsmannen stadnar ett ögonblick att betrakta naturen i sin vilda prakt; men vänder snart om till de odlade parker, der hon lyser i sin fullkomlighet. — Så skiljer sig ett prydt och renadt språk från ett plumpt och ohöfsadt.

Välljud, rikedom och renhet äro således de hufvudsakligaste fördelar i ett språk. Att med framgång företaga ett så vigtigt värf, som det är att gifva ett språk dessa fördelar, fordras en förening af tvenne slags snillen: det vackra och det forskande, skaldens och den lärdes. De måste arbeta med hvarandras råd till hvarandras nytta, om ej språket skall förlora i renhet hvad det vinner i styrka, eller uppoffra behaget åt den kalla ordningen; om det på en gång skall blifva ett språk för hjertat och förnuftet, för sinnena och själen. Skalden (i detta ordet begripes äfven vältalaren), skalden har till föremål, mer att röra än upplysa, mer att måla än beskrifva:

filosofen tvärtom. Den förre ser alla ting blott i förhållande till menniskan, dess sinnlighet, dess lidelser; den sednare forskar deras invärtes värde, deras förhållande mellan sig och till det hela. Skalden, således verkande i en trängre krets, inom bildningen och känslan, märker i språket inga andra brister, än som hindra deras uttryck. Men gifves något språk, der många sådane finnas? Ändteligen tvungen att söka ett nytt uttryck, hvad gör han? Han väljer det lifligaste för sinnet och det behagligaste för örat; men blifver det ock alltid det sannaste för förståndet? — Tänd som han är af alstringsbegäret, jagad af nya påträngande känslor att med hastiga steg genomstörta sitt ämne, deraf oförmögen att, om jag så får säga, förallmännliga begreppen, tvungen att förakta den omständliga sanningens tröga, analytiska gång, skapar han uttryck som, kanhända lycklige för denna lifligare känslokraft, denna sjelfsvåldigare ordfogning, denna tillfälliga nummer, dock i andra fall, granskade af tänkarens öga, med skäl skulle sakna både tydlighet, precision, renhet och framför allt noghet.

Lemnom nu språket i den lärdes hand. Jag borde till äfventyrs förut hafva anmärkt, eller här icke anmärka, att jag med lärdom förstår den metafysiska kännedomen af gamla språken; en kännedom som kräfver filosofens hufvud. En i denna mening lärd, har ej blott i sitt minne hvarje ord och talesätt af Athéns och Roms tungomål; hans forskande öga har trängt sig ända in till själen af dessa språk, sett deras utmärkta nationliga lynne, deras medfödda skiljedrag, allt i jemnförelse med sitt eget språk och i afsigt att begagna det af deras fördelar. Men i verkställigheten häraf, hvad fara att åter denne lika lätt går öfver till en annan ytterlighet, tvärt stridande mot skaldens. Då han vet, att den första, ovilkorliga afsigten med allt menskligt tungomål är den, att begripas; då han naturligen är böjd genom arten af sitt snille att lemna företrädet åt noggrannhet framför skönhet, åt teckningen framför färgorne; då han saknar i sitt modersmål de vexlande böjningar och ändelser, som i gamla språken gåfvo

åt hvarje tankbild ett, utan omväg eller tvetydighet, omgränsadt skick af tid, person, antal: en brist, illa ersatt i våra nordiska tungomål genom bruket af artiklar, som så mycket tänja och förslappa uttrycket, och som binda det till en släpande, enformig gång; då han härigenom misströstar att kunna gifva sitt eget de förenta fördelarne af de gamla språken: frihet utan oreda och tydlighet utan köld; att kunna göra det lika skickligt för talet och sången, lika, ett språk för menniskor och Gudar; huru fruktansvärdt är det ej, att filosofen i detta fall endast rådfrågar sin egen fördel, bildar ett språk blott för sanningen och beviset, förstör på en gång den frihet det äger och framdeles kunde vinna, bestämmer hvarje ord till en oföränderlig betydelse, pålägger uttrycket en slafvisk gång parallelt med tankan; och stadgar således för en lag hvad förut blott var en olycka.

Häraf skönjes, att om skalden tarfvar den lärdes hand att aga sin djerfhet, är ock denne i behof om skaldens råd för att elda sin vishet. Lyckligast är, då ingendera behöfver ett främmande biträde, då skalden är filosof, och den lärde äger smak.

Om andelige poemer och huru de böra dömmas.

För att dömma med rättvisa om dylika arbeten (vare det sagdt utan anstötlighet) bör man se dem med trones mer än smakens öga. Aristoteles och Longinus, Cicero och Quintilianus skulle visserligen ej röras eller medelmåttigt röras af vissa skönheter i sjelfva Klopstocks Messias. Det är tron allena, som rätt kan fatta den stora försoningens hemlighet, af en Gud som lider, en Gud som dör; religionen allena, som med heligt ljuf fasa kan fästa en hvilande blick på taflan af det ohyggligaste mord, med forskning följa, med tjusning räkna hvarje blödande sår, hvarje skälfvande muskel, hvarje söndersliten fiber af det oskyldiga klagande, dödskämpande offret; det är ändtligen religionen, som skapar en ny ordning af poetisk skönhet, som tillåter, hvad säger jag? — som fordrar, förädlar, gudomligar de uttryck och former i stylen, som en verldslig granskare i ett verldsligt skaldeslag med skäl skulle anse som fel mot smaken.

Tilläggom en anmärkning, som bör göra denna skillnad äfven begriplig för den otrogne.

Hvarje passion, och kärleken i synnerhet, har sitt eget språk, som blott kan dömmas af passionen. Dess logica och rhetorica äro ej Plennings och Vossii. Dess gång är flygt, dess röst är rop, dess rörelser hänryckningar. Den älskar framför allt att uttömma sitt ämne, att vända det om på tusende sidor, att återkomma på sina spår, att ofta upprepa samma tankar och uttryck. Jag påkallar alla läsare af Rousseaus Eloïse. Hvad solecismer, hvad utsväfningar, hvad

tomma utrop, hvad ledsamma omsägelser, hvad brist af god ton skola ej här puristen, filosofen och hofvet finna? Hvilken känslolös ropar ej: denne auctor rasar. — Men J, hänryckte älskare! J som läsen dessa bref med St. Preux's och Julies hjerta; hvad blifver er dom? beundran och tårar. — Nu, hvad är religionen, den sanna, lefvande religonen, om ej en passion, den renaste men ock häftigaste af alla menskliga passioner, den ömmaste af all kärlek?

Hvarje christen filosof, hvarje upplyst tänkare, som lärt att göra sig räkning för sina känslor, att väl studera det menskliga hjertats anatomi, lärer finna utan möda och medgifva utan förargelse, att i sjelfva Messias de termer, talesätt och vändningar, framför allt de ofta upprepade uttryck, som icke väl torde gillas af en verldslig smak, äro just desamme, som kanhända allramest göra intryck på den trogna uppeldade själen, och att äfven sjelfva ljudet af främmande och obestämde ord, såsom Golgatha, Gethsemane, Zion, Kidron, Bethlehem, Vintramparn, Purpurmatken, m. m. hafva för en christen en viss harmoni, som tränger till hjertat; ett heligt rörande behag, i synnerhet för den som intet tydligt begrepp dermed förbinder. I sanning är religionskänslan, liksom all annan förtjusning, så oskiljaktigt förbunden med det mekaniska ljudet af vissa genom vanan helgade ord, att ifall dessa ord: gissla, stinga, m. m. förbyttes uti andra till begrepp helt och hållet lika gällande synonymer, så skulle de törhända istället för nöje, vördnad och andakt, väcka misshag och förargelse.

Det är klart, att den granskare som ej känner eller iakttager dessa särskilda grunder för den andeliga poesiens och vältalighetens æsthetik, måste nödvändigt fela i sina omdömen deröfver och ofta anse de yppersta skönheter som fel.

Om vårt fordna predikosätt.

Huru lyckligt, om religionen alltid blifvit tolkad på värdigt sätt; ty vi tvifla ej derpå: nådens verkning, icke mindre än all sannings, är att öfvertyga och röra. Öfvertygelsen blifver större och lättare i samma mån, som sanningens skäl föreställas med styrka, ljus, ordning och behag. Intrycket likaså, i mån af den vigt hon synes äga på vår lycksalighet. Antingen behöfver gudaläran ingen tolk, eller måste dess verkan mycket bero af deras skicklighet, som densamma föreställa.

Det är sant, att deras förhållande ej är lika på alla tider och ställen; att läraren måste lämpa sitt föreställningssätt efter åhörarens upplysning; att fordomdags i en barbarisk ålder, och ännu i dag bland en okunnig menighet, den högre vältalighetens prydnad och behag dels voro onyttige, dels ock kanhända skadlige. Men vi tala endast här om den tid hvari vi lefva, om den sanna vältalighet som vet att ställa sig på sitt rum, och som annorledes ej vore det.

En författare har anmärkt, att menniskorna aldrig kunna hinna till det sanna, i hvad slag som helst, utan att förut hafva genomvandrat allt det falska och orimliga i samma väg. Hvad glad förhoppning böre vi då ej äga, att snart hafva uppnått det fullkomliga i vårt predikosätt?

Eller finnes väl mer några afvikningar att göra, några fel att lära känna? Man må icke tala om det falska val af ämnen, som länge gjort, att man uppehållit sig mer vid det öfvernaturliga som bör vördas, än det naturliga som kan fattas, mer vid miraklerne som förvåna, än lärdomar som förbättra, mer vid inbillningens än hjertats föremål. Men i hvad

orimliga former har man ej klädt dessa ämnen? Än, för att ej afvika från Guds rena ord, ej utspäda dess innehåll med menniskotillsatser, har man nöjt sig med att uppställa en lång samling af skriftens språk i en annan ordning än de der hvarandra följa, och således ofta utan all ordning — än, för att skryta med en vidsträckt lärdom, blandat utan anständighet det gudomliga med det verldsliga, det christna med det hedniska, ljus med mörker; påkallat Plato att förklara treenigheten, anfört Ovidius i läran om skapelsen, sammanbragt profeter, filosofer, apostlar och klassiske auctorer — än åter, för att röja en inbillad rikedom i eget snille, utvalt ett enda språk ur skriften, ett enfaldigt uttryck af några få rader, uttänjt detsamma till flera arks afhandling, dränkt dess styrka i en flod af ord, visat vigten af hvarje bokstaf, delt och åter delt hvad ej ägt några delar, och sorgfälligt förklarat hvad redan förut ägt all möjlig tydlighet.

Hvad åter stilen egentligen angår, tyckes den i andlig som i verldslig vältalighet redan hafva varit allt hvad den icke bör vara. Huru länge har man ej sökt det konstlade och besynnerliga, innan man stadnat vid det enkla, naturens! Man har ej kunnat föreställa sig, att det fullkomliga i alla slag vore det närmaste att tillgå, vore det som instämde med hvarje menniskas begrepp, som ingick i hvars mans känsla. Häraf denna spända Orientaliska stil, som så illa passar till våra nordiska tungomål, dessa slösade bilder som förvilla förståndet, stora fraser som ej säga något, tvungna liknelser som ej lära något, blomster som qväfva tankan, utrop som kyla själen, lagen framstäld i epigrammer och evangelium i gåtor.

Lägger man härtill allt det tvungna i utförandet af hvad så orimligt blifvit sammansatt, det våldsamma i rösten, det löjliga i åtbörden; så torde man häruti, om ej finna en ursäkt, dock igenkänna en orsak till den vackra verldens försummade kyrkogång. Kanhända har man oftare ägt skäl att beklaga, än förifra sig deröfver. Det är sannerligen svårt för

en upplyst man, i fall icke omöjligt, att hämta uppbyggelse för sin själ på ett rum der smaken, örat och ögat tillika såras.

Om skilnaden emellan den politiska och religions-moralen.

Utan att ingå i den stora frågan: Om ett samhälle kan bestå utan religion; det vill säga: med blotta banden af lagar och moral? — en fråga, den man ej förr torde fulleligen kunna afgöra, än man funnit, hvad ännu lärer återstå att finna, ett land förutan all religion, der lagarne och moralen uppnått en stor grad af fullkomlighet, och der den sistnämnde hos en eller flere generationer, på sätt som nu sker med religionen, blifvit inplantad som fördom från barnaåren — utan att, säger jag, ingå i denna svåra och grannlaga fråga, lärer man med all visshet kunna påstå, att i alla religioner, äfven ock i vår enda sanna Lutherskt-Evangeliska, en god, allmänt fattad, som fördom inplantad, medborglig moral är af yppersta vigt och nytta, dels för att rätta hvad i de falska religionsmoraler finnes stridigt mot samhällens väl, dels ock för att stödja hvad i moralen af en sann bjudes nyttigt för detta ändamål, eller att fylla hvad deri brister. Ett ömtåligt öra skall ej såras af denna sats, så snart man väl fattar hvad med en politisk eller medborgelig moral sannt och rätt förstås: att den nemligen består i läran om de från förnuftets ljus härledde pligter, dem hvar och en medborgare åligger att uppfylla, till befordran af samhällets väl förknippadt med dess

eget timliga bästa — då deremot religionsmoralen innefattar de af Gud uppenbarade bud, dem menniskor af en viss religion böra iakttaga för att vinna en evig salighet. I falska religioner (och detta är just ett bevis af deras falskhet) äro båda dessa moraler så olika hvarandra, att oftast de pligter den sednare föreskrifver äro tvärtom förstörande för både enskild och allmän närvarande sällhet, såsom allehanda kroppens marteringar, tiggeri, klosterlefnad, blind lydnad, blind tro m. m. Hvad åter den christna religionsmoralen angår, så, ehuru öfverensstämmande den ock är med den borgeliga, lärer dock ej kunna nekas, att de så väl i beskaffenhet som motiver och medel mycket skilja sig från hvarandra. Tro, hopp, försakelse, tålamod, ödmjukhet, andans fattigdom, bön och kyrkogång, dop och nattvardsgång o. s. v., dessa pligter, så oumgängelige för hvars och ens andeliga och eviga välfärd, äro det icke lika för ett samhälles flor. De öfrige mer egentligt moraliske pligter, som vår christendomslära yrkar, ej som medel till saligheten, men som nödiga frukter af en saliggörande tro: föräldrars kärlek för sina barn, barns vördnad emot föräldrar, makars inbördes trohet, de rikes gifmildhet mot de fattige, tjenarns lydnad mot husbonden, undersåtens mot sin öfverhet, m. m., äro utan all tvifvel helt och hållet instämmande med den borgeliga eller politiska moralens bud; men de äro hvarken de enda eller de första ibland dem, en politisk moral föreskrifver eller bör föreskrifva. Väl hvilar till en stor del på deras uppfyllande ett samhälles bestånd, lugn, ordning, lycksalighet; men de rädda det ej från undergång, de lossa det ej ur fjättrarne, de lyfta det ej till höjden af ljus och ära och makt och välmåga. De stora, egentliga samhällsdygder: mod i fäderneslandets faror, håg att strida emot dess fiender, en brinnande kärlek för lag och frihet, lika brinnande hat för våld och förtryck, patriotismens alla mödor och offer, begäret till medborgares aktning, till odödligt namn . . . . dessa dygder äro ej de, för hvilka himmelen utlofvas i någon falsk religion; icke heller i

den sanna, annorledes betraktade än som följder af en rätt gudsfruktan. Men skulle nu äfven medgifvas, att den christna och den politiska moralen till deras beskaffenhet vore alldeles ett och samma, så blifver dock skillnaden synligt qvar i anseende till medlen och motiverne. De pligter den förra befaller, till lydnad af Guds uppenbarade ord, dem leder den sednare från det allmänna menniskoförståndets ljus: den lön som den förra utlofvar efter döden, i anställandet af de lycksaligaste betraktelser för vår själ, den framställer den sednare här i lifvet, i njutandet af lekamliga fördelar och nöjen. Huru stödja de icke således hvarannan inbördes! huru leda de icke menniskan med fördubblade band desto säkrare fram till målet! Det finnes menniskor af så jordiska sinnen, så trög och kort bildningskraft, så liten upphöjelse i själen, att den minsta närvarande fördel mera väcker deras begär, än den största lycka som lofvas dem i en framtid. Af sådan beskaffenhet var det fordna Guds folk, i hvars religion nästan aldrig omtalas andra straff och belöningar än de lekamlige här i tiden. — Af sådan och ännu värre beskaffenhet äro de, som hvarken tro en uppenbarelse eller ett tillkommande lif: och desse, beklagligen, äro i sjelfva christenheten icke få. Hvad skäl, då ej lagarnes tvång försloge, skulle förbinda desse olycklige att uppfylla sina pligter i samhället eller leda dem tillbaka från lasten till dygden? Hvad annat än den väl fattade och väl fästade sanning: att dygd och sällhet, att last och olycka äfven här i tiden äro naturligen förbundne, att den gode medborgarens belöning är sinneslugn, frid, frihet, välmåga, makt, heder, anseende, då deremot den elake medborgarens lif är uppfyldt af faror, förtärdt af fruktan och samvetsqval, förkortadt af våldsamma lidelser, och ett mål för förakt eller förbannelser. Det är sant, att denna lära har i enkla fall sina svåra inkast; har i illa inrättade eller förvaltade regeringar icke alla individuers erfarenhet för sig; att det synes orimligt att vilja bevisa en försmäktande usling det hans egen nytta, hans egen sällhet be-

gär att heldre med hustru och barn förgås af hunger, än att stjäla ifrån den rike en skärfva af guld, som denne ej saknar eller behöfver: men härvid bör märkas hvad vi ofvanför flere än en gång sagt, att man nemligen skall inplanta från späda år denna lära, som fordom, i barnens hufvud; att, således inplantad, förvandlas hon till en känsla mera stark än alla motskäl af en kommande erfarenhet; och att utom detta medel sjelfva religionen sällan ägde nog makt att hålla tillbaka en brottslings hand i det omtalta fallet.

Om aktionen i den egenteligen så kallade dramen.

Månn' ej det fordras för en aktör i dramen mindre konst kanhända, men mera verklig talang, det vill säga mer själ, mera sann eld och känsla, än i sjelfva tragedien? Allt uti denna: personer, händelser, språk, ton och åtbörder tål och kräfver en förhöjning öfver naturen; men från denna förhöjning till förstöringen deraf, från styrka till våld, från värdighet till tvång, hur mången förstår att utstaka en gränsskilnad; och är den ej här lika svår att finna som i trosämnen svårt att alltid nog säkert och tydligt se, hvad som öfvergår förnuftet och hvad som strider deremot? Dessa tragediens konungar eller tyranner, dessa hjeltar eller våldsverkare, dessa Gudar eller missfoster, utgöra de ej en egen klass af varelser, lika skilda i arten af sina passioner, som i sättet att gå och stå, från oss vanlige menniskor? — Dock vaktom oss väl att någon ting öfverdrifva. Utan tvifvel gifves ett sannt och falskt spel för den tragiska handlingen, utan

tvifvel bestämda oryggliga lagar af natur och konvention; men de som känna dem äro få. Hopen af åskådare är ej den som uppvaktar vid konungars hof, ännu mindre som intränger i konungars enrum. Den känner deras arm, men föga deras ansigten; ännu mindre deras skick och allsintet deras hjertan. Den tror blott i allmänhet att allt stort är kungligt, och allt kungligt stort. De lemna nästan allt åt aktörens godtycke; och om denne visar sig i en reslig gestalt, följs af vakt och pager, är klädd i guld och diamanter, tar stora och långsamma steg på theatern, gör stora rörelser med armarne, har stora plymer i hatten, för hufvudet högt och kroppen rak, framförallt deklamerar sina vers med en stark och ihålig stämma (och hvilket alltsammans kan läras eller lånas), så händer väl ej att man röres deraf, men mången undrar, förvånas och tror sig sett en tragedie. I dramen deremot är allting nedsatt till allmänhetens känsla, liksom i komedien till allmänhetens förstånd. Då den förra framställer en rörande tafla af vanliga menniskors olyckshändelser och passioner, visar den sednare en löjlig tafla af deras dårskaper och fel. Hvarje åskådare af ett någorlunda uppbrukadt vett och erfaret hjerta kan häruti dömma med blotta minnet om föreställningens sanning. Han behöfver blott fråga sig sjelf, hvad uttryck i röst, blick och åtbörd han någon gång såg hos en olycklig far, ett förskjutet barn, en bedragen älskarinna, den nödställde utan hjelp, den bedröfvade utan tröst, den förföljde utan försvar, en vän som förråddes, en dygdig som smädades, och alla de nedriga verktygen härtill — och om han ej känner, om ej (då författaren uppfyllt sin pligt att skickligt välja och binda sin fabel, tillägga, förkasta, sammanspärra, motställa, och gifva åt allt, genom handlingens ledning och stilens skönhet, den starkaste dag), om ej åskådaren, säger jag, då lika lifligt och än lifligare känner samma intryck vid dikten, som fordom vid sanningen af dessa erfarna scener, ... då säge han fritt sin fördömmelse öfver aktionen.

Om skadan af en uteslutande smak.

Hvadan kommer denna envishet, lika skadelig för läsarens nöje som författarens snille, denna myndighet hos visse så kallade kännare, att utan uppehåll ropa: denna stil är blott den rätta; detta sätt bör allmänt följas; allt annat är att förkasta? Den härrör utan tvifvel af inskränkt omdöme, af fanatism, eller egenkärlek. Den ena känner ej, den andra vill ej känna mer än det mönster de af händelse valt, den tredje, som finner detta mönster i sig sjelf, tvingas så mycket svårare att erkänna något annat. Häraf dessa krig, dessa eviga tvister mellan kännare och försökare, journalister och auctorer; detta nit af orthodoxer mot inbillade kättare, lika blindt, lika bittert på parnassen som i kyrkan; dessa hela bibliotheker af stridiga afhandlingar om det sköna och sanna, af rhetoricor och poeticor som fängsla snillet, i stället för att leda det.

Hvarför frågar man ej naturen? Af dess oräkneliga alster har det ena mera skönhet och fullkomlighet än det andra; men allt är skönt i sitt förhållande, allt fullkomligt i sitt ändamål. Rosen äger ej granens höjd, icke heller granen blommans behag. Hvilken vågar ni väl fördömma?

Härmed är ej nekadt, att ju verkligen gifves ett allmänt fult, ett allestäds att förkasta: det som sårar allas sinnen, det som stöter allas begrepp, det låga och det orediga. Man bör medgifva ännu mer: all skönhet i naturen upphör att vara det, då den flyttas ur sitt rum; allt fullkomligt blifver fel, då det nyttjas i falsk ordning, då det motsäger sitt ändamål. Sätt granen i edra trägårdar, hölj klipporne med blomster,

släpp strömmar öfver ängarne; och allt blifver obehag, galenskap, förvirring.

Som det förhåller sig i naturen, så förhåller sig ock i konsterna, dessa aftryck af naturen, vare sig genom bildning, målning eller skrift. Icke nog med den skillnad i föreställningssättet, som åtskilde slag af vitterhet fordra. Icke nog att historien ej skrifves som romaner, romaner som predikningar, predikningar som tal i en akademisk församling. Då hvarje art af vitterhet dessutom är fördeld i hundrade olika mer eller mindre beslägtade grenar, som alla begära ett olika afhandlingssätt; ännu mer då stilen i dessa serskilda delar bör rätta sig efter ämnets vidd, vigt och värde; då ett landskaps historia icke tål att författas som historien om ett kejsaredöme; då ett krigiskt folks bedrifter annorledes böra målas än ett fredligt folks öden, hjeltars lefverne än den svaga regentens; och då sluteligen bör lemnas en författare samma rätt i sin stil, som sitt ansigte, att med egna drag skilja sig från andra, fast ej från det menskliga, vara sig och ingen annan, med ett ord, att vara snille: huru falsk, hur skadelig är då ej den fördom, att i hvarje slags vitterhet blott framställa ett mönster, blott gilla ett sätt, och förkasta alla öfriga.

Om allmänhetens domsrätt i vittra mål.

I de fleste lagstiftningar har den rättighet blifvit tillagd de högst uppsatte medborgare, att endast dömmas af sina jemnlikar. Vittre författare hafva af naturen samma rätt. De som missvårdat den, de som obetänksamt stigit ned att underkasta sig en lägre domstol, hafva till äfventyrs för en tid varit glade att se sin svaghet mera mildt än upplyst pröfvas; men antingen derföre att den sanna ärelystnaden icke länge smickras af ett oförstådt beröm, eller ock att berömmet en annan dag gifvit rum åt ett lika blindt smädande, visar erfarenheten, att alla goda snillen förr eller sednare vädjat till en öfverrätt: sina likars dom. Lycklig den yngling som, vid första steget på vitterhetens bana, icke sökt annan lager än den täflare förlora och kännare gifva; som alltid visligen förstått att högre värdera någras aktning, än mångas beundran. Ty hvad äger denna beundran, som med skäl kan smickra en tänkande man? Är den en känd vördnad för ett erkändt företräde? eller är den ej heldre det vanliga offer, som hopen gifver åt allt sällsamt och besynnerligt, åt allt hvad icke är dess eget? ett offer lika deladt mellan snillet och luftspringaren, den gudomlige skalden och djuret från Afrika . . . . hvad säger jag? — ofta rikare skänkt åt dessa? Medelmåttan är hela verldens nationliga drägt; huru skulle de ej förvånas af den lysande skrud som snillet drager? Men sedan nyfikenheten är stillad, kommer glömskan eller hatet. Vändom ögonen på de gamle, våra mönster i allt, i vett som i smak, i seder som i snille. Icke sökte Latiens upphöjdare skalder sin ära från torgen och badhusen i

Rom *). Spernere vulgus, var Horatii valspråk, och har blifvit det för alla värdiga snillen som honom efterträdt. Att högaktas af Varius, Plotius, Virgilius, att älskas af Mæcenas, att förnöja Augustus; så stort var målet för Romarens ärelystnad, deraf uppsteg hans snille med vishet och smak, deraf sträckte sig hans röst genom kommande sekler. — Men den upplysta allmänheten? — Vare evigt vördadt detta heliga namn! Blott fästom dervid en sann och värdig betydelse. Om vi dermed förstode, hvad i sin vidd kallas allmänhet: mängden af en nation, eller ock, mera inskränkt, de fleste af vissa upphöjdare klasser; hvad gjorde vi annat än förnedrade en gudomlighet, hvars rätt till snillets och dygdens dyrkan endast måste grundas i deras högsta besittning. Man ler åt besynnerligheten af de filosofers lära, som i alla enskilda varelsers olycka trott sig finna ett allmänt väl; men om man ej likaså vill tro, att allmänhetens upplysning är en sammansats af de flestas okunnighet, så måste man med denna upplysta vördnadsvärda allmänhet ej annat kunna förstå, än de få i alla stater: kännare, snillen.

---

*) . . . . in medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi; quique lavantes:
Svave locus voci resonat conclusus. Inanes
Hoc juvat . . . .

Horat.

Om orsaken till den ringa afsättning som böcker äga i vårt land.

Betrakta vi först vår ringa folkmängd, så följer väl klart att läsares antal måste blifva hos oss ojemförligen mindre än i Frankrike, Tyskland, England, o. s. v. Detta bevisar att Auctorssyslan icke kan vara en Etat här i landet, och att, utom uppmuntran af regeringen, skulle lärdom och vitterhet hos oss alldeles förfalla. Men frågan är ej här om en afsättning, som riktar eller föder en författare, men en som blott ersätter hans möda och kostnad. Dertill fordras föga mer än några hundrade köpare; och detta antal torde lätt böra finnas i ett land af mer än 2 och ½ million, och en hufvudstad af 70 eller 80 tusen invånare. — Hvad skälet angår af vår mindre förmögenhet och behofvet att hushålla, som ofta åberopas, vill man tro det, den stund det visar sin verkan i andra delar, t. ex. i indragning af möbler, ekipager, viner, desserter; i minskad afsättning för värdshus och grannlåtsbodar. Till dess har man rätt att anse det som en förevändning. Sägom sanningen fritt ut. Det rätta men hemliga skälet ligger i den ringa håg vår allmänhet äger för kunskaper och upplysning, den afsmak hon hyser för allt sinnesbemödande. Visserligen röjer ett uppmärksamt öga hos denna nation en tröghet i själen, en lättja i förståndet, förenad med en viss flyktighet; icke härrörande, som hos några nationer, af ett eldigt snille, en liflig och lätt känsla; men brist af förmåga att fästa tankan; en viss mekanisk oro. Det vore ej svårt, att af häfderna visa dessa egenskapers inflytelse i det stora af

dess seder och politik; huru härifrån till sin första ursprungliga orsak härrört dess allmänna brister och olyckor; dess ständiga kastning mellan olika regeringssätt, dess ledsnad vid friheten, otålighet vid bojorne, oskicklighet till vis lydnad; ett blindt öfverlemnande åt hazardens nycker; lika obetänkt tjusning eller hat för sina ledare; blott känsla af dagen, ingen varning af det förflutna, ingen framsigt i det tillkommande; stolthet i medgången, villrådighet i faran, nedslagenhet i olyckan; ingen egen, beståndande, nationlig karakter: blott en ytlig härmning af främmande folkslag: sederne, såsom bordet, en svärjande blandning af utländska tycken . . . Men allt detta må lemnas, och af oss endast anmärkas, att i litteraturen denna tröghet och flygtighet bland hopen af läsare förenat sig till den grad, att man fasar eller gäspar vid första åsyn af en skrift, som öfverstiger några arktal; att man, tillgjordt, lika löjligt, än ratar det allvarsamma som långt och ledsamt, än lastar det qvicka som ovärdigt, barnsligt; ömsom klagar öfver brist på det solida i vitterheten och det roliga i vetenskaperne: månne ej för att finna ett önskadt skäl att förakta dem båda? — Skulle vi tro hvad några påstått, att dessa fel äro lokalens, äro infödda brister i nationliga lynnet, följder af en mindre lycklig organisation; att denna långa omogenhet i moral som fysik, hos menniskan som hos djuren och växterne i vår nord, äger sin grund i klimatets hårdhet, i landets naturliga nöd: då vore härvid ingen hjelp att hoppas, inga förebråelser att göra; då gåfves för auctorer ingen annan pligt än att lämpa sig efter allmänhetens oförbätterliga smak. Men skulle vi deremot, af hela vårt slägtes vanligen långsamma gång till odling, af sjelfve de nu mest upplyste folkslags besvärliga omskapning, hafva anledning att sluta, det ofvannämnde orsaker, ehuru mycket inflytande, dock hvarken böra anses för de enda eller mest verkande; att, jemte dem, andre hufvudsakligare finnas i vanan och fördomarne, i äldre skadelige författningar, i en på folkets okunnighet och förvillelse fordom grundad statskonst, i falska begrepp om upplys-

ningens natur, om lärdomens sanna värde, om vitterhetens sanna ändamål; i bristande aktning för deras idkare; i misstag om verklig förtjenst och lycka; i barnsliga, låga, oförädlade begär till börd och titlar, till prakt och utvärtes anseende, till vinst, till vällust, till kroppsliga njutningar . . . då våga vi ännu hoppas, att Sverige en gång äfven skall täfla i ljus och de derpå grundade sanna medborgerliga dygder med samma nationer, hvilkas laster och yppighet det hitintills härmat; att äfven en dag detta land skall äga en allmänhet, skicklig att läsa, värdig att dömma ett arbete af vigt, af allvar och längd; en allmänhet, hvars granskade säkra vördnad, mer än en lös, öfverrumplande beundran, skall blifva enda målet för dess konungars, hjeltars och snillens ärelystnad. Måtte samtida författare, med ögat redan fästadt på denna lyckligare framtid, påskynda dess ankomst, då de taga till föresats mer att rätta än följa sitt tidehvarfs smak: mer att söka en senfärdigt växande ära, än ett lif för dagen.

Företalet till Fredmans Epistlar *).

Ypperlige författare (om andra är ingen fråga) gjorde väl för vitterheten och sin egen heder att, medan de lefva, sjelfve samla och utgifva sina arbeten. Kanske finnes ett sätt att göra ännu bättre: det vore att dela denna försorg med sina vänner.

*) Tillagdt af utgifvarne med så mycket mera skäl, som utom likformigheten med allt det öfriga, det tillika i begynnelsen innehåller just de reglor, författaren sjelf följt vid samlingen. De få öfriga tilläggningar, man trott kunna göra, bestå i Fragmenter, hvarom mera på sitt ställe.

En författares sanna vänner äro de som, förenade genom smak för samma yrken, äga en själ att fullkomligen känna och värdera hans skrifter, mod att tillstyrka uppoffringar, håg att tjena mer än smickra, och som älska personen, men än mer hans ära.

Det är ofta icke nog för en auctors ära att bli känd för hvad han skrifvit; men ock att bli frikänd för hvad han ej skrifvit, eller, det som är detsamma, hvad han icke fullt gillar: ty hvilken är den författare som vågar säga med Gud, att allt hvad han gjort, var ganska godt? — Men nu är man, i den lärda som i allmänna verlden, icke far till andra barn, än dem man sjelf erkänner.

Man vill med dessa strödda reflexioner hafva sagt, att det verk, hvars början nu öfverlemnas i allmänhetens händer, är icke en obesedt sammanföst massa af allt hvad en auctors hand författat, och endast bestämd af förläggarens vinst; men en upplaga för snillet, men en af den lefvande skalden sjelf, i råd med sina vänner, öfversedd, granskad och urvald samling af hans odödeliga arbeten.

Om hvarje auctors skrifter, spridde efter hand, under en lång följd af år, i vansklige, lösa, kringflygande papper, lätt löpa fara att antingen förkomma eller misshandlas, stympas och frånkännas sin upphofsman; huru mycket mera de snillefoster, som, sällan alstrade vid skrifbordets lugn, men i en stormande glädjes hvirfvel, straxt i deras födslostund tagit sin flygt ur författarens hand utan att dit återvända, spridt sig omkring till hof och stugor, att läras af den okunniges som kunniges mun: Skrifter, som således blott förvarades i ett otroget minne eller ock i några samlares afundsamma gömmor, hvarur att dem draga, hopsamla, jemföra, fordrats författarens egen hand och öga.

Men hvad som allenast fortplantades genom minnet, hvad derföre med tiden skulle lättast förloras, vexla, förskämmas — var musiken till dessa arbeten. Man vet, att de fleste hafva gift sig tillsammans med förut kände melodier; andra finnas

dock, som erkänna samme skapare med versen, och nästan alla hafva mer eller mindre emottagit skaldens ändringar och förbättringar. Till evigt säker hugkomst, behöfde de således att af en skicklig hand en gång för alla omedelbarligen flyttas från auctorens röst på papperet: detta är hvad som ock skett.

Säkert känner man ännu ej mer än till hälften dessa poemers värde, om man blott känner dem som poemer. Aldrig ännu voro skaldekonst och tonkonst mera systerligt förente. Det är icke vers, som äro gjorde till denna musik; icke musik, som är satt till dessa vers: de hafva så iklädt sig hvarandras behag, så sammansmält till en skönhet, att man föga kan se hvilken mest skulle sakna den andra för sin fullkomlighet: verserne, att rätt fattas; eller musiken, att rätt höras.

Olycklig den, som utan öra och röst vill dömma om dessa arbeten; men brottslig den, som efter vanliga reglor vågar att granska hvad ej kan jemföras, hvad som varit utan mönster och skall blifva utan efterföljd. Och dessa skrifter af eget slag, som icke blifvit anlagde på en öfvertänkt plan, icke vers för vers bildade, sammansatte, polerade; men ögonblicks skapelser, men tjusnings utbrott, men foster af sann ingifvelse, som, om jag så får säga, helgjutne frambrustit ur en lågande bildnings sköte — har man väl rätt att kalla dem arbeten? att anse dem som författade? att pröfva dem efter verskonstens allmänna lagar? — Säg icke, kalla läsande man! detta är fel mot språket, smaken . . . Äg skaldens känsla, äg ynglingens hjerta, älska, drick, sjung: och du skall se dessa fel förvandlas till snilledrag; eller skall du ej se dem.

Det gifves andra lagar, helige lagar: anständighetens, sedernes . . . . Man förblande ej dessa termer:

Anständigheten kom; och Sederne försvunno.

Aldrig har man i någon tid mera ropat på anständighet; och aldrig hafva sederne . . . . varit mera förskämde: skulle

deklamatören utropa. — Det är falskt, öfverdrifvet; det har gifvits de tider, då både anständighet och seder försvunnit; och hvad är den förra, om ej ett offer åt de sednare? — Men medgifvom ock, att de ej äro i tilltagande; under det att deras yta, deras drägt eller larf, deras synbara uttryck i skick, tal och skrifter, kort sagdt Anständigheten, dag ifrån dag allt strängare yrkas.

Hvad denna anständighet i tal och skrift angår, så synes härvid, som i många andra moraliska ämnen, vår allmänhets begrepp ännu föga stadgadt. Sannt är ock, att det skall och bör vexla från stånd till stånd, från klass till klass, i förhållande af olika seder och upplysning. Men ofta händer bland folk af samma upphöjning i samhället, att den ena fördömmer som högst oanständigt hvad den andra gillar som en tillåtelig frihet. Hvad är skillnaden dem emellan? — Jag vill med en berättelse säga min tanka.

För en tid sedan befann jag mig i en talrik samling af båda könen, i hvad man kallar godt sällskap, till och med af god ton. En ung man inträdde: hans blotta utseende ingaf redan en böjelse till glädje. Han talade; man förtjustes. Han berättade vissa äfventyr af nog vansklig natur, han nyttjade uttryck i hög grad fria; men allt skedde med den qvickhet som blott ådrog beundran, de yra språng, den öfverhalkande lätthet, och framför allt den glädtighet, som ej lemnade tid att rodna förr'n man skrattat, då det redan var försent, och då minnet af ett skämt redan gifvit sitt rum åt uppmärksamhet på ett nytt. Sjelfva sedernes väktare, vördige embetsmän, ärbara matronor, åldern som ungdomen, alla hörde och logo, alla instämde i denna mannens beröm, och han bjöds att stadna qvar. — Förförd af exemplet, trodde en annan bland sällskapet genom samma slags skämt kunna vinna samma framgång. Men de likaste saker äro alltid mycket olika. Hvad naturen nekat, söker konsten fåfängt ersätta. Hans ansigte saknade dessa spelande drag, detta eldspråk af själen, som ofta talar mer eller bättre än sjelfva talet; än hö-

jer ett uttryck, än fyller dess brist, än skyler den tydlighet det förmycket skulle äga. Hans ton var släpande; hans åtbörder tvungne. Detta gaf åt hans skämt ett tycke af öfverläggning, som gör att ett infall aldrig roar fast det är roligt, alltid sårar när det är fritt. Hans skick tycktes säga vid hvarje infall: hör huru qvickt! och sedan han fällt det: skrattar ni ej? det tycktes varna en för att rodna; och derföre rodnade man åt allt. Det oskyldiga blef tvetydigt, och det tvetydiga plumpt. Snart började nu alla solfjädrar att fläkta, alla pannor att rynkas, alla munnar att gäspa. Fruntimren fingo migrän, och gingo ur rummet den ena efter den andra. Karlarne började andra samtal. Den misslyckade skämtarn smög flat sin kos, och värden gaf honom tillkänna med en betydande min, att man undanbad sig hans återkomst. — Det är likväl visst, att den sednares skämt, hvad saken angick, icke sårade sederna mer än den förres. Skilnaden låg i sättet.

Man hade först ämnat att utgifva dessa arbeten under en allmän titel af den Svenske Anacreon; ett namn, som redan länge blifvit tilldeldt författaren, men kanhända ej nog ärofullt. Det är sannt, dessa skalder hafva båda sjungit om samma ämnen, om vin och kärlek; båda sjungit förträffligt; men detta är allt hvad de äga gemensamt. De hafva målat på samma duk, varit ingifne af samma anda; men för öfrigt hvad olikhet i teckning, i färgor, i figurernes former, deras ställningar, scenernes val! Den ena öm, ljuflig, intagande, fin: den andra yr, häftig, förvånande, rik. Att jemföra dem båda, är att jemföra kaskaden, dess språng, dess brusande svall kring fältet, med källan som lent genom ängens sköte ormar sig fram utan dån och bölja.

Man skulle kanhända, hvad stilen beträffar, med mera skäl kunnat nämna vår skald för den Svenske Pindarus: så djerf är dess flygt, så rik dess bildning. Men förkastom

dessa jemnförelser. De äro ofta skadliga, alltid felaktiga. Det är genom dem, som författare, sedde på en enda förliknad svagare sida, af granskaren dömts någon gång med en stränghet, som haft sken af orättvisa. Förgätom aldrig, att hvarje sannt snille måste äga sin egen ursprungliga form, vara sig och ingen annan; att den onyttiga frågan om författares likhet leder som oftast till den förhatliga frågan om deras inbördes företräde; att denna icke kan afgöras; att snillen äro att anse som oändliga storheter, således omätlige, och att allmänheten i synnerhet icke äger deras måttstock. — Vi skola då finna, att det största beröm för Bellman som för Anacreon, är att den ene var — Anacreon; den andre — Bellman.

Må mig förlåtas ännu en sanning!

Om enahanda artister, ehuruväl till naturen hvars andras vänner och sannaste domare, icke äro det alltid; så ligger utan tvifvel ett stort skäl härtill i en allmänhets falska och inskränkta omdömen, dess vana att jemnföra, dess högmod att utstaka snillens rang, och dess alltför njugga förråd af aktning att tilldela en, utan att fråntaga en annan.

Sigwarth och Hilma *).

Fragment.

Allt är förbi: allt i en blick förloradt
Hvad lifvet ägt af ljus och lugn och glädje
Och lif — Och nu, hvad återstår mig, usle,
Hvad återstår? — Ett härjadt fält, en vildmark,
Der intet skonadt träd bär frukt af sällhet,
Och ingen ört som läker, intet blomster
Som ljuger hopp, men nakna tisteln, växer,
Och sorgsna ljungen, svart som bårens kläde;
Och moln och dimmor hvila tungt deröfver.

O! fly dig vill jag, evigt fly dig, mörka,
Förstörda jord — ack! mer ej Hilmas boning.
Ännu en enda omvänd blick åt lifvet,

---

*) Utom de skrifter, som egenteligen voro aflagde för samlingen, har man i författarens gömmor funnit fragmenter af 3:ne poemer, nemligen: Sigwarth och Hilma, Satir öfver Förtjensten, och Öfversättning af Youngs första Natt eller Complaint. Utgifvarne, som noga följt författarens föreskrift att ej det ringaste utvidga den af honom sjelf gjorde samling, hafva likväl ej dragit i betänkande att, för egen del, bifoga nämnde okände fragmenter, hvilka utvisa hvad man af detta stora och verksamma snille än vidare haft att vänta, derest ej hans långvariga sjukdom och en tidig död afbrutit desse och flere hans arbeten.

En enda tår, att gråta mig tillbaka
De snabba dagar af förlorad sällhet,
Och sedan fly — till Hilma — fly i grafven.
Så kommen då? — Förgäfves! — Ack ett famntag,
En enda tryckning till mitt bröst? — Förgäfves! —
Och kan ej minnet fästa edra vingar?
Förmår ej saknaden med heta tårar
Beveka er? — J svaren mig: förgäfves!
Och hasten så allt längre ut och längre
På aldrig återtagna steg, och vinken
Med afvig hand, och ropen: Aldrig mera!
Och skogens suck och strömmens sorl och dalen
Och klippan svara: Aldrig, aldrig mera!
Nu minne, saknad, sorg! — J stån mig åter,
J öfvergifven ej den vän J valden.
Nu, så förblifven evigt hos mig, grymme!
Och, för att läka såret af mitt hjerta,
Föröken det, fördubblen det, förtäljen
Hvad Hilma var — och hvad jag sjelf har varit!

O Hilma! Hilma! hvad du var? — Jag svär det,
I Svithiods skalder, hören mig — jag svär det:
Ej Ossians sons röst, ej penseln, drucken
Af känsla, lif, behag och upphöjd skönhet
I Svenska Miltons nyktra hand, kan måla
Min Hilmas höga bild, men endast hjertat,
Blott Sigwarths hjerta känna den — En gudom,
Ej stoftets barn, ej väsen af en dödlig,
Men himmelsk helighet, men Englars urbild,
Ack! — för ett ögonblick allena, kom hon

På jorden främling, kallade sig Hilma,
Såg mig, och log, och sönk uti mitt sköte;
Sönk, och försvann —

Ha! der i dalens sluttning,
Der stod — der ligger nu i helga spillror —
Min fordna lyckas ljusa tempel: hyddan,
Der, under dygdens moderliga vingar,
I himlens ömma blick, dess ungdom växte
I dagligt stigande behag, att mogna
En dyrbar frukt för kärleken — för döden!
Der lutar, vissnad, kal, ej böjd af ålder,
Men tärd af maskens dolda styng, och sorgen
Och kalla vindars gift, den trogna eken,
Som tog min sällhet i sin tysta skugga —
Der, vid dess rötter — fordom! — flöt en källa,
Med sakta sorl, i återförda hvirflar;
Af hennes bräddar drack den friska rosen
Och liljan kysste sig i hennes spegel —
Hit kom min Hilma, när vid dagens sänkning
De matta strålar halka längs åt dalen.
Lätt kom hon, som en vårflägt, öfver fältet;
Och såsom blomstret för de blida vindar,
Så sönk och uppsteg blomstret i dess fotspår —
Här satte hon sig ensam med sin oskuld,
Och vestan lekte i dess öppna slöja,
Och böljan såg hvad aldrig dagens öga —
Tyst, som en vålnad, der vid häcken, låg jag,
Och mina blickar drucko himmelsk vällust:
Men falska löfvet hviskade min gömsla —

Ett rop af Hilma — Sigwarth för dess fötter —
O fly mig icke, himmelssköna flicka!
O fly mig icke, grymma! — Jag är Sigwarth,
Som älskar dig, som dyrkar dig, o Hilma!
Som dör, om du ej älskar mig — Hon darrar,
Vill fly mig, kan ej; vredgas, och förmår ej:
Det steg som fruktan tar, tar kärlek åter;
En blygsam rodnad glödgar hennes kinder,
Och redan smälter ögats hot i tårar.
En blick åt himlen, en åt mig — så föll hon
Vanmäktig i min famn — O Sigwarth! Sigwarth!
Grymt sårar du den rädda Hilmas hjerta!
Jag borde fly dig, hata dig — Hvad vet jag?
Kanhända är det kärlek, som du sade?
Kanhända bor ej falskhet på din tunga,
Ej gift och låghet i din själ — Du gråter! —
Ack! kan jag se din gråt och ej förlåta! —
Nu säg: hvad vill du? — Jag är svag: du ser det.
Var ädel, skona mig, dig sjelf, och följ mig.
Der ned i dalen står min faders hydda;
Han älskar mig, och dygden hos den ädle;
Han skall ej neka mig åt Sigwarths kärlek. —
O fins ett villdjur, något troll ur afgrund,
Som icke lärt att vörda dygdens tårar,
När mot vårt anfall och sin egen svaghet
Det värn hon söker, är vårt eget hjerta? —
Och nu kom ordningen till mig att bäfva:
Nu sönk min arm i vanmakt vid dess sida;
Uti mitt hjerta skalf en helig vördnad;

Knappt vågade mitt öga upp af jorden —
Kom! sade hon och flydde. — kom! och flydde.

— — — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — — —

(Slutet.)

O fröjd! — nu ser jag målet för min smärta,
Och lifvets mål — Nu sjunker vandrarns fotspår
I dälden mer och mer — Nu skymtar, ryslig,
Vid nakna tallens fot den mörka floden,
Tyst, evigt sofvande, ej väckt af vinden,
Ej hvälfd af vågen — Ser jag ej den gamle,
Som nickar vänligt med sin kala hjessa
Och lutar sig åt gent motsatta stranden;
Och slamret höres af den lösta kedjan.
Så nickar än en gång, och fäster rodret
Och bryter vassens rygg med omvänd åra
Och klyfver, tyst, den svarta, sega böljan. —
Ett rop! — — mitt namn! Jag kommer, ja jag kommer.
Långt är ej steget öfver lifvet gränsor:
Långt är det ej, och icke svårt att våga
När Hilmas röst på andra stranden ropar.

Satir öfver förtjensten.

Fragment.

Hvar har sin smak. Hvar följe sitt behag.
Men gif ej ditt för andra till en lag.

Om denna sats man alltid velat följa,
Hvad gråt och bläck som ej fått jorden skölja
Hvad blod besparts från verldens födslodag,
Om ingen sagt: dö, eller tänk som jag.
Då örnens syn åt ljus och höjder glädes,
Flyr ugglan rädd i klippans mörka hål;
Då lek och fröjd af näktergalen qvädes,
Röjs död och rof i korpens sträfva skrål.
Allt är natur: du ser ej hennes mål;
Men hvad ej ses, du ej har fog att klandra:
Blif hvad du är: gif samma rätt åt andra:
Sök dygd och vett; men last och dårskap tål.

Må den som fått en oxes starka lunga
Med episkt ljud för kungars öron sjunga
De storverks lof som äro ganska små,
Och till sin lön odödlig glömska nå.
Må Bubo strängt på vakt mot tankan vara
Från akt till akt uti en opera,

Der språk och rim hvarann vid håret dra,
Der Jofur ses på rep i träsky fara
Att sina bud för jordens barn förklara
I en roulade uppå ett milslångt A;
Der ömma val, behaga, lågor, hjerta,
Med grymma qval, beklaga, plågor, smärta,
Sig koppla hop uti en aria.
Må han vårt bröst till ömhets suckar röra —
I fall ej sömn på ögat skulle rå:
Må han förtjust de täta handklapp höra
Som skräddaren, dansörn och målarn få.
Må hvem som vill sig här med hoppet föda
Om evigt lif en gång ibland de döda.
Jag lefver helst så länge jag är till.
Ett enda pris min sång förtjena vill:
Corinnas kyss och C—s visa löje.

Filosofi och kärlek! Gudapar,
Igenom er jag äger ljus och nöje,
Igenom er jag mig och verld fördrar.
Med lika nit för bådas edra lagar,
Åt eder två mitt lif jag indelt har,
Åt vishet en, åt kärlek tvenne dar:
Då hon min själ till sanningen ledsagar,
Han i sin vård mitt hjertas sällhet tar.
Jag söng i går din skönhet, min Corinna,
I morgon dig jag åter sjunga skall:
Men denna dag, då med ett saktadt svall
Mitt kylda blod från hjertat kännes rinna,
Filosofi, jag dig till offer ger.

Uppå den jord, dit jag mig kastad ser
Ett ögonblick att dväljas och försvinna,
Jag öga fått att se hvad kring mig sker,
Jag tanke fått att skäl och verkning finna.
Jag åtrår, skyr, jag vredgas och jag ler:
Men gör jag rätt? — Bör jag ej först besinna
Hvad helst mitt lof, hvad mitt förakt bör vinna
Månn' af sig sjelf ett ting sitt värde har?
Månn' fördom ej åt allt sin stämpel gifver?
Hvad är Förtjenst? och månn' den fins? och hvar?

Af hvilken svärm i hast jag omhvärfd blifver,
Som hvar för ann' på försteg yrka hörs,
Som, när af storm till vrede hafvet rörs ,
Med sorl och dån på vågen vågen drifver.
En ädling först ur trängseln rusar fram;
Hvad? ropar han med hög förmäten ifver,
Pack, gifven rum: man har då ingen skam;
En djerf pedant, en usling törs behaga
Att min förtjenst i gudlöst tvifvel draga!
Hvem dödlig fins en högre ära värd:
Vet att mitt namn i svansen drar ett svärd,
Att tusen år och flera ha förflutit
Sen riket gagn utaf min stamfar njutit;
Att om mitt lif ej lika nytta bär,
Det lika högt för staten kostsamt är;
Att om han djerf till död och faror ilat,
Hans blod ej än från ädla ådror silat
Det frälsegry, den glans, den mjölkart fått,
Som jag i arf med sexton anor nått,

Som gör mitt blod för dyrbart till att spillas
För kungars gnabb och för en pöbels väl.

— — — — — — —

— — — — — — —

Öfversättning af Youngs första natt eller Complaint.

Fragment.

Du, som en tröttad verld i hulda armar sluter,
O sömn, som lif och kraft i alla väsen gjuter,
Mig, mig, förskjuter du! — Lik falska vänners hop,
Du följer glädjens röst men flyr de uslas rop;
På lena vingar sänkt till lyckans sälle dårar,
Du skyr de ögonlock som fuktas utaf tårar.
Ur dvalan af en bädd, som ingen hvila ger,
Jag vaknar — lycklig den, som icke vaknar mer,
Allenast drömmar ej i sjelfva grafven finnas,
Och af försvunna qval förmågan att dem minnas.

O drömmar, vålnader af dagens plågohär!
Som ärfven deras rum när ljuset slocknadt är,
Mig jagen J från djup till djup af diktad smärta —
Ack! diktad för min syn, men icke för mitt hjerta.
Och när förnuftets blick med ögats öppnar sig

Och visar mig på nytt mitt allt, mitt hela Mig,
Hur önskar jag mig ej i eder famn tillbaka
Att dock ett hemligt hopp om er förskingring smaka.
Ej dagen timmar nog för mina sorger har
Och mot mitt ödes natt är höstens midnatt klar.

Från höjden af en thron, på drakars vingar buren,
Tyst sänker denna stund till skötet af naturen
Den dystra nattens Gud sin scepter utaf bly:
Och rörelse och lif och ljus och bilder fly —
— — — — — — — —
— — — — — — — —

Verser att sätta under Kellgrens porträtt.

Så ljuflig Kellgrens stämma var
Hvar gång han gudalyran rörde,
Så skarpt hans rena vett man hörde
När han åt sanning offer bar.

Gyllenborg.

Slutanmärkning.

Till grund för denna upplaga af Kellgrens Samlade Skrifter — den 4:de uppl. in 8:vo; den 5:e, om man räknar den godtköpsupplaga in 12:o som för 20 år tillbaka utgafs — har lagts originalupplagan af 1796, den mest korrekta af alla hittills utgifna. Såsom af underrättelserna i 1:a delen synes, utgafs denna upplaga, efter Författarens egen plan, af hans systerson, då varande notarien, sedermera advokatfiskalen, Christ. Lengblom samt den i flera afseenden om Sveriges litteratur högt förtjente G. Regnér. Enär Kellgrens egenhändiga manuskript eller reviderade exemplar af äldre spridda aftryck, i Stockholms-Posten eller särskildt, icke varit tillgängliga, har man måst trygga sig till de af honom sjelf valde utgifvarnes kända noggrannhet. Några tryckfel hafva dock ertappats äfven i 1796 års upplaga, tryckfel hvilka genomgått samtliga hittills utgifna upplagor. Exempelvis må (ur «Konsten att göra lycka,» 2:a delen, sid. 126 & 127) följande ställe anföras:

«Hvad denna gumman hade rätt!
Hvad man dess lärdomar bör prisa!
Jag tror, Uppfostringssällskapet
Förr än i dag ej ha så lätt
Att bättre väg till äran visa» —

der meningen utan tvifvel fordrar:

Tör än i dag ej ha så lätt etc.

Stafningssättet har man ansett sig kunna och böra lämpa efter nuvarande bruk; och på några få ställen har man tillåtit sig att utbyta hans mot ett förvillande dess.

I öfversättningen af Voltaire's «Olympie» förekomma i alla upplagorna tvenne alexandriner som sakna sina motsvarande rim (i 3:e akten, 6:e scenen, III delen sid. 55, och i 5:e akten, 2:a scenen, sid. 76); dessa luckor finnas äfven i det Kongl. Teaterns bibliotek tillhöriga, handskrifna exemplar, som begagnats då Olympie första gången uppfördes (1792).

Ehuru det nu mera bör anses allmänt bekant att N. v. Rosenstein är författare af anmärkningarne till «Man äger ej snille för det man är galen;» torde det likväl icke vara olämpligt att i en samling af Kellgrens Skrifter derom erinra.